ضلعي تعليمي رٿا

بدين

(2005-2009)

ضلعي حڪومت بدين

فني سهڪار:

ماحول جي تحفظ جو عالمي ادارو (آءِ يو سي اين) پاڪستان

ضلعي تعليمي رٿا

بدين

(2005-2009)

ضلعي حڪومت بدين

فني سهڪار:
ماحول جي تحفظ جو عالمي ادارو (آءِ يو سي اين) پاڪستان

IUCN
The World Conservation Union

هن ڪتابڙي ۾ ڏنل مواد ۽ جاگرافيائي انگ اکر ڪنهن به صورت ۾ ڪنهن ملڪ، علائقي، ايراضي يا ان جي اختيارين يا سرحدن جي حد بندين جي باري ۾ نه ته قانوني حيثيت رکن ٿا ۽ نه ئي آءِ يو سي اين جي ڪنهن به قسم جي راءِ ظاهر ڪن ٿا.

هن ڪتابڙي ۾ ڏنل راين سان آءِ يو سي اين جو متفق هجڻ ضروري نه آهي.

ڪاپي رائيٽ: 2005 ماحول جي تحفظ جو عالمي ادارو- آءِ يو سي اين، پاڪستان ۽ ضلعي حڪومت بدين، سنڌ، پاڪستان.

ضلعي تعليمي رٿا بدين (2005-2009) ضلعي حڪومت بدين ماحول جي تحفظ جي عالمي اداري - آءِ يو سي اين جي تعاون سان تيار ڪئي جنهن لاءِ رائل نيڌرلئنڊ سفارتخاني (RNE) اسلام آباد پڻ مدد ڪئي.

هن ڪتابڙي ۾ شامل مواد يا ان جو ترجمون تعليمي ۽ غير تجارتي مقصدن لاءِ آءِ يو سي اين کان اڳواٽ اجازت وٺڻ کانسواءِ استعمال ڪري سگهجي ٿو ، بشرطيڪ ان جو حوالو ڏيڻ ضروري سمجهيو وڃي ٿو.

آءِ يو سي اين کان اڳواٽ اجازت وٺڻ کانسواءِ هن ڪتابڙي جي ڪاپي/ نقل تيار ڪرڻ يا وڪڻڻ ممنوع آهي.

هن ڪتاب ۾ شامل مواد ۽ رايا، رائل نيڌرلئنڊ جي سفارتخاني اسلام آباد جي راءِ يا حمايت ظاهر نٿا ڪن.

حوالو: آءِ يو سي اين- پاڪستان ۽ ضلعي حڪومت بدين : ”بدين ضلعي لاءِ ضلعي تعليمي رٿا“ (2005-2009)
آءِ يو سي اين- پاڪستان، ڪراچي 56+VI صفحا.

ISBN نمبر: 969-814-83-9
رسورس پرسنز : ارشاد احمد، زهره رحمت علي
ايڊيٽر: امبرينه احمد، سنڌ ايڊيوڪيشن فائونڊيشن، ڪراچي
نظرثاني: مهناز محمود، ٽيچرز رسورس سينٽر
استيلا جعفري، آءِ يو سي اين، ايشيا ريجن.
سنڌيڪار: پروفيسر قلندر شاهه لڪياري
ايڊيٽنگ: علي مرتضيٰ ڌاريجو، ناصر علي پنهور
لي آئوٽ:: محبوب علي زرگر
ڊزائن: اظهر سعيد، آءِ يو سي اين پاڪستان
طابع: ٽائيمز پريس
ملڻ جو هنڌ: ضلعي حڪومت بدين
www.badin.gov.pk
ماحول جي تحفظ جو عالمي ادارو- آءِ يو سي اين،پاڪستان
سنڌ پروگرام آفيس ۽ تعليمي پروگرام
1 _ باٿ آئيلئنڊ ،ڪراچي. 75530، پاڪستان
ٽيليفون : 021-5861540
فئڪس : 021-5861448

7.5 حڪمت عملي 5: ثانوي تعليم 26

7.6 حڪمت عملي 6: ڊگري سطح جي تعليم 28

7.7 حڪمت عملي 7: هنري ۽ ٽيڪنيڪي تعليم 29

7.8 حڪمت عملي 8: اسڪولن ۾ راڄوڻي شموليت 30

7.9 حڪمت عملي 9: خواندگي جو پروگرام ترتيب ڏيڻ 33

7.10 حڪمت عملي 10: لاڳت ۽ فائدن جي تناسب جو تجزيو 34

7.11 حڪمت عملي 11: ٽيڪنالاجي 37

8 دعوت عمل 39

8.1.1 سڀ کان هيٺين سطح تي قدم 40

8.1.2 عملي جي صلاحيتن کي وڌائڻ جو پروگرام 40

8.1.3 راڄوڻي شرڪت 40

8.1.4 سجاڳي وڌائڻ ۽ سبق پڪيڄڻ 41

8.1.5 ڪاليج، هنري ۽ ٽيڪنيڪي ادارا 41

9. تعليم بهتر بنائڻ لاءِ ضلعي حڪومت طرفان کنيل قدم 42

10. ضلعي جون نمايان خصوصيتون 42

11. تصديق ۽ يقين دهاني 43

12. معلومات جا ذريعا 43

ضميما 45

فهرست

شڪريہ ادائي	iv
مخفف	v
اختصار	vi
1. ضلعي جو تعارف	1
1.1 عمومي تفصيل	1
1.2 آبادي ۽ افرادي قوت	1
1.3 رهائشي سهولتون	2
1.4 صحت ۽ آباديءَ جي ڀلائي	2
1.5 آبپاشي ۽ نيڪال	2
1.6 زراعت	2
1.7 ٻيلا ۽ چوپايو مال	2
1.8 صنعت	2
2. تعارف	3
2.1 تعليمي رٿا ڇا آهي؟	3
2.2 ضلعي تعليمي رٿا ۾ ڇا ڇا شامل آهي؟	3
3. تياريءَ جو عمل	5
3.1 تياري جو خاڪو	5
4. صورتحال جو تجزيو	7
4.1 قومي سطح تي	7
4.2 صوبائي سطح تي	8
4.3 ضلعي سطح تي	9
4.3.1 عمومي تجزيو	9
4.3.2 پاليسي پس منظر ۽ عمل درآمد	11
4.3.3 ضلعي جو پاليسي پس منظر	12
5. بدين ضلعي پاليسي جو پس منظر	13
6. خال ۽ سفارشون	15
7. حڪمت عملي: عملي قدم	17
7.1 حڪمت عملي 1: ضلعي تعليمي بورڊ جو قيام	17
7.2 حڪمت عملي 2: عملي جي فعاليت	18
7.3 حڪمت عملي 3: اوائلي ٻاروتڻ جي تعليم	20
7.4 حڪمت عملي 4: اوائلي ۽ بالا اوائلي تعليم جو سڌارو	22

Abbreviations

مخفف

CBA	Cost Benefit Analysis	ڪاسٽ بينيفٽ اينالائيسس
CBAC	Cost Benefit Analysis Committee	ڪاسٽ بينيفٽ اينالائيسس ڪميٽي
CDP	College Development Plan	ڪاليج ڊولپمينٽ پلان
CSDP	Comprehensive Staff Development Plan	ڪامپريهينسو اسٽاف ڊولپمينٽ پلان
DE	Department of Education, Badin	ڊپارٽمينٽ آف ايجوڪيشن بدين
DEB	District Education Board	ڊسٽرڪٽ ايجوڪيشن بورڊ
DEP	District Education Plan	ڊسٽرڪٽ ايجوڪيشن پلان
DF	District Fund	ڊسٽرڪٽ فنڊ
DCO	District Coordination Officer	ڊسٽرڪٽ ڪوآرڊينيشن آفيسر
DFRC	District Fund Raising Committee	ڊسٽرڪٽ فنڊ ريزنگ ڪاميٽي
DG	District Government	ڊسٽرڪٽ گورنمينٽ
DO	District Officer	ڊسٽرڪٽ آفيسر
DQIC	District Quality & Quantity Improvement Council	ڊسٽرڪٽ ڪوائلٽي اينڊ ڪوانٽٽي امپرومينٽ ڪائونسل
EDO	Executive District Officer	ايگزيڪيوٽو ڊسٽرڪٽ آفيسر
EFA	Education for All	ايجوڪيشن فار آل
GSTA	Government Schools Teachers Association	گورنمينٽ اسڪولس ٽيچرس ايسوسيئيشن
HT	Head Teacher	هيڊ ٽيچر
IED	Institute for Educational Development	انسٽيٽوٽ فار ايجوڪيشن ڊولپمينٽ
IUCNP	The World Conservation Union, Pakistan	دِي ورلڊ ڪنزرويشن يونين پاڪستان
IT	Information Technology	انفرميشن ٽيڪنالاجي
LGO	Local Government Ordinance	لوڪل گورنمينٽ آرڊيننس
LHV	Lady Health Visitor	ليڊي هيلٿ وزيٽر
MCH Centre	Mother Child Healthcare Centre	مدر چائلڊ هيلٿ ڪيئر سينٽر
MDGs	Millennium Development Goals	ملينيم ڊولپمينٽ گولس
MMO	Male Medical Officer	ميل ميڊيڪل آفيسر
NCHD	National Commission for Human Development	نيشنل ڪميشن فارهيومن ڊولپمينٽ
NEP	National Education Policy	نيشنل ايجوڪيشن پاليسي
NGO	Non Government Organization	نان گورنمينٽ آرگنائيزيشن
PTA	Parents Teacher Association	پيئرينٽس ٽيچر ايسوسيئيشن
QIC	Quality & Quantity Improvement Committee	ڪوائلٽي اينڊ ڪوانٽٽي امپرومينٽ ڪميٽي
SAP	Social Action Program	سوشل ايڪشن پروگرام
SDC	Staff Development Council	اسٽاف ڊولپمينٽ ڪائونسل
SDP	School Development Program	اسڪول ڊولپمينٽ پروگرام
SMC	School Management Committee	اسڪول مئنيجمينٽ ڪميٽي
SDSSP	Sindh Devolved Social Services Programe	سنڌ ڊوالوڊ سوشل سروسز پروگرام
SEMIS	Sindh Education Management Information System	سنڌ ايجوڪيشن مئنيجمينٽ انفرميشن سسٽم
TA	Technical Assistance	ٽيڪنيڪل اسسٽنس
TAC	Technology Advisory Committee	ٽيڪنالاجي ائڊوائزري ڪميٽي
TRG	Training Resource Group	ٽريننگ رسورس گروپ
UC	Union Council	يونين ڪائونسل

شڪريه ادائي

تعليمي ترقي جي بنا ملڪ ۾ معاشري جي ترقي جو تصور به ممڪن نه آهي. هڪ پوئتي پيل معاشري ۾ ماحول ۾ بهترين تعليمي ترقي جي شروعات ڪنهن ڀرپور رٿا بندي ۾ روايتي پيش بندين جي تبديلي ڪانسواءِ هرگز ممڪن نه آهي, يعني تبديلي زندگي جي هڪ وڏي حقيقت آهي, تبديلي سٺي هجي يا خراب اها ڪنهن به انسان يا اداري جي حالتن جو مقابلو ڪرڻ تي آماده ڪري ٿي ۽ صرف موثر رٿابندي ئي آيل تبديلين کي منهن ڏيڻ جو موثر طريقو آهي. انهي اصولن ۾ توقعات تي ٻڌل بدين ۾ هڪ ترقي يافته معاشري جي قيام جون ڪوششون جاري آهن, هڪ اهڙو معاشرو جيڪو ترقي يافته هئڻ سان گڏوگڏ پائيدار ترقي جي اصولن تي سڏو هجي.

اها هڪ حقيقت آهي ته ضلع بدين ۾ تعليم جي شعبي کي سڀ ڪان گهٽو نظرانداز ڪيو ويو آهي, اُن لاءِ موجوده دور ۾ اسان جي ڪوشش آهي ته بدين ضلعي جي تعليمي شعبي کي موثر ۽ حقيقت پسندانه رٿابندي جي ذريعي بهتر بنائڻ لاءِ پنهنجي بهترين ڪوشش ۽ وسيلن کي استعمال ۾ آندو وڃي. .

هن حوالي سان گذريل ضلعي حڪومت هيٺ هڪ ضلعي تعليمي رٿا بندي (ڊسٽرڪٽ ايجوڪيشن پلان) تيار ڪيو ويو آهي, جنهن ۾ جديد تعليمي نظريات ۽ طريقن کي مقامي تعليمي طريقن رٿا صلاحيتن کي هڪجهڙي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي وئي آهي. ان لاءِ هڪ ضلعي تعليمي بورڊ جوڙيو ويو هن بورڊ ۾ ضلعي رابطا آفيسر (ڊي سي او), ايگزيڪيوٽو ضلعي آفيسر ۽ تعليم جي شعبي سان لاڳاپيل مقامي تنظيمن / سول سوسائٽي ۽ مختلف ماڻهن جي علاوه صحافين, مائٽن ۽ مقامي آبادي جي چونڊيل ماڻهن کي شامل ڪيو ويو. انهن سمورن رٿا جي تياري ۾ انتهائي اهم ڪردار ادا ڪيو. جناب ممتاز علي شاهه (اڳوڻو ڊي سي او بدين), هن تعليمي رٿا جي تياري, تڪميل ۽ ان سان واڳيل گهربل عملي قدمن جي حوالي سان اهم ڪردار ادا ڪيو آهي.

جڏهن ته جوڙيل بورڊ ۾ آيو سي اين پاڪستان جو ڪردار به قابل ذڪر آهي, جنهن خاطر خواهه سهڪار ڪيو. اوهان جي هٿن ۾ جيڪا تعليمي رٿا آهي ان کي مڪمل ڪرڻ لاءِ سمورن مڪتبه فڪر سان تعلق رکندڙن تي اها ذميواري اچي ٿي ته ضلعي ترقي جي پيش نظر هن رٿابندي تي ضرورت مطابق هر سال نظرثاني ڪئي ويندي. مون کي اهو چوندي خوشي ٿي رهي آهي ته اسان جي ضلعي کي گهٽ وسيلن جي باوجود هن رٿا جي ڪن حصن تي عمل شروع ڪيو ويو آهي ۽ ضلعي حڪومت تعليم جي پيڪيج ۾ رٿابندي تي مڪمل عملدرآمد ٿيڻ تائين سمورن وسيلن کي استعمال ڪندي. آئون هن تعليمي رٿابندي تي مفيد ۽ بااثر عمل جي سلسلي ۾ تعليم ڪاتي, ضلعي تعليمي بورڊ ۽ ٻين سمورن جاٽايل طبقن ۽ شخصيتن جو مسلسل سهڪار جو طلبگار هوندس.

علي انور هاليپوٽو
ضلع ناظم, بدين

1. ضلعي جو تعارف

تيل ۽ گئس جي دولت سان مالا مال بدين ضلعو ملڪي آمدني جو هڪ وڏو حصو پيدا ڪري ٿو. نہ رڳو ايترو پر سورج مکيءَ ۽ ڪمند جي بيمثال پيداوار سبب ڪنڊ ۽ ڪاڄرو تيل جي صورت ۾ ملڪي آبادي جون ضرورتون پوريون ڪرڻ ۾ خاطر خواهہ ڀاڱي ڀائيوار بہ رهندو آيو آهي. اهڙن قيمتي قدرتي وسيلن توڙي زرعي پيداوار ڊيڄ باوجود بدين جو شمار ملڪ جي غريب ترين ضلعن ۾ ٿئي ٿو. بدقسمتيءَ سان هيءُ ضلعو لڳاتار طوفانن ۽ ٻين قدرتي آفتن جو بہ شڪار ٿيندو رهيو آهي. هن وقت بدين ضلعي کي پاڪستان حڪومت جي نئين ترقياتي رٿا (ملينيم ڊولپمينٽ گولس) جي حصول لاءِ اوليت واري حيثيت حاصل آهي.

1.1 عمومي تفصيل

بدين ضلعو هيٺين پنجن تعلقن تي مشتمل آهي: (1) بدين (2) ماتلي(3) شهيد فاضل راهو (گولاڙچي) (4) تلهار ۽ (5) ٽنڊو باگو. انتظامي لحاظ کان هن ضلعي ۾ 14 سرڪل، 111 تپا، 535 ديهون ۽ 49 يونين ڪائونسلون آهن. ضلعي جي ايراضي 6,726 چورس ڪلو ميٽر ۽ آبهوا معتدل آهي. جيتوڻيڪ ساليانو وسڪارو سراسري طور 258.83 ملي لٽر آهي پر تنهن هوندي بہ اهو منداڻتوءِ لاڳيتو وسندڙ نہ آهي.

1.2 آبادي ۽ افرادي قوت

1998ع جي آدمشماري جي رپورٽ موجب بدين ضلعي جي آبادي 1,138,604 هئي جنهن جو 16 سيڪڙو شهري ۽ 84 سيڪڙو ٻهراڙي آبادي تي مشتمل هئو ۽ هڪ چورس ڪلو ميٽر تي 170 ماڻهو آباد هئا. ڪل آبادي جو 52.5 سيڪڙو مردن ۽ 47.5 سيڪڙو عورتن تي مشتمل هو. افرادي قوت جو تقريباً 63.2 سيڪڙو ذاتي ڪاروبار ۾ رڌل هو. جنهن ۾ زراعت، مال ڍارڻ، مڇي مارڻ، واپار ۽ هنرمندي شامل آهن. اجوري جي حساب سان جنس (عورت - مرد) جي بنياد تي اڻ برابري جو رواج هو، جو تہ عورتن کي مردن جي ڀيٽ ۾ گهٽ مزدوري ملندڙ هئي.

اختصار

هيءَ ضلعي تعليمي رٿا- 2005ع سن 2004 ۾ قائم ٿيل ضلعي تعليمي بورڊ جي ڪوشش جو نتيجو آهي. هن دستاويز کي منصوبہ بندي جي طور پيش ڪيو پيو وڃي، جيڪو ضلعي بابت موجوده ميسر معلومات ۽ وسيع صورتحال جي تجزئي جي آڌار تي تيار ڪيو ويو آهي. ضلعي تعليم جي مقامي ۽ مجموعي صورتحال جي تجزئي مان موجوده سرشتي، طريقہ ڪار ۽ عوامي سطح تي ڪيترائي خال نظر آيا جن کي پرڻ لاءِ مناسب حڪمت عمليون تجويز ڪيون ويون آهن. بهرحال، رٿا کي ماڻهن جي حقيقي ضرورتن سان هم آهنگ بنائڻ لاءِ ضروري ٿيندو تہ تعليمي صورتحال جو وقت بہ وقت جائزو ورتو وڃي ۽ پيدا ٿيندڙ لاڙن ۽ حالتن مطابق حڪمت عملين ۾ تبديليون آنديون وڃن.

ضلعي جي ڊي سي او، تعليمي بورڊ سيني واسطيدارن جي عملي شراڪت سان نہ رڳو ضلعي جي تعليمي معيار ۽ خواندگي جي شرح وڌائڻ لاءِ هڪ حڪمت عملي جوڙڻ جي تجويز ڏني پر ان سلسلي ۾ هڪ اعلان ذريعي بورڊ کي قانوني شڪل ڏيڻ تي بہ زور ڀريو. رٿا تيار ڪرڻ ۾ اين سي ايڇ ڊي ۽ آءِ يو سي اين جو بہ ڀرپور سهڪار رهيو.

تعليمي معيار وڌائڻ جو مقصد هنگامي پروگرامن تحت شاگردن جو تعداد وڌائڻ ناهي پر ان جي معنيٰ تعليم کي اهڙو پائدار ۽ سگهارو تجربو بنائڻ آهي جو ٻار پاڻ مرادو اسڪول وڃڻ پسند ڪن. جنهن لاءِ ڪن ٻين پهلوئن تي بہ سوچ ويچار ڪرڻي پوندي. جهڙوڪ: شراڪت سکڻ، سيکارڻ جا طريقا اچڻ ۽ لاڳاپيل مواد ۽ مهارتن کي زور ونرائڻ، استادن ۽ عملي لاءِ صحتمند ۽ ڪم ڪرڻ جون همٿائيندڙ حالتون هجڻ جتي جتي مقامي هنرن جي اهميت وڌيڪ هجي، اتي وڌيڪ مقامي ماڻهن جي با معنيٰ شرڪت، استادن ۽ اسڪول مئنيجمينٽ ڪاميٽيمن جي مستقل فني سهائتا، تعليمي ادارن جي ساز سامان جي بهتري، (اسڪولن، ڪاليجن ۽ فني ادارن جي سطح تي رٿابندين جي شروعاتي مرحلن ۾ سهائتا) ۽ انساني ۽ مالي وسيلن جي موجودگي.

هن ڏس ۾ هڪ اهڙي جامع رٿا ناهڻ جي ڪوشش ڪئي وئي آهي، جنهن تحت ضلعي جي جٽادار مستقبل کي يقيني بنائڻ جا امڪان پيدا ٿي سگهن جنهن جي معنيٰ آهي تہ ضلعي ۾ انساني وسيلن خاص ڪري، جوانن جي ضلعي جي سماجي، ماحولياتي ۽ معاشي پهلوئن کي اجاگر ڪرڻ. انڪري هن رٿا جو بنياد ئي ”تعليم: جٽادار ترقيءَ لاءِ 7“ جي فلسفي تي رکيو ويو آهي. جنهن ۾ برابري، ماحول، معاشي ترقي، انساني احترام ۽ امن کي معياري تعليم لاءِ اولين اهيت ڏنل آهي. هن ۾ مقامي ماڻهن جي بامعنيٰ شرڪت کي بہ اهميت ڏنل آهي تہ جيئن سکڻ ۽ سيکارڻ جي بهتر فضا پيدا ٿي سگهي ۽ اهو گڏيل سکيا جو هڪ اهڙو ٻطرفو عمل هوندو جنهن ۾ تعليمي ادارا ۽ راڄ ساڳئي وقت سکندڙ بہ هوندا تہ سکياريندڙ بہ. هن تخليقي باهمي سکيا سبب بامعنيٰ نتيجا نڪرندا جهڙوڪ تعليمي عمل ۾ عام ماڻهن جي رضامندي ۽ دلچسپي وڌڻ سبب شاگردن جي درسگاهن ۾ داخلا وڌندي، ضلعي ۾ خواندگي جي شرح سڌرندي ۽ سندن وچ ۾ سکيا لاءِ ماحول مهيا ٿيندو. انفرادي سکيا لاءِ احترام ۽ مهارتن، مواد جي مقامي ضرورتن ۽ ماحول سان مطابقت پيدا ٿيندي.

سڄي ضلعي جي حالتن جي تجزئي ڪرڻ مان، تعليمي ميدان ۾ جيڪي خال معلوم ٿيا تن ۾ گهٽي پاڳي شاگردن جي گهٽ داخلا، استادن ۽ نظرداري ڪندڙ عملي جي پيشہ وارانہ تربيت جي ڪمي، غير موثر ۽ ناڪاره فني تعليمي ادارا، تعليم ۾ مائٽن ۽ راڄن جي عدم دلچسپي، لاڳيتو ڪرندڙ تعليمي معيار، وڌندڙ خرچ، اڻ لاڳاپيل تعليمي مواد ۽ مدي خارج فني ۽ معلوماتي ذريعا نمايان رهيا. جنهن سبب هن رٿا ۾ بدين ضلعي جي تعليم کي چيهو رسائيندڙ مسئلن جي حل لاءِ بہ عملي قدم تجويز ڪيا ويا آهن. جن ۾ ٻالڪپڻي جي تعليمي سهولتن سان گڏوگڏ پرائمري، سيڪنڊري ۽ ڪاليج سطح ڪانسواءِ فني تعليم، مقامي ماڻهن جي شرڪت ۽ تعليم بالغان کي بهتر بنائڻ جا پروگرام بہ شامل آهن. مسئلا ۽ خال جن جي هاڻ خبر پئجي چڪي آهي، تن جا حل ۽ انهن جي پرک جا معيار بہ مقرر ڪيا ويا آهن. جيئن تہ اهي مقصد هڪ ٻئي سان ڳنڍيل آهن، تنهنڪري جن خامين ۽ خالن جي نشاندهي ڪئي وئي آهي انهن کي گهٽائڻ جا حل بہ اوليت جي لحاظ کان ڏنا ويا آهن. اهڙن مقصدن حاصل ڪرڻ لاءِ سڀني واسطيدار ڌرين جي شرڪت اهم ڪردار ادا ڪري سگهندي. هن رٿا کي ڪامياب ڪرڻ لاءِ ضروري ٿيندو تہ اها تعلقي، يونين ڪائونسل ۽ خاص طور تي اسڪولي سطح تي آڻجي. اميد ٿي ڪجي تہ بدين ضلعي جي بهتر مستقبل لاءِ ضلعي سربراهہ ۽ اڳواڻ ۽ اهي سڀئي ڌريون جيڪي تعليمي مقصدن حاصل ڪرڻ لاءِ پاڻ پتوڙيندڙ آهن، تن جون ڪوششون وڌيڪ اثرائتي نموني يڪجا ڪري عمل ۾ آنديون وينديون.

2. تعارف

2.1 تعليمي رٿا ڇا آهي؟

تعليمي رٿا، هڪ اهڙو هٿيار آهي جنهن رستي تعليمي ميدان ۾ ضلعي جي توقعات ۽ عوامي سطح تي هلندڙ ڪوشش توڙي مقامي ضرورتن سان گڏوگڏ صوبائي اقتصادي گهرجن ۾ نه رڳو بهتري ۽ ممڪن توازن حاصل ڪري سگهجي ٿو پران تي عمل ڪرڻ سان ضلعي تعليمي بورڊ تعليمي معيار به بهتر بنائي سگهندو.ضلعي تعليمي بورڊ ڪي حڪمنامي نمبر DCO/BDN/DEV/816 مورخه 1 مئي 2004 موجب قانوني حيثيت حاصل ٿي چڪي آهي. هيءَ رٿا حڪومت سنڌ جي تعليمي ڪاتي طرفان بدين ضلعي لاءِ جوڙيل "تعليم سيني لاءِ" رٿا سان به ٺهڪندڙ آهي. ان ڪان علاوه اها بين الاقوامي معاهدي "نئين هزاري ترقياتي اهداف" سان به هم آهنگ آهي.

2.2 ضلعي تعليمي رٿا ۾ ڇا ڇا شامل آهي؟

"ضلعي تعليمي رٿا" بدين ضلعي جي تعليمي صورتحال، مقامي ضرورتن ۽ نشاندهي ڪيل ڪمي پيشي کي نظر ۾ رکندي خاص ڪري هيٺين ميدانن ۾ سڌارن آڻڻ لاءِ عملي قدم ڏسي ٿي:

- خواندگي
- پرائمري سطح جي تعليم
- هائر سيڪنڊري سطح جي تعليم
- ڊگري سطح جي تعليم
- هنري ۽ فني تعليم
- عملي جو سڌارو
- هنري طريقا

1.3 رهائشي سهوليتون

1998ع جي آدمشماري موجب ضلعي ۾ ڪل 101,669 گهر هئا جن مان 11,553 پڪسرا ۽ اڪثر هڪ ڪمري وارا هئا. 35 سيڪڙو گهرن کي بجلي جي سهوليت ميسر هئي. جن مان 72 سيڪڙو گهر شهرن ۾ ۽ 28 سيڪڙو ڳوٺن ۾ موجود هئا. فقط 13 سيڪڙو ماڻهن کي پيئڻ جو تازو پاڻي ميسر هو جن جي اڪثريت شهرن ۾ رهندڙ هئي. 26 سيڪڙو شهرين ۽ 13 سيڪڙو ڳوٺاڻن جو گذر جَرَ جي پاڻي تي هو.

1.4 صحت ۽ آباديءَ جي پلائي

1998ع جي آدمشماري واري رپورٽ موجب سڄي ضلعي ۾ فقط هڪ سول اسپتال آهي، جڏهن تہ 120 ڳوٺاڻا صحت مرڪز 38 بنيادي صحت گهر، هڪ ماءُ ۽ ٻار جي نگهداشت جو مرڪز 22 سرڪاري ڊسپينسريون ۽ 40 آزمائشي سرڪاري ڊسپينسريون موجود هيون. ان وقت ضلعي لاءِ 317 ڊاڪٽرن، 60 ڊاڪٽرياڻين، 15 ليڊي هيلٿ وزيٽرن ۽ 44 خواتين هيلٿ ٽيڪنيشنن جون جايون منظور ٿيل هيون. سراسري طور تي سال ۾ هڪ ڊاڪٽر 5,428 مريضن جو علاج ڪيو. هڪ اسپتال ۾ 24,020 مريضن جو علاج ٿيو ۽ اسپتال جي هڪ بستري تي 7.676 مريضن جو علاج ڪيو ويو. نئشنل ڪميشن آف هيومن ڊولپمينٽ بدين، ضلعي لاءِ وڏيڪ 20 صحت مرڪزن جو واڌارو ڪيو آهي. جن ۾ 17 خانداني پلائيءَ جا مرڪز، هڪ توليدي صحت مرڪز ۽ ٻہ گشتي شفاخانا شامل آهن. ضلعي ۾ پئرا ميڊيڪل عملي، مددگار عملي، دوائن ۽ تشخيصي سهوليتن، ڊاڪٽرياڻين، ڳوٺاڻن صحت مرڪزن، ويم گهرن ۽ ماءُ ۽ ٻارن جي طبي سنڀال جي مرڪزن جي گهڻي کوٽ آهي. ڪٿي ڪٿي تہ طبي عملي جي غير موجودگي سبب ڪيترائي صحت مرڪز بيڪار پيل آهن.

1.5 آبپاشي ۽ نيڪال

سکر ۽ ڪوٽڙي بئراج آبپاشي جو مکيہ ذريعو آهن جن مان چار وڏا واهہ يعني(1) گوني (2) قليلي (3) اڪرم واهہ ۽ (4) نصير واهہ هن علائقي جي آبياري ڪن ٿا. 12000 ڪسين مان فقط 2000 پنهنجي ڪل ڊيگهہ جي 30 سيڪڙو تائين پڪيون ٿيل آهن.

1.6 زراعت

ساريون، ڪمند، ڪپهہ، ڪڻڪ، سورج مکي، ٻاجهيون، گدرا ۽ ڇانهيون بدين ضلعي جي مکيہ زرعي پيداوار آهن. تقريباً 15, 883 ايڪڙن تي ڪپهہ، 124,506 ايڪڙن تي ڪمند، 157,749 ايڪڙن تي ساريون، 198 ,72 ايڪڙن تي ڪڻڪ 93,550 ايڪڙن تي سورج مکي، 15,239 ايڪڙن تي مرچ، 6,523 ايڪڙن تي ڪيلو ,5,582 ايڪڙن تي گڏيل باغ ۽ 10, 539 ايڪڙن تي ٽماٽن جو فصل ٿئي ٿو.

1.7 ٻيلا ۽ چوپايو مال

بدين ضلعي ۾ 12000 هيڪٽرن تي پکڙيل بخاري ۽ رڙي، آبپاشيءَ ذريعي پوکيل ٻہ ٻيلا آهن. 2003ع جي ٻوڏن سبب چوپايي مال جو انگ 1,140,122 مان گهٽجي وڃي 895,501 تي بيٺو آهي. هڪ ڪاٿي موجب بدين ضلعو پاڪستان جي سامونڊي مڇي جي 100 ملين (ڏهہ ڪروڙ) ڊالرن جي سالياني برآمد ۾ 10 سيڪڙو حصو ادا ڪري ٿو. ان سان گڏوگڏ ملڪ جي سامونڊي مڇي جي ضرورتن جو 17.5سيڪڙي تائين پورائو ڪري ٿو. ضلعي ۾ مڇين جا تقريباً 370 فارم موجود آهن.

1.8 صنعت

ضلعي ۾ ڪنڊ جا ڇهہ ڪارخانا آهن جيڪي 6,000 کان مٿي ماڻهن کي روزگار مهيا ڪن ٿا. ڏر، چڙ ۽ پيس جا ست ۽ تيل جا چار ڪارخانا آهن جتان هر روز 26,335 بيرل ڪچو تيل نڪري ٿو.

3. تياري جو عمل

ضلعي تعليمي رٿا جي تياري هڪ تفصيلي، مختلف فردن ۽ ادارن جي شرڪت جي ڀرپور ۽ فڪر انگيز عمل جو نتيجو آهي، جيڪا مختلف ماهرن ۽ ادارن جهڙوڪ انتظاميا، استادن، پيشه ورن، عوامي نمائندن، مائٽن، شاگردن، عوامي اڳواڻن، ڊي سي او، ناظم وغيره سان گهري سوچ ويچار، تفصيلي بحث مباحثن ۽ ڇنڊڇاڻ ڪانپوءِ ٺاهي وئي آهي. آءِ يو سي اين نه رڳو حڪومت بدين کي، ضلعي جي ترقياتي تصور تيار ڪرڻ ۾ مدد ڪندي رهي آهي پر ضلعي تعليمي بورڊ طرفان تيار ڪيل ضلعي تعيلمي رٿا جو هڪ مڪمل ۽ فائنل خاڪو تيار ڪرڻ ۾ به سهائتا ڪئي آهي.

ساڳئي وقت واسطيدار ڌرين جي صلاح مشوري سان نه رڳو بدين جي موجوده تعليمي حالت پر مستقبل لاءِ پڻ فيصلي ڪيل لائحه عمل پيش ڪيو ويو آهي. هن عمل دوران اڳوڻن خيالن، رهنما اصولن ۽ مقصدن تي به نظرثاني ڪئي ويئي ته جيئن ضلعي جي تبديل ٿيندڙ حالتن آهر، موجوده ضلعي تعليمي رٿا ۾ نه فقط ضلعي ۾ تعليم جي آئيندي جو تصور چٽو ڪيو وڃي پر ان جي روشنيءَ ۾ واضح اغراض ۽ مقاصد ۽ انهن سان ٺهڪندڙ حڪمت عمليون واضح ڪري سگهجن.

3.1 رٿابندي جي تياري جو خاڪو

بدين ضلعي جي جامع تعليمي رٿا ۾ مقامي ضرورتن ۽ تقاضائن کي وڏ ۾ وڏ جاءِ ڏيڻ ۽ مقامي حالتن جي گهرجن آهر حڪمت عملي تجويز ڪرڻ لاءِ هيٺيان قدم کنيا ويا:

قدم 1 : جيئن ته، ضلعي اندر تعليمي ميدان ۾ بهتري آڻڻ لاءِ سمورن ذريعن کي منظم ۽ يڪجاءِ ڪرڻ جو خيال ضلعي انتظاميه، تعليم کاتي ۽ ممتاز شخصيتن طرفان پيش ڪيو ويو هو. تنهنڪري انهي خيال کي عملي جامو پهرائڻ لاءِ سن 2004ع جي اوائل ۾ ئي تجويز پيش ڪئي وئي هئي. مئي 2004ع ۾ ضلعي تعليمي بورڊ جو باقاعده اعلان ۽ بنيادي انگ اکر گڏ ڪرڻ جو ڪم شروع ڪيو ويو.

قدم 2 : سڀني واسطيدارن جي ڀرپور شموليت کي يقيني بڻائڻ خاطر انهن سان ڪيترين گڏجاڻين ڪري تفصيلي صلاح مشورا ۽ بحث مباحثا ڪيا ويا ته جيئن ضلعي تعليمي رٿا جو پهريون اهڙو مسودو تيار ڪري سگهجي، جيڪو قومي تعليمي پاليسي ۽ ”تعليم سڀني لاءِ“ واري رٿا سان به ٺهڪندڙ هجي. مکيه ماڻهن سان تفصيلي گفتگو جو مقصد به

ڏسيل عملي قدم هيٺين لاڳاپيل موضوعن ۾ ڳانڍاپو قائم ڪرڻ ۾ به مدد گار ثابت ٿي سگهندا:

- ماحول ۽ ترقي
- جنس/صنف سان لاڳاپيل معاملا
- آبادي ۽ غربت
- امن امان ۽ انساني حق
- صحت
- برابري ۽ انصاف

جيتوڻيڪ هر موضوع بابت رٿا ۾ الڳ الڳ بحث موجود آهي پر تنهن هوندي به انهن کي مجموعي طور تي هيٺين ستن گروهن ۾ ورهائي سگهجي ٿو:

1. سماجي، ماحولياتي ۽ معاشرتي پهلوئن کي يڪجا ڪندي معياري تعليم کي يقيني بنائڻ
2. 2009 تائين 3 کان 7 سالن جي عمر جي سمورن (100٪) ٻارن جي اسڪولن ۾ داخلا کي يقيني بنائڻ.
3. موجوده ٻارن جي اسڪول ڇڏڻ جي رجحان ۾ 65 سيڪڙي تائين گهٽتائي آڻڻ
4. خواندگي جي موجوده 25 سيڪڙو شرح وڌائي 65 سيڪڙو ڪرڻ
5. تعليمي عمل ۾ مقامي آبادي جي با معنيٰ شرڪت وڌائڻ
6. جنسي نابرابري گهٽائڻ لاءِ عملي قدم کڻڻ
7. هنري تعليم کي يقيني طور ڪارگر ۽ موثر بنائڻ

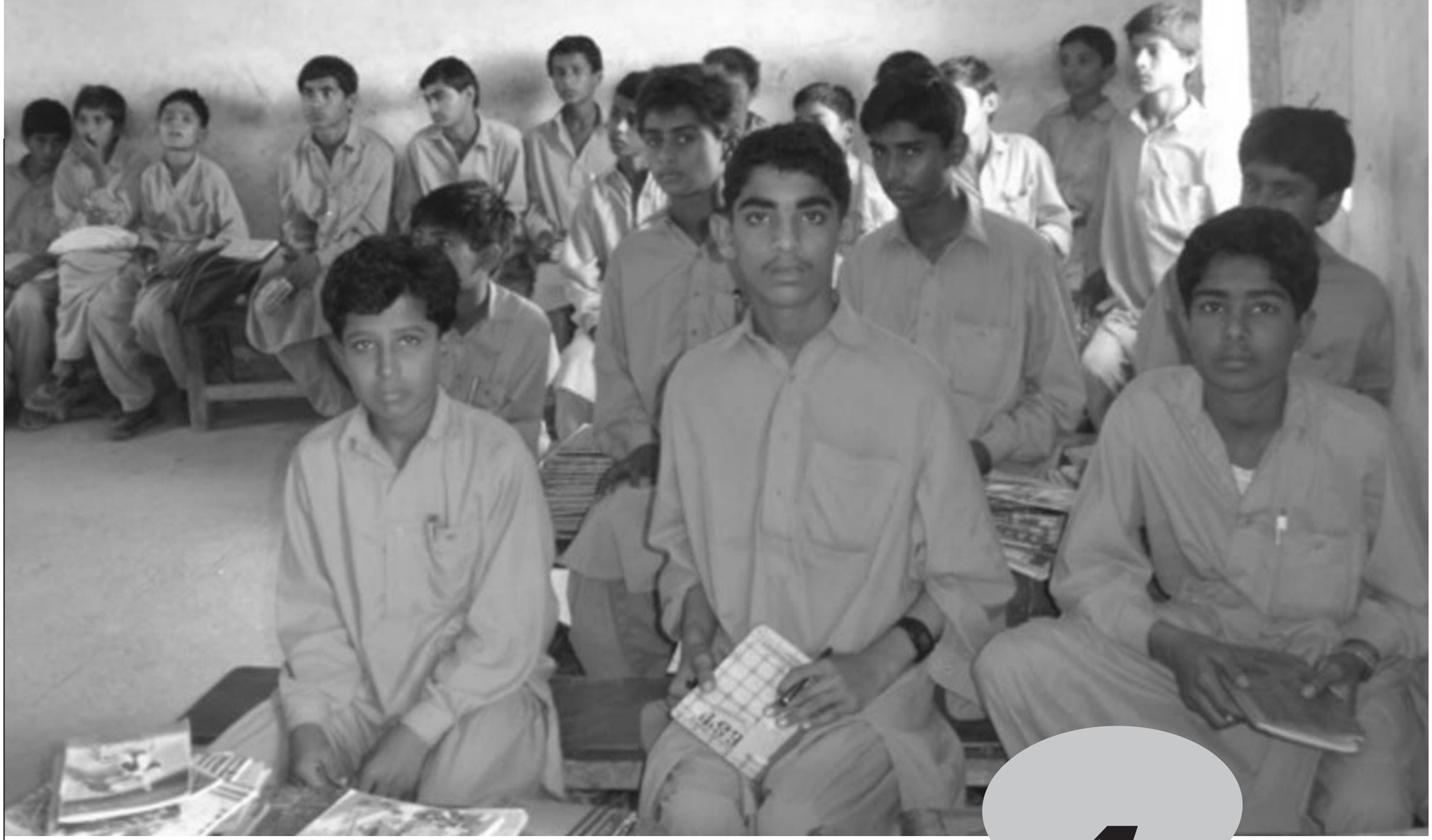

4. صورتحال جو تجزيو

4.1 قومي سطح تي:

جتي پاڪستان ۾ مجموعي طور تي تعليمي شعبي کي پيچيده قسمن جا مسئلا درپيش آهن، اتي سرڪاري توڙي خانگي تعليمي سرشتي کي بہ بظاهر اڻ ڪٿ مسئلا درپيش آهن. هڪ طرف سرڪاري تعليمي شعبو ماڻهن جي نظر ۾ مڪمل طور تي پنهنجي ساک ۽ افاديت وڃائي چڪو آهي، جنهن سبب والدين پنهنجا ٻار سرڪاري اسڪولن ۾ موڪلڻ کان لنوائي رهيا آهن. سرڪاري اسڪولن ۾ صرف اهي ماڻهو پنهنجن ٻارن کي موڪلين ٿا جن جو ڪو ٻيو واهر وسيلو نہ آهي تہ ٻئي طرف نالي وارا خانگي اسڪول گهڻو تڻو شهرن ۾ ۽ سُڪين ستابن ماڻهن لاءِ آهن. جن ۾ رڳو وڏن ماڻهن جا ٻار پڙهي سگهن ٿا. باقي عام ماڻهو پنهنجا ٻار يا تہ سرڪاري اسڪولن ۾ موڪلين ٿا يا سستن خانگي اسڪولن ۾ جيڪي صرف منافع خوري جي بنياد تي هلايا وڃن ٿا ۽ معيار جي لحاظ کان سرڪاري اسڪولن جهڙا يا انهن کان بہ ويل آهن.

پاڪستان ۾ تعليمي ميدان ۾ سرڪاري توڙي خانگي شعبا پنهنجو پنهجو فرض نباهي رهيا آهن. سرڪاري اسڪول شهرن توڙي ٻهراڙين ۾ قائم آهن جڏهن تہ خانگي شعبو شهري ۽ نيم شهري علائقن تائين محدود آهي. ان کان علاوه، خاص ڪري شهر ۾ سول سوسائٽي جي ادارن، خصوصاً غير سرڪاري تنظيمن ۽ مقامي تنظيمن بہ عوامي تعليم ۾ پنهنجو ڪردار ادا ڪيو آهي. سرڪاري تعليمي ادارن ۾ پرائمري، مڊل، سيڪنڊري، هاءِ ۽ مسجد اسڪولن کان علاوه انٽرميڊيئيٽ، ڊگري ۽ پوسٽ گريجوئيٽ ڪاليج ۽ يونيورسٽيون شامل آهن. انهن کانسواءِ سرڪار، پالي ٽيڪنيڪل ۽ هنري سکيا جا ادارا ۽ استادن جي تربيت جا ادارا بہ هلائي رهي آهي.

تعليمي عمل کي درپيش گهڻ رخن مسئلن ۾ تعليم تائين رسائي ۽ معيار بابت فڪر مندي کان وٺي گهٽ معياري تعليم جهڙا مسئلا اچي وڃن ٿا جن مان ڪن جو ذڪر هيٺ ڪجي ٿو:

- خواندگي جي سطح ۾ ڪمي، خاص ڪري ٻوٽاٽين عورتن ۾ (ڏسو جدول 1)
- داخلا جي سطح ۾ ڪمي ۽ هر سطح تي خصوصاً ٻوٽاٽين عورتن ۾ تعليم اڌ ۾ ڇڏڻ جو رجحان

اهو هئو تہ جيئن سيئي ڏريون گڏجي سڏجي ضلعي کي درپيش مسئلن جي سڃاڻپ ڪري تبديلي جي عمل کي عوامي سطح تائين پهچائي سگهن. انهن سڀني ڪوششن جي نتيجي ۾ ڪم جو هڪ خاڪو ترتيب ڏنو ويو جيڪو 16 ڊسمبر 2004ع تي سڀني واسطيدار ڌرين اڳيان دربار هال بدين ۾ پيش ڪيو ويو.

قدم 3 : هن خاڪي کي وڌ ۾ وڌ قابل قبول ۽ موثر بنائڻ لاءِ آءِ يو سي اين سميت مختلف ماهرن کان رايا ورتا ويا ۽ اين سي ايچ ڊي جي مدد سان ان ۾ ضروري ترميمون ڪيون ويون.

قدم 4 : تعليمي رٿا کي آخري شڪل ڏيڻ لاءِ آءِ يو سي اين کان فني سهائتا طلب ڪئي وئي.

قدم 5 : ان سلسلي ۾ آءِ يو سي اين جي هڪ ماهر جون خدمتون حاصل ڪيون ويون تہ جيئن هو چونڊ واسطيدارن سان خيالن جي تفصيلي ڏي وٺ ڪري، موجوده ثانوي مواد جو جائزو وٺي ۽ مناسب سفارشون پيش ڪري جامع حڪمت عملي کي آخري شڪل ڏيڻ لاءِ ان جي معيار، ڪمزورين، ڪوتاهين، موقعن ۽ انديشن بابت رٿون پيش ڪري سگهي.

قدم 6: تيار ٿيل مسودو ضلعي تعليمي بورڊ کي پيش ڪيو تہ جيئن ان بابت راءِ حاصل ڪري سگهجي.

قدم 7 : مسودي کي آخري شڪل ڏئي شايع ڪيو ويو ۽ وڌ ۾ وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ لاءِ ان جا اردو ۽ سنڌي ترجما بہ شايع ڪيا ويا.

جدول 2. جنس ۽ مقام جي لحاظ کان خواندگي سنڌ (سيڪڙو)	سنڌ			ڳوناٽا			شهري		
	سڀ	مرد	زالون	سڀ	مرد	زالون	سڀ	مرد	زالون
خواندگيءَ جي شرح	26.7	56.5	35.4	26.9	39.5	13.1	65.2	72.1	57.1
رسمي طور پڙهيل	46.2	56.1	34.9	26.5	39.1	14.8	64.7	71.7	56.5
غير رسمي طور پڙهيل	0.5	0.4	0.5	0.4	0.4	0.6	0.5	0.4	0.6

ذريعو: 2 1998 واري آدمشماريءَ گهر شماري

جدول 2 سنڌ صوبي ۾ مختلف علائقن ۽ جنس جي لحاظ کان خواندگيءَ جي شرح ظاهر ڪري ٿي. "سنڌ لازمي پرائمري تعليم جي آرڊيننس" هجڻ باوجود سنڌ ۾ خواندگي جي شرح مردن ۾ 56.5 سيڪڙو ۽ عورتن ۾ 35.4سيڪڙو آهي. جڏهن تہ مجموعي طور تي خواندگي جي شرح 46.7 سيڪڙو آهي. جنهن ۾ 72.1 سيڪڙو شهري مرد ۽ 57.1 سيڪڙو شهري عورتون شامل آهن. جڏهن تہ ڳوناٽا مرد 39.5 سيڪڙو ۽ ڳوناٽيون عورتون 13.1 سيڪڙو آهن. پڙهيل ماڻهن جو وڏو حصو رسمي تعليمي نظام هيٺ پڙهيل آهي. جڏهن تہ غير رسمي تعليمي نظام هيٺ مردن جي ڀيٽ ۾ عورتون وڌيڪ پڙهيل آهن. شهري توڙي ڳوناٽن علائقن ۾ مرد توڙي عورتن جي اڪثريت فقط پرائمري تائين پڙهيل آهي.

4.3 ضلعي سطح تي

4.3.1 عمومي تجزيو

عددي لحاظ کان بدين ضلعي جي تعليمي صورتحال هيٺين جدول رستي ظاهر ڪري سگهجي ٿي.

جدول 3. اسڪولن ۽ ڪاليجن جي انگن اکرن جو تفصيل (SEMIS) جي اسڪول شماري جي رپورٽ 05-2004 موجب)

قسم	سطح	ادارن جو تعداد			داخلا			استاد		
		مردانہ	زنانہ	جمع	مردانہ	زنانہ	جمع	مردانہ	زنانہ	جمع
اسڪول	پرائمري	2,771	396	3,167	100,804	62,307	16,3111	3,528	648	4,176
	مڊل	86	37	123	2,696	1,445	4,141	196	51	247
	سيڪنڊري	45	12	57	13,367	5,153	18,520	625	173	798
	هائر سيڪنڊري	3	2	5						
ڪاليج	ڊگري	3	2	5	1,833	1,006	2,839	41	22	63
	ٽيڪنيڪل	3	3	6	409	73	482	18	4	22
مرڪز	خواندگي	63	38	101	1,816	1,097	2,913	63	40	103
	هنري	0	2	2	0	54	54	_	_	_

جدول 4. ضلعي حڪومت طرفان 05-2004 دوران گڏ ڪيل انگ اکر

تعليمي ادارا	اسڪولن جو تعداد	ڪل داخلا
پرائمري اسڪول	2,660	188,074
مڊل اسڪول	67	5,170
ماڊل ڪميونٽي اسڪول	16	319

ذريعو : ضلعي حڪومت بدين

- صوبن توڙي شهري ۽ ڳوٺاڻن علائقن ۾ اسڪولي داخلا ۽ خواندگي ۾ تمام گهڻو فرق
- استادن ۾ گسائڻ جو رجحان، اهل ۽ تربيت يافته استادن خصوصاً خواتين جي کوٽ
- استادن ۾ مقامي ضرورتن مطابق پيشه وارنه تربيت جي موقعن جي کوٽ
- انتظام ۽ نظر داري جو ناقص نظام
- سرڪار طرفان تعليم لاءِ ناڪافي رقم
- مختلف معيارن جي تعليمي نظامن جي موجودگي
- جنس (مرد /عورت) توڙي شهري، ڳوٺاڻن بنيادن تي عدم توازن
- رَٽي تي اجايو زور، باقي شخصي سکڻ ۾ فرق، بنيادي مهارتن جهڙوڪ مسئلن حل ڪرڻ، فيصلا ڪرڻ ۽ سکندڙن جي بدلجندڙ روين طرف بي توجهي
- راڄوٽي شراڪتي عمل خصوصاً اسڪولي انتظامي ڪميٽين جي باري ۾ واضح تصور جي ڪمي.
- تعليمي رٿابندي ۾ معيار وڌائڻ ۽ اهو يقيني بنائڻ بدران عددي واڌاري تي اجايو زور
- سيڪنڊري سطح جي تعليم ۾ تحقيق، گهري نظر ۽ تنقيدي تناظر جي ڪمي
- امدادي ادارن سان گهٽ رابطي سبب ڪن ٺورڙن ترقياتي شعبن لاءِ وسيلا حاصل ڪري سگهڻ

جدول 1. جنس ۽ مقام جي لحاظ کان خواندگي (سيڪڙو)	پاڪستان			ڳوٺاڻا			شهري		
	سڀ	مرد	زالون	سڀ	مرد	زالون	سڀ	مرد	زالون
خواندگيءَ جي شرح	45	56.5	32.6	34.4	47.7	20.8	64.7	72.6	55.6
رسمي طور پڙهيل	44.5	56.1	32	33.9	47	20.2	64.3	72.3	55.1
غير رسمي طور پڙهيل	0.1	0.4	0.6	0.5	0.4	0.6	0.4	0.3	0.5

ذريعو : 1998 واري آدمشماري ۽ گهر شماري

جدول 1 مان علائقائي (ڳوٺ ۽ شهر) ۽ جنس جي بنياد تي موجود خواندگيءَ جي اڻ برابري جو پتو پئي ٿو ملڪ جي مجموعي خواندگي 45 سيڪڙو آهي جنهن جو 56.5 سيڪڙو مرد ۽ 36.6 سيڪڙو عورتون آهن. ڳوٺاڻن علائقن ۾ ته خواندگي جي سطح (34.4 سيڪڙو) شهري علائقن کان (67.7 سيڪڙو) تمام گهٽ آهي.

4.2 صوبائي سطح تي

”سنڌ لازمي تعليمي آرڊيننس 2001 (باب II (4) موجب ”ڪنهن جائز عُذر کان سواءِ مائٽ پنهنجن ٻارن کي پرائمري تعليم مڪمل ڪرڻ تائين باقاعدگيءَ سان پرائمري اسڪولن ۾ موڪلڻ لاءِ پابند رهندا“. مٿئين حوالي موجب صوبي جي هر فرد لاءِ پرائمري تعليم حاصل ڪرڻ لازمي ٿئي ٿي. جڏهن ته اهڙا فرد جيڪي پرائمري تعليم مڪمل ڪري نٿا سگهن يا جن کي ڪڏهن اسڪول وڃڻ جو موقعو ئي ملي نه سگهيو آهي ۽ هاڻ پڙهڻ لکڻ جي سکيا حاصل ڪرڻ جي ضرورت محسوس ڪري رهيا آهن. تن لاءِ اها سهولت موجود آهي ته هو محدود تعداد ۾. بالغن جي ڪورسن ۾ شامل ٿين جيڪي غير رسمي تعليم جي ڊائريڪٽوريٽ، اين سي ايڇ ڊي، ضلعي خواندگي جي پروگرام ۽ مختلف غير سرڪاري تنظيمن طرفان هلندڙ آهن.

وچ واري جي عمر ماڻهن جو فقط 17.05 سيڪڙو داخل هو. جڏهن تہ شهري ۽ ڳوٺاڻين آبادين ۾ داخلا جي انگن اکرن ۾ وڏو فرق واضح هو (شهري: 36.25، ڳوٺاڻا 13.26 سيڪڙو). ساڳئي قسم جو فرق ڇوڪرن ۽ ڇوڪرين جي داخلا ۾ بہ هو. (ڇوڪرا 21.26 ۽ ڇوڪريون 12.39 سيڪڙو). هڪ ڪاٿي موجب بدين ضلعي ۾ خواندگي جي شرح 24.83 سيڪڙو آهي. خواندگي جي شرح ۾ گهٽتائي جا مکيہ سبب پرائمري ۽ مڊل ۾ ڏنل تعليم ڇڏي ڏيڻ، روز مرهہ جي زندگي ۾ لکڻ پڙهڻ کي گهٽ اهميت ڏيڻ خاص ڪري خواتين لاءِ، لائبريرين، مطالعي ۽ بحث مباحثي جي ٻين ذريعن تائين گهٽ رسائي هجڻ وغيره. اڄڪلهہ ايس سي ايچ ڊي ۽ ضلعي تعليم کاتو خواندگي جا پروگرام هلائي رهيا آهن.[16] ان کان علاوه ضلعي ۾ 102 بالغن جي تعليم جا مرڪز بہ ڪم ڪري رهيا آهن. عام طور تي خواندگي جي پروگرامن ۾ پڙهڻ لکڻ ۽ حسابن تي زور ڏنو ويندو آهي. ان سان گڏ روزاني زندگي ۾ ڪم ايندڙ کي مهارتون بہ سيکاريون وينديون آهن جهڙوڪ : بئنڪ ۾ کاتو کولڻ ۽ خط لکڻ وغيره. بهرحال بالغن جي خواندگي جي ميدان ۾ ڪم ڪندڙن لاءِ ڪابہ هڪ جهڙي رهنمائي موجود نہ آهي. ان کان علاوه حالتن سان ٺهڪندڙ نصابي مواد ۽ ماڻهن جي پنهنجي چاهہ جي بنياد تي خواندگي جا پروگرام اڃا تائين نہ ٺهي سگهيا آهن. ان ڪري ڪڏهن ڪڏهن اهڙي تعليم حاصل ڪيل فرد، لکڻ پڙهڻ جي چاهہ برقرار رکي نہ ٿو سگهي. ڇو تہ اهڙي تعليم جو روزاني زندگي ۾ ڪو بہ استعمال نہ ٿو ڪيو وڃي.

هن قسم جي صورتحال جا ڪيترائي پهلو ذميوار آهن جن ۾ سڀ کان اهم رٽي تي ٻڌل غير معياري تعليم آهي. ان کان سواءِ تخليقي مهارتون وڌائڻ ۽ انهن کي ڪتب آڻڻ لاءِ تنقيدي سوچ، فيصلہ سازي ۽ جيئڻ لاءِ ڪار آمد هنرن جهڙين مهارتن جي معيار بجاءِ شاگردن جي انگ ۾ واڌ تعليمي عمل ۾ سڪندڙ کي مرڪزي حيثيت ڏيڻ واري ماحول پيدا ڪرڻ ۾ ٻيون بہ ڪيتريون ئي ڳالهيون رڪاوٽ بڻيل آهن جن ۾ اهل ۽ سچن استادن جي کوٽ، استادن جي ڀرتي جو غير شفاف طريقو، گوسڙو استاد، نظر داري جو غير موثر نظام، ٻارن کي جسماني سزا ۽ بنيادي سامان جي کوٽ، بامعنيٰ ۽ ماحول سان ٺهڪندڙ سکيا ۽ مددي مواد ۽ وسيلن جي کوٽ، خاص ڪري هاءِ اسڪولن ۾ (مثلاً اٽيوريون ليبارٽريون ۽ لائبريريون) بہ ضلعي ۾ غير معياري تعليم جون ذميدار آهن. تعليمي نظام جي غير موثر هئڻ ۾ وڌيڪ اضافو استادن جي اهڙن تربيتي پروگرامن بہ ڪيو آهي جيڪي ملازمت کان اڳ يا ملازمت دوران هلايا ويندا آهن. اهو هن ڪري جو هڪ تہ تربيتي نصاب گهرجن مطابق نہ هوندو آهي ۽ ٻيو ڪنهن بہ ادارتي پنيرائي ۽ نظرداري جو نظام نہ هئڻ سبب اعليٰ تعليم جي صورتحال کي بہ ساڳئي قسم جا مسئلا درپيش آهن. ڦهريون تہ بدين ضلعي جي ڊگري ڪاليجن جون عمارتون ڪمزور اڏاوتن واريون ۽ بي توجهي جو شڪار آهن ٻيو تہ ليبارٽرين ۾ بہ پورو سامان موجود نہ آهي. مٿان وري ليڪچرارن ۽ پروفيسرن جي دلچسپي بہ پور ساري آهي. تحقيق ۽ تنقيدي طرز جي تعليم جو تہ ڪو تصور ئي ناهي. داخلا جو گهٽ انگ ۽ اڻ لاڳاپيل ۽ مدي خارج نصاب بہ انهي آزار جا سبب آهن. هي ادارا سکڻ ۽ سيکارڻ جي نون طريقن جي رفتار سان بہ همقدم نہ آهن. جدول 3 مان معلوم ٿئي ٿو تہ ضلعي ۾ ڇهہ پاليٽيڪنڪ ۽ بہ هنري ادارا آهن جيڪي پڻ ڪمزور انتظام ۽ مالي وسيلن جي ڪمي جا شڪار آهن. انهن جي سکيا جا پروگرام بہ غير مناسب آهن. انهن مان بدين جي گورنمينٽ پوليٽيڪنيڪل انسٽيٽيوٽ جو مثال ڏئي سگهجي ٿو جيڪو هڪ شاندار عمارت ۾ قائم آهي ۽ منجهس ٻاهران گهرايل قيمتي مشينري، لائبريري، ٽرانسپورٽ ۽ ڪل 78 ڄڻن جو عملو موجود آهي. پر ايترين سهولتن هوندي بہ اتي فقط 40 شاگرد داخل آهن.

جڏهن تہ ڇوڪرين جا هنري اسڪول نسبتاً بهتر نموني هلي رهيا آهن (روايتي نموني ۾ ئي سهي) جيڪي نياڻين کي اٽاوت ۽ ڀرت جا هنر سيکاري رهيا آهن. جڏهن تہ ضرورت هن ڳالهہ جي آهي تہ اهڙا ڊپلوما ۽ شارٽ ڪورس جيڪي هنري ۽ سکيا لاءِ هلايا وڃن ٿا تن جي ڪورسن جي نئين سر اهڙي طرح سان جوڙجڪ ڪئي وڃي جنهن ۾ نہ رڳو فني ۽ هنري سکيا تي وڌيڪ زور ڏنل هجي پر اهي سماجي، اقتصادي ۽ ماحولياتي پهلوئن کان پڻ مفيد ثابت ٿي سگهن. ائين ڪرڻ سان سکيا حاصل ڪندڙ نہ رڳو پنهنجي آس پاس جي سماجي ۽ اقتصادي مسئلن کان باخبر رهندا تہ ڪين مقامي قدرتي وسيلن جي ديرپا سارسنڀال لهڻ ۾ بہ سهولت ٿيندي.

4.3.2 پاليسي، پس منظر ۽ عمل درآمد

قومي تعليمي پاليسي (1998-02) جنهن جي دائري ۾ هلندڙ ڏهاڪو بہ اچي وڃي ٿو ان نقط نگاهہ سان جوڙي وئي هئي تہ اڳتي هلي تاريخي ترقي ٿيندي، تعليم ۾ جديد رجحان پيدا ڪيا ويندا ۽ پيدا ٿيندڙ ملڪي ضرورتن کي منهن ڏئي سگهبو. هن پاليسي ۾ بنيادي تعليم کي اوليت حاصل هئي. ان جا مکيہ نقطا هن ريت هئا.

- ابتدائي تعليم ۾ معياري سڌارو
- موجوده سهولتن ۽ عملي جو وڌ ۾ وڌ ۽ ڀرپور استعمال ڪري ابتدائي تعليم جي سهولت کي وڌ ۾ وڌ فردن تائين پهچائڻ ۽

ESRA طرفان هلنڊڙ پروجيڪٽ	
بالغن جي تعليم جا مرڪز	102
بالغن جي تعليم جي مرڪزن سميت غير رسمي اسڪول	33
2015 تائين گهربل انساني وسيلا	
گهربل استادن جو ڪل تعداد	3,244
هر سطح لاءِ گهربل استاد	**تعداد**
پرائمري اسڪولن لاءِ	02
مڊل اسڪولن لاءِ	06
مسجد اسڪول لاءِ	01
جملي پيش امام گهربل	213
هر سطح لاءِ گهربل پيش امام	**تعداد**
پرائمري اسڪولن لاءِ	01
مڊل اسڪول لاءِ	01
مسجد اسڪولن لاءِ	01
2003-04ع دوران NFBE پروگرام	
هلنڊڙ اسڪولن جو ڪل تعداد	33
2003-15 دوران NFBE لاءِ گهربل انسٽرڪٽرن جو تعداد	1,366
پرائمري اسڪولن لاءِ	01
مڊل اسڪولن لاءِ	01
مسجد اسڪولن لاءِ	01
2015 تائين نظرداري لاءِ گهربل سپروائيزر	**هڪ SPE في سال**
2003-15 لاءِ مالي وسيلا	
تعليمي ادارا	**رقم ملين ۾**
پرائمري اسڪول پروگرام	7693.4
ترقياتي خرچ	1560.4
چالو خرچ	6133
بالغن جي تعليم	
گهربل انساني وسيلا	**2003–15 لاءِ گهربل خواندگي جا استاد***
پهريون مرحلو	472
ٻيو مرحلو	1859
ٽيون مرحلو	2976

* عام خواندگي جا ٻه دورا پورا ڪرڻ لاءِ هڪ سال لاءِ استادن جي مقرري

* V/T خواندگي جي مرڪزن لاءِ في سينٽر هڪ استاد

جدول 3 ۽ 4 ۾ بدين ضلعي ۾ تعليمي ادارن ۾ جنس وار داخلا جا انگ ۽ تدريسي عملي جا تفصيل ڏنا ويا آهن. (اسڪولن جي عمارتن جي حالت) تدريسي عملي، داخلا جي ترتيب جا تعلقي وار تفصيل ضمين ۾ موجود آهن.) جيتوڻيڪ ٻنهي جدولن ۾ ٿوري گهٽ وڌائي موجود آهي پر اهو ڪو وڏو فرق نه آهي.

جدول 3 جي تجزئي مان معلوم ٿئي ٿو ته سراسري طور، 52 ٻارن لاءِ هڪ پرائمري اسڪول موجود آهي ۽ هر اسڪول لاءِ 1.5 استاد مقرر آهن. جڏهن ته ضلعي پڙتال موجب (جدول 4) هڪ اسڪول لاءِ ٻه استاد گهربل آهن. جدول 3 مان وڌيڪ پتو پوي ٿو ته 33 شاگردن لاءِ هڪ مڊل اسڪول موجود آهي ۽ هر اسڪول لاءِ ٻه استاد مقرر آهن جڏهن ته ضلعي پڙتال (جدول 4) موجب هر مڊل اسڪول لاءِ ڇهه استاد هئڻ گهرجن. ساڳي ريت 300 شاگرن لاءِ هڪ سيڪنڊري، هائر سيڪنڊري اسڪول ۽ هر اسڪول لاءِ 13 استاد مقرر آهن. 600 شاگردن لاءِ هڪ ڊگري ڪاليج آهي، جنهن لاءِ ٻه 13 استاد مقرر آهن. اها ته ٿي هيٺين انگن اکرن جي عمومي تشريح جنهن جو اهو مطلب نه آهي ته اها هر تعليمي اداري جي خصوصي صورتحال ٻه ظاهر ڪري ٿي. ڏنل معلومات مان ان رجحان جو پتو پوي ٿو ته پرائمري سطح تي داخلا جو انگ مڊل ۽ سيڪنڊري اسڪولن کان وڌيڪ آهي. جڏهن ته استاد شاگرد تناسب ۾ فرق آهي جيڪو هائر سيڪنڊري ۽ سيڪنڊري اسڪولن جي ڀيٽ ۾ پرائمري ۾ گهٽو گهٽ آهي. ان جي باوجود اها ڳالهه ٻه غور طلب آهي ته هنن ادارن ۾ شاگردن جي داخلا جو انگ تمام گهٽ آهي ۽ وڏي تعداد ۾ تعليم پرائڻ لاءِ 10 سالن کان وڏي عمر جا ٻار ۽ جوان رهجي وڃن ٿا. 1998 جي آدمشماري موجب 5 ۽ 24 سالن جي

5. بدين ضلعي لاءِ حڪمت عملي جي رٿا

تخليقي تخيل

راڄن جي قريبي شراڪت سان ضلعي حڪومت پاران سکيا جو اهڙو سگهارو ۽ اثرائتو ماحول مهيا ڪرڻ ته جيئن هر سڪنڊڙ جي گهڻ رخي تربيت عمل ۾ اچي سگهي ۽ هر سڪنڊڙ کي اهڙا مفيد موقعا ميسر ٿي سگهن ته جيئن هو پنهنجيون وڌ ۾ وڌ لياقتون ۽ صلاحيتون ڪتب آڻي ضلعي جي پائدار ترقيءَ ۾ ڀاڱي ڀائيوار ٿي سگهي.

هدف

معياري تعليم تي وڌ ۾ وڌ ڏيان ڏيندي سال 2009 تائين مجموعي خواندگي جي شرح 24 سيڪڙي مان وڌائي 54 سيڪڙو ڪرڻ. تعليمي نظام اهڙي نموني مرتب ڪرڻ ته جيئن هر فرد کي تعليم ۽ سکيا جي سهولتن تائين سولائي سان رسائي حاصل ٿي سگهي ۽ ان رستي اهڙا ذميوار انسان پيدا ٿي سگهن جيڪي اخلاقي گڻن سان مالا مال هجن ۽ ضلعي جي ماحولياتي جتاءَ ۽ سماجي ايڪتا ۾ ڀاڱي ڀائيوار ٿي سگهن.

بنيادي قدر

ضلعي حڪومت ان ڳالهه تي يقين رکي ٿي ته تعليمي ادارن جو ماحول لازمي طور تي همت افزا، سازگار ۽ تحفظ جو احساس ڏيندڙ هئڻ گهرجي. نصاب يقيني طور تي نه رڳو بدين جي حالتن ۽ پهرئين درجي کان ڏگري ڪلاسن تائين هم آهنگ هجي پر سکيا جي طريقي ۾ هر سطح تي لازماً اهڙيون ذهانت اجاگر ڪندڙ تربيتون به شامل هجن ته جيئن سکڻ،سيکارڻ ۽ پرکڻ جي عمل ۾ تخليقي ۽ تنقيدي بصيرت جو واڌارو ٿي سگهي.

- ساڳئي وقت نيون سهولتون ۽ عملي لاءِ بہ گنجائش پيدا ڪرڻ.
- ابتدائي سطح تي اسلامي اصولن تي مبني ڪردار سازي، انسان دوستي، برداشت، اخلاق ۽ شخصيتي تعمير کي اوليت ڏيڻ.
- استادن جي صلاحيتن کي بهتر ۽ سندن تربيتي پروگرامن کي بامعني بنائڻ.
- ابتدائي سطح تي ٻاراٽو درجو متعارف ڪرائڻ.
- ابتدائي تعليم جي حصول خاطر ڪٽنبن، اسڪولن، راڄن، غير سرڪاري تنظيمن ۽ ابلاغي وسيلن جي ڪردار کي موثر بنائڻ.
- ابتدائي اسڪولن ۾ نہ ايندڙ ٻارن جي داخلا تي وڌ ۾ وڌ زور ڏيڻ.
- ابتدائي تعليم جي تنوع کي مالياتي وسيلن جي استعمال جو بنياد بنائڻ.
- رسمي تعليمي نظام سان گڏوگڏ مددي نظام طور غير رسمي تعليمي نظام بہ اختيار ڪرڻ.
- داخلا، حاضري، تڪميل ۽ حاصلات بابت وقتائتي ۽ صحيح معلومات حاصل ڪرڻ لاءِ نظرداري ۽ چڪاس جو عددي ۽
- معياري نظام قائم ڪرڻ.
- انتظامي ۽ نظرداريءَ جو خودمختيار ۽ جوابدهي تي ٻڌل بهتر نظام. [19]

4.3.3 ضلعي پاليسي پس منظر

سنڌ سرڪار جي تعليم کاتي، پاڪستان ۾ ”تعليم سڀني لاءِ“ جي اصولن هيٺ بدين ضلعي لاءِ سن2003 کان 2015 تائين ٻارهن سالن جي هڪ عملي رٿا تيار ڪئي. ان ڪانسواءِ اين سي ايچ ڊي وسيع تر پرائمري تعليم جي ڦهلاءُ ۽ خواندگيءَ جي رٿا بہ تيار ڪئي هئي. جيتوڻيڪ، اهڙين سڀني رٿائن جو مقصد پرائمري تعليم عام ڪرڻ هيو پر تنهن هوندي بہ ان ۾ ڪنهن حد تائين بالغن جي تعليم کي بہ شامل ڪيو ۽ ان جو اين سي ايچ ڊي جي رٿا ۾ خاص طور تي ذڪر ڪيو ويو آهي. انهن سڀني ڳالهين جي باوجود، بدين ضلعي حڪومت شدت سان محسوس ڪيو تہ، تعليم جي باري ۾ هڪ اجتماعي حڪمت عملي وڌيڪ ڪارآمد ٿي سگهندي جنهن سان سيڪنڊري، هائر سيڪنڊري ۽ غير رسمي تعليم جي معيار وڌائڻ لاءِ مقامي ماڻهن جي شراڪت سان ان تي سولائيءَ سان عمل ڪري سگهبو. ضلعي ۾ موجود تعليم جي بهتري ۽ آئندي لاءِ تعليمي تاجي پيٽي کي بهتر بنائڻ لاءِ ضروري سمجهيو ويو تہ پنج سالہ تعليمي رٿا جي جوڙجڪ لاءِ سڀني لاڳاپيل فردن ۽ ادارن کي سنئون سڌو شامل ڪيو وڃي. ملينيم ڊولپمينٽ گولس کي مدنظر رکندي موجوده پنج سالہ تعليمي رٿا ۾ مٿي بيان ڪيل سڀني منصوبن ۽ پروگرامن جون سفارشون شامل ڪيون ويون آهن.

6. خال ۽ سفارشون

ڪيل ڳالهين، موجود ثانوي مواد ۽ ميسر انگن اکرن جي ڇنڊڇاڻ مان ضلعي تعليمي بورڊ، ضلعي جي توقعات ۽ موجود صورتحال ۾ هيٺ ڏنل خال معلوم ڪيا.

خال	سفارشون
خ_1 : موجود عملي جي سڌاري جو نظام	س_1 : ماحول سان ٺهڪندڙ ۽ ضرورتن تي مبني سڌارن جي حڪمت عملي تيار ڪرڻ
خ_2 شاگردن ۾ اسڪول ڇڏڻ جي وڌيل شرح ۽ استادن ۽ شاگردن ۾ گسائڻ جو رجحان.(خاص طور تي ٻهراڙين ۾ شاگرديائڻين ۽ استادن جو)	س_2 : گذريل ڪيترن سالن کان اسڪول ڇڏڻ جي شرح 70 سيڪڙو تائين رهي آهي. هن مسئلي کي حل ڪرڻ لاءِ ضلعو اين سي ايڇ ڊي ۽ سول سوسائٽي جي تنظيمن سان گڏجي ڪم ڪري رهيو آهي. ڇاڪاڻ ته موجوده رٿا ۾ به هن مسئلي جي حل لاءِ حڪمت عملي موجود آهي.
خ_3 : ابتدائي ٻاروتڻ جي موجوده تعليمي نظام جو معيار	س_3 : قومي تعليمي پاليسي جا مقصد حاصل ڪرڻ لاءِ، جن ۾ ابتدائي ٻاروتڻ جي تعليم کي اوليت ڏنل آهي، تنهن ۾ ان مسئلي بابت به هن رٿا ۾ حڪمت عملي شامل آهي.
خ_4 : هر سطح جي اسڪولن ۽ ڪاليجن ۾ موجود غير معياري تعليم	س_4 : ضلعي تعليمي بورڊ معياري تعليم بابت هڪ جامع حڪمت عملي جوڙي آهي.
خ_5: هنري ۽ پولي ٽيڪنيڪل ادارن جي غير موثر ڪارڪردگي.	س_5 : هن رٿا جي حصي طور حڪمت عملي تيار ڪئي وئي آهي ته جيئن اهڙن ادارن جي ڪارڪردگي کي بهتر بنائي سگهجي.
خ_6 : اسڪولن ۽ ڪاليجن ۾ مائٽن ۽ راڄن جي موثر شراڪت جي کوٽ	س_6 : تعليمي عمل ۾ راڄن جي موثر شراڪت لاءِ هن رٿا ۾ حڪمت عملي 5 شامل ڪئي وئي آهي.

مقصد

ضلعو هيئيان مقصد ماڻڻ لاءِ پاڻ پتوڙيندو:

- عوامي نمائندن، صحافين، تعليمدانن، والدين ۽ استادن تي مشتمل ضلعي تعليمي بورڊ تشڪيل ڏيڻ ۽ ضلعي تعليمي رٿا تي عمل درآمد جي نظرداري ڪرڻ
- موجوده ۽ آئينده قائم ٿيندڙ سيني تعليمي ادارن ۾ اهڙي معياري تعليم کي يقيني بڻائڻ جنهن ۾ وقت بہ وقت ضلعي حالتن جي تقاضائن مطابق تعليمي مواد جي سنوارڻ تي زور ڏنل هجي يعني ان ۾ هڪ ئي وقت جٽائدار ماحول، انساني حقن، آباديءَ، جنسي برابري ۽ امن بابت بہ ذڪر موجود هجڻ
- ايندڙ پنجن سالن ۾ 5 کان 7 سالن جي عمر جي ٻارن جي 100 سيڪڙو داخلا يقيني بنائڻ.
- ايندڙ پنجن سالن ۾ اسڪول ڇڏڻ جي شرح 70 سيڪڙو مان گهٽائي 5 سيڪڙو تائين آڻڻ.
- سيني استادن کي بنيادي مهارتن ۽ تنقيدي سکيا جي تربيت ڏيڻ، جنهن ۾ سکندڙن جي انفرادي ضرورتن تي خاص ڌيان ڏيڻ.
- هائر سيڪنڊري ۽ ڊگري سطح جي تعليم ۾ سڌارا آڻي سگهندڙن ۾ تحقيقي، تخليقي ۽ تنقيدي سوچ جو مادو پيدا ڪرڻ.
- تعليم ۽ ترقي جي عمل ۾ راڄن ۽ مائٽن جي بامعنيٰ شراڪت جون سهولتون پيدا ڪرڻ
- نياڻين کي تعليم جا هڪ جهڙا موقعا فراهم ڪري جنسي اڻ برابري ختم ڪرڻ
- بالغن، خاص ڪري عورتن جي تعليمي پروگرام کي بهتر بنائڻ خاطر مقامي تعليمي ادارن جي شراڪت سان جامع پنج ساله رٿا تيار ڪرڻ

7. حڪمت عملي: عملي قدم

بدين ضلعي جي تعليمي صورتحال جي تجزئي ڪرڻ ۽ مکيه واسطيدارن سان صلاح مشوري ڪانپوءِ موجوده نظام ۾ جيڪي خال دريافت ڪيا ويا، تن کي ضلعي حڪمت عملي جي جامع عملي رٿا جو بنياد بنايو ويو آهي. هن رٿا کي وڏيڪ 11حصن ۾ ورهايو ويو آهي. گهربل نتيجا حاصل ڪرڻ لاءِ هر حصي ۾ خاص سفارشون شامل ڪيون ويون آهن جن ۾ انساني وسيلن، وقت ۽ خرچ جو ڪاٿو به شامل آهي.

7.1 حڪمت عملي1 : ضلعي تعليمي بورڊ جو قيام

ضلعي حڪومت تعليمي ماهرن، پيشه ور فردن، منتظمين، استادن، عوامي نمائندن، صحافين، دانشورن، مائٽن ۽ ٻين واسطيدارن سان صلاح مشوري ۽ صورتحال جي تجزئي کي بنياد بنائيندي ضلعي تعليمي بورڊ جو قيام عمل ۾ آندو ته جيئن اهي نظرداري جا فرض نڀائين ۽ ضلعي مقصدن جي حصول کي يقيني بنائين.

نتيجو 1 : وڌ ۾ وڌ فائدو حاصل ڪرڻ لاءِ "ضلعي تعليمي بورڊ" جوڙڻ

نتيجو 2 : ضلعي تعليمي بورڊ کي قانوني شڪل ڏيڻ

نتيجو 3 : "پنج - ساله ضلعي تعليمي رٿا" تيار ڪرڻ

نتيجو 4 : "ضلعي لاءِ امداد حاصل ڪندڙ ڪميٽي" قائم ڪرڻ

نتيجو 5 : معياري تعليم کي يقيني بنائڻ خاطر "معيار وڌائيندڙ ڪائونسل" قائم ڪرڻ

نتيجو 6 : بند پيل اسڪول ٻيهر کولائڻ لاءِ زميندارن کي مڃائڻ لاءِ سماجي ورڪرن جا گروپ جوڙڻ

خال	سفارشون
خ_7 : ڪلاسن ۾ وسيلن جي ڪمي. (سکيا جي رهنمائيءَ، استادن لاءِ رهنما ڪتاب)	س_1: هن مسئلي لاءِ حڪمت عملي 6 جاٽايل آهي.
خ_8 :ضلعي ۾ خواندگيءَ جي گهٽ شرح	س_8 : ضلعي ۾ خواندگيءَ جي شرح وڌائڻ لاءِ واسطيدار ڌرين جهڙوڪ اين سي ايڇ ڊي جي تعاون سان هڪ جامع حڪمت عملي جوڙي وئي آهي
خ_9 : اسڪولن ۽ ڪاليجن ۾ پڙهندڙن ۽ پڙهائيندڙن ۾ جنس وار اڻ-برابري	س_9 : هن رٿا جي حڪمت عملي 10 ۾ جنس وار اڻبرابري ختم ڪرڻ لاءِ بنيادي قدم نمايان ڪيا ويا آهن.
خ_10 : ضلعي ۾ عام ماڻهن جي پهچ کان ٻاهر تعليم تي ايندڙ خرچ	س_10 : هن رٿا ۾ سستي تعليم بابت حڪمت عملي موجود آهي.
خ_11 :ضلعي ۾ معلومات جي انتظام جو مدي خارج نظام	س_11 :حڪمت عملي 10 ۾ جديد معلوماتي انتظام بابت سفارشون شامل آهن.

جدول 5. ضلعي تعليمي بورڊ جو قيام

حڪمت عملي جا نتيجا	عملي قدم	ذميداري	عرصو	نظرداري	ابلاغي رٿا ڇا؟ ڪير؟ ۽ ڪيئن؟	ڪٽيل رقم	مالي وسيلا
نتيجو–1	• استادن لاءِ سکيا جي ضرورتن جي ڪاٿي جو فارم تيار ڪرڻ ۽ سمورن تعليمي ادارن ۾ موڪلڻ. هر UC سطح تي فارمن جي جاچ پڙتال لاءِ ماڻهو مقرر ڪرڻ. UC سطح تي استادن جي سکيا جون ضرورتون پوريون ڪرڻ خاطر بنيادي معلومات کي آخري شڪل ڏيڻ. معلوم ڪيل ضرورتن جي بنياد تي جامع تربيتي پروگرام ترتيب ڏيڻ • پيشہ ور ۽ خانگي ادارن24 جي مدد سان مربوط ماڊل 25 مطابق سڄي ضلعي ۾ سکيا ڏيندڙن جي سکيا جو پروگرام ترتيب ڏيڻ ۽ ان تي عمل درآمد ڪرڻ. • مقامي طور تي تربيت يافتہ ماسٽر ٽرينرز جي مدد سان نئين پر تي ٽيل عملي جي ضروري معلومات جو پروگرام ٺاهڻ ۽ ان تي عمل درآمد ڪرڻ. • سکيا جي پوئواري ڪرڻ ۽ اعليٰ تربيت جي پروگرام لاءِ منصوبہ بندي ڪرڻ.	DEB/ EDOs DOs ۽ ضرورت پوڻ تي ٻيا ماهر	4-8 ماهہ جاري جاري	ضرورتن جي ڪاٿي جي انگن اکرن جا فارم، تربتي ضرورت جا فارم، عملي جي واڌاري جي ڪاپي، ميمبرن جي فهرست گڏجاڻين جي ڪارگذارري، عملي جي رٿا ۽ تربيتي پروگرامن جي ڪارگذاري	DEB 3-5 ميمبرن تي مشتمل عملي جي تربيت لاءِ ڪميٽي مقرر ڪندو جيڪا هلندڙ ۽ ايندر پروگرامن جو جائزو وٺندي.	300,000 کان 500,000	DF/ BP/ Donors
نتيجو–2	• استادن جي تربيتي پروگرام ۾ رهبري جو پروگرام شامل ڪرڻ، جنهن سان منجهن ذاتي ۽ پيشہ ور گڻ پيدا ٿيندا • سمورن استادن جي ڪيريئر جي واڌاري جو پروگرام ترتيب ڏيڻ. • هيڊ ماسترن ۽ پرنسيپالن جي صلاحيتن وڌائڻ جو پروگرام شروع ڪرڻ. • سپروائيزرن جي نظرداري جون مهارتون وڌائڻ تہ جيئن استادن کي وڌيڪ سهولتون موجود ٿي سگهن.	EDO/ DG / عملي جي تربيت واري ڪميٽي	جاري	پروگرام جي رٿا جا ڪاغذ، تربيت جون رپورٽون، پرک جا ڪاغذ، سکيا بابت چڪاس جا ڪاغذ	جامع رهبري وارو پروگرام ٺاهڻ لاءِ ماهرن جون خدمتون حاصل ڪرڻ لاءِ DEB هڪ Staff Development Committee (SDC) ٺاهيندو	100,000 300,000 جيڪي ٻين ترقياتي پروگرامن جي بجيٽ سان شامل هوندا.	DF+ BP/ Donors

جدول. 4 ضلعي تعليمي بورڊ جو قيام

حڪمت عملي جا نتيجا	عملي قدم	ذميداري	عرصو	نظرداري	ابلاغي رٿا چا؟ ڪير؟ ۽ ڪيئن؟	ڪٿيل رقم	مالي وسيلا
نتيجو-1	ضلعي تعليمي بورڊ لاءِ ميمبرن جي مقرري گڏجاڻيون ڪوٺائڻ	DCO /ضلع ناظر	2-1 ماهه جاري	گڏجاڻي جي ايجنڊا, رپورٽون ڪار گذاري	DCO ۽ EDO-E پنهن سينئر ميمبرن سان ملاقاتون ڪري DEB ٺاهيندو ۽ ميٽنگ سڏائيندو	1000 5000 10000	DF DF
نتيجو-2	DEB جو نوٽيفڪيشن جاري ڪرڻ	DCO /ضلع ناظر	هڪ هفتو	نوٽيفڪيشن جو نقل	DCO بورڊ جي قيام ۽ ان جي ميمبرن جو اعلان ڪندو ۽ ضلعي حڪومت ان تي عمل درآمد کي يقيني بڻائيندي		
نتيجو-3	ضلعي تعليمي رٿا جوڙڻ	DEB/ IUCNP ڪنسلٽنٽ	4-3 ماهه	ڪارگذاري	IUCNP, DEB جي فني سهائتا سان DEP تيار ڪندو	100,000	DF/ IUCNP
نتيجو-4	DFRC قائم ڪرڻ ۽ رٿيل قدمن لاءِ رقم جاري ڪرڻ	DEB	2-1 ماهه	ڪارگذاري	DEB بااثر ميمبر/ ڊونر تلاش ڪندو جيڪي DEP تي عمل درآمد لاءِ مالي وسيلا مهيا ڪندا	1000	DF
نتيجو-5	QIC[23] قائم ڪرڻ	DEB	4-3 ماهه	ڪارگذاري ڪميٽي طرفان گڏيل قدمن جي	DEB تعلمي معيار وڌائڻ جي سلسلي ۾ رهنمائي حاصل ڪرڻ لاءِ اهم شخصيتن جي نشاندهي ڪندو. ان کان علاوه تعليم کاتي ۽ ٻين ادارن کان به مدد حاصل ڪندو	5000 10,000	DF
نتيجو-6	SMG جو قيام يونين ڪائونسل سطح تي ابلاغي گڏجاڻيون ڪوٺائڻ	DEB	هڪ ماهه 6 مهينن کان ڏيڍ سال	ميمبرن جي فهرست / گڏجاڻين جي ڪارگذاري	SMG تي ڪم ڪرڻ لاءِ DEB موزون ميمبرن جي نشاندهي ڪندو بااثر گروهن کي مدد ڪرڻ لاءِ گذارشون ڪندو. خاص ڪري بند پيل اسڪول کولڻ لاءِ	15,00000 25,00,000	DF+ SDSSP+ ڊونر

7.2 حڪمت عملي 2 : عملي جي فعاليت

ضلعو عملي جي ڪارڪردگي وڌائڻ جي هڪ جامع رٿا تيار ڪندو ته جيئن سڪيا جو اهڙو موثر ماحول پيدا ٿي سگهي جيڪو سکندڙن جي انفرادي ضرورتن جو پورائو ڪري سگهي ته ساڳئي وقت سکندڙن جي صلاحيتن کي پڙهڻ وڌ ۾ وڌ اپارڻ جو باعث پڻ بنجي سگهي.

نتيجو 1 : استادن جي تربيتي ضرورتن جي اپياس تي مبني هڪ اهڙي رٿا جي تياري جنهن جي نتيجي ۾ استادن کي لاڳيتو تحقيق ۽ ضرورتن جي بنياد تي سکيا جا موقعا ملي سگهن ته جيئن هو "ضلعي تعليمي رٿا" کي اثرائتي نموني عمل ۾ آڻي سگهن.

نتيجو 2: سموري تدريسي عملي لاءِ رهنمائي وارو پروگرام شروع ڪرڻ.

نتيجو 3: هڪ ٻئي جي تجربن مان لاڀ پرائڻ, هڪ ٻئي کان سکڻ ۽ بهترين تعليمي طريقن جي اختيار ڪرڻ لاءِ هڪ چار وچائڻ لاءِ موقعا مهيا ڪرڻ.

نتيجو 4: نوان هنر متعارف ڪرائڻ خاطر تربيت يافته عملو (معلوماتي, هنرن (IT) جا ماهر, ليبارٽريون هلائيندڙ) مقرر ڪرڻ واري عمل کي يقيني بنائڻ.

جدول 6. اوائلي ٻاروتڻ جي تعليم

حڪمت عملي جا نتيجا	عملي قدم	ذميداري	عرصو	نظرداري	ابلاغي رٿا چا؟ ڪير؟ ۽ ڪيئن؟	ڪٿيل رقم	مالي وسيلا
نتيجو–1	• تعليم کاتي، خصوصاً SEMIS جي مدد سان معلومات گڏ ڪرڻ لاءِ (مقامي يا ٻاهريان) ماهر مقرر ڪرڻ. • انگن اکرن جي تجزئي لاءِ سافٽ ويئر تيار ڪرڻ • تعليم کاتي ۽ ضلعي تعليمي بورڊ کي رپورٽ پش ڪرڻ • موجوده خال پر ڪرڻ لاءِ جهڙوڪ موجود اسڪولن ۾ يا نوان ابتدائي ٻاروتڻ جي تعليم جا مرڪز کولڻ • ECE جي معيار تي نظر رکڻ لاءِ DEB ۾ ڪميٽي قائم ڪرڻ. • ٽيچرس رسورس سينٽر (TRC)، سنڌ ايڊيوڪيشن فائونڊيشن (SEF) ۽ آغا خان فائونڊيشن (AKF) جهڙن ادارن سان صلاح ڪري بدين ضلعي لاءِ مناسب ECE رٿا تيار ڪرڻ.	EDO, DO فيلڊ عملو ۽ ماهر (جيڪڏهن ضروري هجي)	4–6 ماهه جاري	انگ اکر گڏجاڻين جا اطلاع/عملي رٿا جي ڪاپي. پروگرام جي رٿا جا ڪاغذ، ترتيب جون رپورٽون، پرک جا ڪاغذ، سکيا بابت چڪاس جا ڪاغذ	صلاحڪارن جي مدد سان DE 5 –3 سالن جي ٻارن جي باري ۾ معلومات گڏ ڪري عملي رٿا تيار ڪرڻ لاءِ ان جو تجزيو ڪندو.	100,000 200,000	DF
نتيجو–2	• مقامي حالتن سان مناسبت پيدا ڪرڻ خاطر ECEبابت نصابي هدايتنامي ۾ ترميمون ڪرڻ. • ECE جي موجوده ۽ نون ڪلنڊڙ اسڪولن جي استادن جي TOT ماڊل جي مدد سان تربيت ڪرڻ ۽ ڪين ٻين ادارن جي ECE بابت تيار ڪيل مواد جي استعمال ۽ ترميم ڪرڻ ۾ مدد ڪرڻ. • ابتدائي طور تعلقه وسيلن جي مرڪزن لاءِ رهنما مقرر ڪرڻ جيڪي استادن جا مسئلا حل ڪرڻ ۾ ڪين مدد ڪن. • SMCs جي مدد سان ECE راجوٽي شراڪت جو قابل عمل پروگرام جوڙڻ. • نگراني ۽ تجزئي وارو نظام جوڙڻ تہ جيئن خال پرڻ لاءِ طئہ ٿيل ڪمن تي عملدرامد ڪري	EDO هيڊ ماستر استاد، EFOs سول سوسائٽي تنظيمن جهڙوڪ TRC, AKF, SEF	شروعاتي مرحلي ۾ 3–4 مهينا لڳندا باقي ڪم جاري رهندو.	فيلڊ وزٽ جي رپورٽن جا هدايت نام، سکڻ ۽ سيکارڻ جا ذريعا	EDO, DEB هدايت ڪندو تہ EFOs سول سوسائٽي جي تنظيمن جي صلاح سان رٿا تيار ڪري ۽ ان تي عمل درآمد ڪري.	300,000 500,000	DF+ BP/ Donors DF+ Donors

حڪمت عملي جا نتيجا	عملي قدم	ذميداري	عرصو	نظرداري	ابلاغي رٿا ڇا؟ ڪير؟ ۽ ڪيئن؟	ڪُٽيل رقم	مالي وسيلا
نتيجو 3	• تربيتي ۽ غير تربيتي عملي جهڙوڪ سپروائيزرن ڪي اسٽاف ڊويلپمينٽ جي ڪمن ڪارين ۾ شرڪت جا موقعا مهيا ڪرڻ ته جيئن مشترڪ مفاد حاصل ڪرڻ لاءِ ڪوششون ڪري سگهن. • اسڪولن/ ڪاليجن ٽيڪنيڪل ادارن جي عملي جا متاسنا جا دورا ترتيب ڏيڻ ته جيئن ڄاڻ جو تبادلو ڪري سگهن. • ملازمن جي وچ ۾ سماجي ناتا وڌائڻ جي ڪوشش ڪرڻ. • عملي جي ميڄتا جا پروگرام ترتيب ڏيڻ ته جيئن انهن جي همت افزائي ٿئي.	EDO/DO پرنسپال/ HTS	جاري جاري في UC هڪ پروگرام في UC هڪ پروگرام	اهڙن پروگرامن جي رٿا جا نقل/ فوٽو/ وڊيو/ ۽ موٽندڙرايا	EDO عملي جي تربيت وارن ڪمن ڪي يقيني بنائڻ لاءِ فليڊ واري عملي ڪي مدد فراهم ڪندو.	1,500,000 2,000,000	DF/ BP+ IUCNP
نتيجو 4	• UC سطح تي استادن ۽ شاگردن لاءِ ڪمپيوٽر سينٽر قائم ڪرڻ. • بدين ۾ موجود سول سوسائٽي تنظيمن جهڙوڪ NCHD عوامي سطح تي ڪمپيوٽر سينٽر قائم ڪرڻ لاءِ آماده ڪرڻ. • جن جن ادارن ۾ ڪمپيوٽر جون سهولتون موجود آهن اتي عملو مقرر ڪرڻ ۽ موجود عملي جي صلاحيت وڌائڻ	DCO/ ناظم / EDO_E/ DO/ پرنسپال/ هيڊماسٽر ٽرينر	1_ سال 2 _سال سينٽر جي قائم ٿڻ جي 6_3 مهينن اندر	ٽرينگ سينٽر/ ڪمپيوٽر ۽ ٻيو سازسامان نصب ڪرڻ انهن سينٽرن بابت شاگردن ۽ ٻين ماڻهن جوردعمل معلوم ڪرڻ	تعليم کاتو ۽ DEB ڪمپيوٽرن حاصل ڪرڻ لاءِ UC سطح تي نمائندا مقرر ڪرڻ سول سوسائٽي جي تنظيمن NCHD ۽ ڪمپيوٽر جي ماهرن سان رابطي جي ڪوشش ڪندي		DF+ Donors+ British Petroleum

7.3 حڪمت عملي 3: اوائلي ٻاروتڻ جي تعليم

ضلعي، ابتدائي ٻاروتڻ جي تعليم حڪمت عملي تيار ڪئي آهي جنهن تحت ٻارن لاءِ اوائلي سکيا جو اعليٰ ماحول مهيا ٿي سگهندو ۽ انهن جي سماجي، جذباتي، ادراڪي، جسماني، عقلي ۽ ثقافتي اوسر کي يقيني بنائي سگهبو.

نتيجو 1 : پنجن سالن کان گهٽ عمر وارن ٻارن جا انگ اکر گڏ ڪرڻ، ضمني پهلوئن جهڙوڪ: اسڪولي ۽ اسڪولن کان ٻاهرين ٻارن جي سماجي- معاشي ۽ راجوٽي حالتن بابت معلومات گڏ ڪري سگهبي.

نتيجو 2 : ٻارن کي سنڌن ماحول مطابق اوائلي اوسر جا موقعا مهيا ڪرڻ

جدول 7. ابتدائي/ بالا ابتدائي تعليم جو معيار سڌارڻ

حڪمت عملي جا نتيجا	عملي قدم	ذميداري	عرصو	نظرداري	ابلاغي رٿا چا؟ ڪير؟ ۽ ڪيئن؟	ڪٽيل رقم	مالي وسيلا
نتيجو–1	• تعليم ڇڏڻ جا مکيه سبب معلوم ڪرڻ ۽ راڄن ۽ واسطيدارن سان تفصيلي صلاح مشورو ڪري ان کي روڪڻ لاءِ اپاءَ وٺڻ • ثانوي ذريعن جهڙوڪ: SEMIS آدمشماري جي رپورٽ ۽ تعليم کاتي ۽ بين سول سوسائٽي جي ادارن جي رپورٽن ۾ ميسر انگن اکرن جو تجزيو ڪرڻ • اسڪول اڌ ۾ ڇڏي ويندڙن، داخل ٻارن ۽ اسڪول کان ٻاهر ٻارن جو ڊيٽابيس جوڙڻ • داخلا جي مهم هلائڻ • ڪيل ڪمن جون ساماهي رپورٽون تيار ڪرڻ.	EDO / DO/ QIC	2-4 مهينا 1_2 مهينا 2_4 مهينا 9_12 مهينا	DCO/DEB/ EDO	مقرر هدف حاصل ڪرڻ لاءِ DEB هڪ ڪميٽي قائم ڪندو DEB، تعليم کاتو ۽ سول سوسائٽي جون ٻيون تنظيمون UC سطح تي صلاح مشوري جي مهم هلائينديون.	100,000 200,000 بنيادي انگ اکر گڏ ڪرڻ لاءِ مٿي ڄاڻايل رقم ڦنڊز مهم هلائيندين	DF/ SDSSP ۽ NCHD سميت ٻيا ڊونر ادارا
نتيجو–2	• اهو معلوم ڪرڻ لاءِ ڪميٽي جوڙڻ ته ماڻهن کي پنهنجا ٻار اسڪول موڪلڻ ۾ ڪهڙا مسئلا درپيش آهن • ڳوٺاڻن ۽ شهري علائقن ۾ "سنڌ لازمي پرائمري تعليم جي آرڊيننس 2001 تي عمل پيرا ٿيڻ. • ٻارن کي مفت ڪتاب ۽ يونيفارم مهيا ڪرڻ ۽ مقامي حالتن مطابق اسڪولن جا ٽائيم مقرر ڪرڻ ۽ جتي ممڪن هجي، اسڪالر شپ ڏيڻ ته جيئن اسڪول ڇڏڻ جو رجحان گهٽ ٿئي. • غير سرڪاري تنظيمن، سماج سڌارڪ انجمنن، راڄن ۽ ٻين واسطيدار ڌرين جي مدد سان درپيش مسئلا حل ڪرڻ.	DEB/EDO Field Teams/ Teacher/ SMC members	3_5 مهينا جاري جاري جاري	اسڪول جا انگ اکر	DEB ۽ DE جي نظرداري هيٺ خاص ڪميٽي جوڙ جي جيڪا ماڻهن جي شڪايتن ۽ مجموعي سفارشن جو جائزو وٺي انهن جي روشني ۾ عمل ڪري. تعليم کاتو به ان سلسلي ممڪن مدد ڪري.	100,000 200,000	DF+ Donor
نتيجو–3	• PITE ۽ NCHD جي مدد سان ضلعي سطح تي تربيتي، رسورس گروپ تشڪيل ڏجي جيڪو ماسٽر ٽرينر تلاش ڪندو، ٽريننگ ڪورس هلائيندو ۽ (UC سطح تي ٽرينر ۽ رهنما تلاش ڪندو ته جيئن استادن کي مربوط نصاب پڙهائڻ ۾ سولائي ٿئي(UC سطح تي جتي جتي ماسٽر ٽرينر رهن ٿا، اتي سڪيا	EDO/DO /HT پرنسپال/ ماهر	1-2 سال	ٽريننگ جو مواد ,ورڪشاپ جا پروگرام قائم ڪيل مرڪز، استادن جي موٽ	DEB, DE, NCHD ۽ PITE جي مدد سان TRG قائم ڪندو جيڪو مربوط طريقي سان تربيت به ڏيندو ۽ سڪيا جو مواد به تيار ڪندو ان کان علاوه ,DEB UC سطح تي به سڪيا جي پروگرامن جي نظرداري ۽ پوئواري ڪندو ۽ موقعي تي سڪيا/ مدد ڏيندو.	100,000 200,000	DF+ Donor

حڪمت عملي جا نتيجا	عملي قدم	ذميداري	عرصو	نظرداري	مواصلاتي رٿا ڇا؟ ڪير؟ ۽ ڪيئن؟	ڪُٽيل رقم	مالي وسيلا
	• ابتدائي طور تعلقہ مرڪزن لاءِ رهنما مقرر ڪرڻ جيڪي استادن جا مسئلا حل ڪرڻ ۾ ڪين مدد ڪن. • SMCs جي مدد سان ECE راڄوٽي شرات جو قابل عمل پروگرام جوڙڻ.						

7.4 حڪمت عملي 4 : اوئلي ۽ بالا اوائلي تعليم جو سڌارو

ضلعو ايندڙ پنجن سالن ۾ هيٺيان نتيجا حاصل ڪرڻ چاهي ٿو.

نتيجو1: ضلعي ۾ داخلا، اڌ ۾ تعليم ڇڏي ويندڙ ۽ اسڪولن کان ٻاهرين ٻارن جا انگ اکر گڏ ڪرڻ ته جيئن نه رڳو بهتر متبادل اختيار ڪري سگهجن ۽ پروگرام جو جائزو وٺي سگهجي پر 100 سيڪڙو داخلا جو هدف به حاصل ٿي سگهي.

نتيجو 2 : پرائمري سطح تي اسڪول ڇڏڻ جي شرح 70 سيڪڙو مان گهٽائي 5 سيڪڙو تائين آڻڻ.

نتيجو 3 : يونين ڪائونسل سطح تائين استادن جي نظرداري جو پروگرام ترتيب ڏيڻ ته جيئن مربوط تدريسي طريقي[26] تحت پرائمري استادن جون مهارتون وڌائي ۽ سکندڙن جي انفرادي فرق بابت سندن تصورات واضح ڪري سگهجن.

نتيجو 4 : اسڪولن جي ترقي جو مربوط نقطہ نظر وارو پروگرام ترتيب ڏيڻ.

نتيجو 5 : بند پيل اسڪول ٻيهر هلائڻ لاءِ ڪانٽريڪٽ جي بنياد تي استاد مقرر ڪرڻ.

نتيجو 6 : پڙهڻ ۽ اسڪولي انتظام جي ٻين پهلوئن بابت چڪاس، نظرداري ۽ پرک جو موثر نظام ترتيب ڏيڻ ۽ هلائڻ.

نتيجو 7 : اسڪولي انتظامي ڪاميٽي کي سگهارو بنائڻ.

نتيجو 8: بهترين اسڪولن، استادن، شاگردن، انتظامي ڪميٽين ۽ نظرداريءَ لاءِ ترغيبون پيدا ڪرڻ.

حڪمت عملي جا نتيجا	عملي قدم	ذميداري	عرصو	نظرداري	ابلاغي رٿا ڇا؟ ڪير؟ ۽ ڪيئن؟	ڪٿيل رقم	مالي وسيلا
	• SDPتي عمل درآمد لاءِ فنڊ گڏ ڪرڻ جي مهم هلائڻ. • SDPتيار ڪرڻ ۽ ان تي عمل درآمد جي نظرداري لاءِ ضروري قدم کڻڻ.						
نتيجو–5	• ضلعي ۾ موجود نوڪرين جي خالي جاين جا انگ اکر گڏ ڪرڻ ۽ ڀرتي جي پاليسي مرتب ڪرڻ [28] • اخبارن، ريڊيو پڙهڻ ۽ گفتگو ذريعي خالي جاين جا اشتهار ڏيڻ ۽ نوڪرين ڏيڻ ۾ مدد ۽ عورتن ۾ برابري جي خاطري ڪرڻ. • نون ڀرتي ٿيل استادن جي نوڪري کان اڳ تربيت ڏيڻ جي خاطري ڪرڻ • استادن جي ڪارڪردگي جي نظرداري ڪرڻ ۽ جائزو وٺڻ ۽ SMCs ۽ سپروائزرن معرفت انهن جي باقاعده حاضري کي يقيني بنائڻ.	SEMIS/ NCHD/ EDO/ DO/ هيڊ ماستر / پرنسپال/ SMCs	1-2 مهينا 2-3 مهينا جاري جاري	فيلڊ وزٽ رپورٽون، ڀرتي جي طريقہ ڪار بابت ياداشتون، سڪيا جي پروگرامن جون رپورٽون	DEB سول سوسائٽي جي تنظمين سان رابطو ڪري خالي جايون ڀريندو	اشتهارن لاءِ 10,000 20,000 تربيت لاءِ 100,000 200,000	DF+ donors
نتيجو–6	• اسڪول ڇڏڻ جو رجحان روڪڻ ۽ تعليمي معيار بهتر بنائڻ خاطر مقامي ماڻهن جي وڌ کان وڌ شرڪت ذريعي نظرداري جو اثرائتو نظام قائم ڪرڻ. • انگن اکرن جي تجزئي ۽ ڇڪاس لاءِ سافٽ ويئر تيار ڪرڻ • DEB ۽ DE کي موڪلڻ لاءِ ڇهہ ماهي رپورٽون تيار ڪرڻ.	DEB/ EDO/ DO/ SMC DIstt. IT Section	1-4 مهينا 1-2 مهينا هر ٽن مهينن بعد	انگ اکر، رپورٽون عملي رٿا ۽ ڊائيندڙ سافٽ ويئر	DE, DEB ۽ SMC جي نمائندن تي مشتمل هڪ ڪميٽي جا نظرداري جو طريقہ ڪار جوڙيندي. ضلعي IT سيڪشن DE جي مدد سان سافٽ ويئر تيار ڪندو.	100,000- 200,000	DF+ donors
نتيجو–7	• استادن، سپروائيزرن، SMCs، تعليم جي فيلڊ آفيسرن (EFOs) يا (نون ڀرتي ٿيل ڪميونٽي موبلائزرن) ذريعي SMCs متعلق معلومات حاصل ڪرڻ ۽ انهن بابت سفارشون ڏيڻ. • SMCs جي صحيح طور ڪم نہ ڪرڻ جا سبب معلوم ڪرڻ ۽ ماڻهن جي مدد سان ضرورتن جو تجزيو ڪرڻ.	EDO ڪميونٽي ڊولپمينٽ / / NCHD / DO/ / SMCs فيلڊ اسٽاف/ استاد ۽ عوام	2-4 مهينا هن جو مدو مٿين ۾ شامل آهي.	فيلڊ وزٽ سڪيا جا هدايتناما ۽ رپورٽون مٿينگ جي ڪارگذاري	مٿئين سطح تائين SMCs جي موجوده صورتحال جو تجزيو ڪيو ويندو, DE, SMCs ۽ سول سوسائٽي جي مدد سان.	300,000- 400,000	DF+ donors

حڪمت عملي جا نتيجا	عملي قدم	ذميداري	عرصو	نظرداري	ابلاغي رٿا چا؟ ڪير؟ ۽ ڪيئن؟	ڪٿيل رقم	مالي وسيلا
	ئي مرڪز قائم ڪجن نہ رڳو ماستر ٽرينر اسڪولن جا دورا ڪن، پر استادن کي بہ موقعا ڏجن تہ هو رهنمائي لاءِ وٽن اچن. • استادن جي تربيت جون ضرورتون معلوم ڪرڻ لاءِ سروي ڪجي. • اهڙي سروي رپورٽ بابت متعلقہ ڌرين سان تبادلہ خيال ڪجي ۽ سندن راءِ معلوم ڪجي. • حساب سيکارڻ، ٻوليون، سائنس، سماجي اڀياس پڙهائڻ ۽ غير نصابي سرگرمين بابت هدايت ناما تيار ڪرڻ. • هلندڙ سکيا جي پروگرامن جي نظرداري ڪرڻ ۽ انهن جي بهتري لاءِ مشورا ڏيڻ.	جاري جاري جاري جاري					
نتيجو 4	• هڪ مربوط اسڪولي ترقياتي رٿا تيار ڪرڻ لاءِ هر UC سطح تي (مرحليوار ٿي سهي) پرنسپالن، هيڊ ماسترن ۽ سينيئر استادن لاءِ ٻن ڏينهن جو تربتي پروگرام هلائڻ (ضروري هجي تہ ماهرن جي مدد سان) • هر اسڪول ۾ موجود سهولتن جهڙوڪ : لائبريري، ليبارٽري، واش روم، راند جو ميدان، شاگردن جو تعداد، ڪلاس روم، موجود تدريسي ۽ غير تدريسي عملو (جنس وار) ۽ SMC جي موجودگي. • SDP تيار ڪرڻ ۽ ان تي عمل درآمد لاءِ عوام ۽ سول سوسائٽي کي تحرڪ ۾ آڻڻ. • SDPتي عمل درآمد لاءِ فنڊ گڏ ڪرڻ جي مهم هلائڻ. • SDPتيار ڪرڻ ۽ ان تي عمل درآمد جي نظرداري لاءِ ضروري قدم کڻڻ.	EDO/DO/ HT/پرنسپال DEB ماهر (صرف مدد)	1-3 مهينا	SDP جو نقل، هر اسڪول جا انگ اکر گڏ ڪرڻ جون رپورٽون بجيٽ جو نقل، ڇڪاس جون لسٽون/ ڪم جي رٿا.	(جيڪڏهن ضرورت هجي تہ ماهرن جي مدد سان) DPD تيار ڪرڻ لاءِ ضرورتن تي مبني هڪ تربيتي پروگرام کي آخري شڪل ڏني ويندي (DE جي ذميداري) اسڪولن کي DEP تيار ڪرڻ لاءِ مستقبل مدد ملندي رهندي.	500,000 10,00,000	DF/ donor

جدول.8 هاءِ اسڪول جي تعليم

حڪمت عملي جا نتيجا	عملي قدم	ذميداري	عرصو	نظرداري	ابلاغي رٿا ڇا؟ ڪير؟ ۽ ڪيئن؟	ڪٿيل رقم	مالي وسيلا
نتيجو–1	• هاءِ اسڪول تعليم کي بهتر بنائڻ ۾ مدد ڏيندڙ مکيہ ميمبرن جي نشاندهي ڪرڻ. • DQICHS جا حوالہ جاتي شرط ۽ انهن جون ذميداريون (جهڙوڪ (بشرط ضرورت) ٻاهرين امداد سان نصابي ۽ هم نصابي سرگرمين جي نظرداري ۽ جوانن جي ترقي جي پروگرامن جي تياري طئہ ڪرڻ. • DQICHS جون ٽماهي گڏجاڻيون ڪوٺائڻ ۽ گڏجاڻين جي ڪارگذاري DEB کي موڪلڻ.	DEB/ EDO/ DO/ HT/ DQICHS	1-2 مهينا جاري جاري	ڪميٽي جا TORs DQICHS جون تيار ڪيل رپورٽون ۽ سفارشون	هاءِ اسڪول لاءِ جامع رٿا تيار ڪرڻ خاطر ٽيڪنيڪل ماهرن جي مدد سان DEB ۽ DQICHS, DE جوڙيندا	50,000-100,000	DF+ Donors
نتيجو–2	• نظرداري جو اهڙو بهتر نظام جوڙڻ جيڪو استادن کي سبقن جا اهڙا خاڪا جوڙڻ سيکاري جنهن ۾ ماحولياتي جتاءَ، جنس، انساني حقن، آبادي بهبود ۽ لاڳاپيل تصورن تي زور ڏنل هجي ۽ شاگرد انهن کي سمجهي انهن جي چنڊڇاڻ ڪري مقامي صورتحال تحت انهن جو استعمال ڪري سگهن. • شاگردن جون صلاحيتون ۽ دلچسپيون صحيح طرح استعمال ڪرائڻ ۾ استادن جي مدد ڪرڻ ۽ ڪين اهڙا ذريعا ڳولڻ ۾ مدد ڪرڻ تہ جيئن هو نوجوانن کي تعميري ڪمن ۾ لڳائي سگهن (جيئن راجوڻي خدمت، يا مختلف ادارن ۾ سکيا) • استادن کي پاڻ ۾ تجزياتي ۽ تنقيدي سوچ پيدا ڪرڻ ۽ اعليٰ قسم جي سوالن جي استعمال ذريعي مهارتن جي مٽيري اطلاق لاءِ سکيا ڏيڻ ۽ سندن همت افزائي ڪرڻ. (ان قسم جي طريقہ تدريس لاءِ استادن جي مهارت وڌائڻ) • سپروائيزرن لاءِ تربيتي پروگرام شروع ڪرڻ تہ جيئن اهي هاءِ اسڪول جي استادن جي مدد ڪري سگهن.	EDO (E) جي نظرداري ۾ EDO ڪميونٽي ڊولپمينٽ ۽ NCHD/ DOSHcs/ فيلڊ اسٽاف سوسائٽي تنظيمون ۽ عوام	1 سال لڳاتار نظرداري	نظرداري لاءِ هدايتون، سبقن جا خاڪا	مختلف واسطيدارن جي مدد سان هر اسڪول نظرداري جو پنهنجو نظام ترتيب ڏيندو تہ جيئن اهڙا سبقن جا خاڪا ٺهي سگهن جن ۾ سکيا جي انفرادي فرقن جي باري ۾ زور ڏنل هجي ۽ فيلڊ اسٽاف عمل درآمد ۾ مدد ڏيندو.	300,000-500,000	DF/ Donor

حڪمت عملي جا نتيجا	عملي قدم	ذميداري	عرصو	نظرداري	ابلاغي رٿا چا؟ ڪير؟ ۽ ڪيئن؟	ڪٽيل رقم	مالي وسيلا
	• سول سوسائٽي تنظيمن جهڙوڪ انڊس رسورس سينٽر جي مدد سان SMCs جي تربيت جو پروگرام ترتيب ڏيڻ جن ۾ SMCs جي موثر ڪردار ۽ سکيا جي عمل ۾ مدد تي زور ڏنل هجي • عام ماڻهن کي اسڪولن جي معاملن ۾ دلچسپي وٺڻ لاءِ ٻيا پروگرام ترتيب ڏيڻ.		4-5 مهينا		سول سوسائٽي جي تنظيمن جهڙوڪ انڊس ريسورس سينٽر ۽ NCHD کي SMCs جي تربيت لاءِ استعمال ڪري سگهي ٿو.		
نتيجو–8	• استادن، مائٽن، عوام هيڊ ماسترن ۽ SMCs جي نمائندن تي مشتمل انعامي ڪميٽي ٺاهڻ جيڪا جنسي برابري جي بنياد تي [29] انعام ڏيڻ جا اصول طئہ ڪندي. • ضلعي ۾ انعام جي معيار جي تشريح ڪرڻ. [30] • بهترين ڪارڪردگي تي انعامن جو اعلان ڪرڻ. • ڪنيل قدمن اقدام جي اثر جو جائزو وٺڻ تہ اهي مثبت آهن يا منفي.	DEB ۽ DE جي نظرداري ۾ ضلعي ايوارڊ ڪميٽي	3-4 هفتا 3-4 هفتا	چونڊ جا اصول انعام، ڪارڪردگي جون رپورٽون	انعام جا اصول طئي ڪرڻ لاءِDE جي مشوري سان DEB هڪ ڪميٽي جوڙيندو ۽ انعامن ڏيڻ جي عمل جي نظرداري ڪندو.	300,000 400,00	مقامي / ٻاهريان ڊونر

7.5 حڪمت عملي 5 : سيڪنڊري تعليم

موجود هائر سيڪنڊري تعليم کي بهتر بنائڻ خاطر پڙ ايندڙ پنجن سالن ۾ ضلعو هيٺيان نتيجا حاصل ڪرڻ چاهي ٿو.

نتيجو 1: هائر سيڪنڊري جي موجود خاصيتن ۽ خامين جو جائزو وٺڻ ۽ ضلعي تعليمي بورڊ کي سفارشون پيش ڪرڻ خاطر هاءِ اسڪولن لاءِ ”ضلعي معيار سڌارڻ واري ڪميٽي“ قائم ڪرڻ.

نتيجو 2: هائر سيڪنڊري اسڪولن جي نظرداري لاءِ منظم سرشتو قائم ڪرڻ.

نتيجو 3: هاءِ اسڪولن ۾ بهتر اوزارن واريون ليبارٽريون، لائبريريون (۽ ممڪن هجي تہ ڪمپيوٽر ليبز) قائم ڪرڻ.

نتيجو 4: مربوط نقط نظر پٽاندڙ هاءِ اسڪولن جي سڌاري جو پروگرام ترتيب ڏيڻ ۽ (ڇوڪرن ۽ ڇوڪرين جي) اسڪولن ۾ مناسب عملو مقرر ڪرڻ.

جدول 9. ڏگري سطح جي تعليم لاءِ عملي رٿا

حڪمت عملي جا نتيجا	عملي قدم	ذميداري	عرصو	نظرداري	ابلاغي رٿا چا؟ ڪير؟ ۽ ڪيئن؟	ڪٽيل رقم	مالي وسيلا
نتيجو 1	• ڪاليج جي واڌاري جي رٿا CDP جوڙڻ ۽ هلائڻ لاءِ ڪاليج جي واڌاري واري ڪاميٽي CDC قائم ڪرڻ • رٿا ۾ هم جهتي[33] هجي ۽ مارڪيٽ ۾ نوڪريون حاصل ڪرڻ لاءِ گهربل مهارتن تي زور ڏيندي نوجوانن جي ضرورتن ۽ سکيا جي خواهش کي نظر ۾ رکندڙ هجي.	پرنسپال / DO /استاد / DEB / ماهر / سول سوسائٽي جون تنظيمون	1_2 مهينا جاري	CDP جو نقل ۽ CDC جي ميٽنگن جي ڪارگذاري	CDP تي عمل ڪرڻ لاءِ ضلعي ناظم ۽ DCO فوري قدم کڻندي ڪانٽريڪٽ بنيادن تي ماهر استاد ڀرتي ڪندا DCO, DE ۽ DEB هن منصوبي تي عمل درآمد جي نظرداري ڪندا	100,000	DF+ Donors

7.7 حڪمت عملي 7: هنري ۽ فني / ٽيڪنيڪي تعليم

بدين ضلعي ۾ هنري ۽ ٽيڪنيڪي تعليم سڌارڻ لاءِ ضلعو ماهرن جي هڪ ڪميٽي قائم ڪندو.

نتيجو_1 هنري ۽ ٽينيڪي تعليم کي بهتر بنائڻ خاطر جامع رٿا تيار ڪرڻ

حڪمت عملي جا نتيجا	عملي قدم	ذميداري	عرصو	نظرداري	ابلاغي رٿا ڇا؟ ڪير؟ ۽ ڪيئن؟	ڪٽيل رقم	مالي وسيلا
نتيجو–3	• لائبريرين ۽ لئبارٽريون جوڙجن ۽ چالوڪجن ۽ جيڪڏهن ممڪن هجي تہ شاگردن ڪي علم جي ٻين ذريعن سان متعارف ڪرائڻ خاطر هاءِ اسڪولن ۾ ڪمپيوٽر ليبز قائم ڪجن. ان ڪان علاوه عملي نماءُ ذريعي شاگردن ڪي سائنسي نظريا چڪاسڻ جي اجازت ڏجي.	پرنسپل HT/DE, DOs جي نظرداري هيٺ	1-2سال	لائبريري، ليبارٽري۽ ڪمپيوٽر ليبز قائم ڪرڻ.	D E ۽ DQICHS گڏجي سيني اسڪولن ۾ اهڙا مرڪز قائم ڪرڻ لاءِ سڪيا جا هدايت ناما جاري ڪرڻ.	10,00,000 ڪمپيوٽر لئبارٽريون کولڻ جي صورت ۾ 50,00,000	DF +donors
نتيجو–4	• SMCs ۽ مقامي فنڊن ذريعي انهن مرڪزن جي سار سنڀال ۽ صلاحيتن وڌائڻ جي خاطري ڪجي. • SMCs سميت مختلف واسطيدارن سان گڏجي مربوط SDP جوڙڻ ۽ پيش ڪرڻ لاءِ اسڪولن ڪي همٿائجي، رٿا هر اسڪول جي انگن اکرن تي ٻڌل هجي. • DEB ۽ DE انهن رٿائن جو جائزو وٺن ۽ گهربل مالي ۽ انساني وسيلا مهيا ڪن.	ڪلاس ڪميٽي /HT پرنسپل ۽ ماهر	1-2 مهينا هر اسڪول لاءِ	عملدرآمد لاءِ SDP سان ٺهہ ٺيل شيڊيول موجب	اسڪولن ڪي SDP تيار ڪرڻ لاءِ هدايتون جاري ڪبيون ۽ ٻاهرين مدد جي ضروري هجي.	200,000 500,000	DF/ مقامي ۽ ٻاهريان donors / DF donors
نتيجو–5	• شاگردن جي هڪ سطح کان ٻي سطح ڏانهن ٽپڻ لاءِ وسيع هدايتون تيار ڪجن پڪيڄجن ۽ انهن تي عمل ڪرائجي.	ڪلاس ڪميٽي /HT پرنسپل		DEB/EDO	HT/ پرنسپل نئين درجي ۾ ويندڙ شاگردن ڪي جاچڻ لاءِ درجي وار ڪاميٽيون جوڙيندا.	100,000	

7.6 حڪمت عملي 5 : ڊگري سطح جي تعليم

هي ضلعو ڊگري سطح جي تعليم جي معيار ۾ بهتري آڻڻ لاءِ هيٺيان قدم کڻندو.

نتيجو۔1 ڪاليجن جي ترقيءَ جي جامع رٿا تيار ڪرڻ

جدول .11 اسڪولن ۾ عوامي شموليت

حڪمت عملي جا نتيجا	عملي قدم	ذميداري	عرصو	نظرداري	ابلاغي رٿا ڇا؟ ڪير؟ ۽ ڪيئن؟	ڪٿيل رقم	مالي وسيلا
نتيجو-1	• متعلقہ تجربو رکندڙ IRS جهڙن ادارن جي مدد سان SMCs جي تربيت ڪرڻ • اسڪولن جي واڌاري جي عمل جهڙوڪ : شاگردن، استادن ۽ مددي عملي جي باقاعده حاضري، اسڪول جي عمارت جي سارسنڀال، مليل رقم جو جائز استعمال ۽ اسڪول جي معاملن ۾ عوامي شراڪت ۾ SMCs جي بامعنيٰ شموليت لاءِ لڳاتار رابطا رکڻ. • عوام کي تحرڪ ۾ آڻي غير فعال SMCs کي ٻيهر فعال بنائڻ. • شاگردن ۽ مائٽن جي ملندڙ راين جي روشني ۾ SMCs کي باقاعده مستحڪم ڪرڻ خاطر نظرداري جو پروگرام جوڙڻ.	سول سوسائٽي جون تنظيمون / NC HD/ EDO	2_3 مهينا جاري 3_4 مهينا جاري	سول سوسائٽي تنظيمون	DEB سول سوسائٽي تنظيمن کي SMCs جي تربيت ۽ انهن جي نظر داري لاءِ شريڪ ڪندو.	200,000 300,000	/DF Donors+
نتيجو-2	• اهڙو پروگرام جوڙڻ جنهن رستي SMCs سميت استاد ۽ اسڪول انتظاميہ کي اسڪولن ۾ عوام جي موثر شموليت لاءِ متحرڪ ڪجي. • پنهنجي ۽ پنهنجي ٻارن جي سکيا جي پروگرامن ۾ شرڪت ڪرڻ لاءِ (مقرر ڏينهن تي) مائٽن کي اسڪول اچڻ تي همٿائجي. • اسڪول لائبرري جي هڪ حصي تائين عوامي رسائي ممڪن بڻائجي ۽ ممڪن هجي تہ لائبرري کلڻ جا وقت بہ وڌائجن	DEB, ED SMCs استاد ۽ اسڪول انتظاميا، سول سوسائٽي تنظيمون	جاري جاري 2-4 مهينا	عام ماڻهن لاءِ اسڪول لائبريري ۾ وسيلا، ڪوٺايل پروگرامن جون رپورٽون. اسڪولن ۽ عوام ۾ خال پرڻ لاءِ ڪوٺايل پروگرامن جون رپورٽون	DEB مختلف موضوعن تي دستاويزي پروگرام ترتيب ڏيڻ لاءِ ماهرن جي ٽيم مقرر ڪندو ۽ شام جي مطالعي ۽ گفتگو جي حلقن لاءِ رٿا تيار ڪندو.	200,000 400,000	DF/ Donors

جدول 10. هنري ۽ ٽيڪنيڪي تعليم

حڪمت عملي جا نتيجا	عملي قدم	ذميداري	عرصو	نظرداري	ابلاغي رٿا ڇا؟ ڪير؟ ۽ ڪيئن؟	ڪٽيل رقم	مالي وسيلا
نتيجو-1	• ٽيڪنيڪي تعليم جي ڪرندڙ معيار جا سبب معلوم ڪرڻ لاءِ هڪ ڪاميٽي قائم ڪجي جيڪا اهڙن مسئلن بابت وڏي پيماني تي رايا طلب ڪري جهڙوڪ نصاب جو مقامي ماحولياتي، سماجي، معاشي حالتن سان مطابقت رکڻ، نوڪرين جي ميدان سان لاڳاپو ۽ ٻيا عوامل جهڙوڪ عورتن جي شموليت ۽ هنن ادارن ۾ جديد ٽيڪنالاجي جي موجودگي. ان ڪان علاوه گهربل ادارن جو تعداد ۽ موجود ادارن ۾ داخلا ڪي به نظر ۾ رکجي. • گفتگو ۽ صلاح مصلحت ڪري DEB ڪي سفارشون ڪجن جيڪي وري هنري تعليم جي ڊائريڪٽوريٽ ڪي مقامي ماهرن، عوام ۽ سول سوسائٽين جي مدد سان مناسب رٿا تيار ڪرڻ ۽ انهن تي عمل درآمد ۾ مدد ڏيندي	DEB / پرنسپال	2-3 مهينا 1_2 مهينا مٿيئن مدت سميت	ٽيڪنيڪي تعليم جي معيار وڌائڻ خاطر سفارشون جوڙڻ ۾ DEB جي مدد ڪئي ويندي	DEB / پرنسپال	100,000	DF

7.8 حڪمت عملي 8: اسڪولن ۾ راڄوڻي شموليت

اسڪولن جي حالت ۽ انتظام سميت تعليمي نظام سڌارڻ لاءِ ضلعي حڪومت تعليمي عمل ۾ راڄن، خاص ڪري مائٽن، جي با معنيٰ شموليت حاصل ڪرڻ جي ڪوشش ڪندي.

نتيجو1۔ "اسڪول مينيجمينٽ ڪميٽين" جي بامعنيٰ شموليت ۽ راءِ حاصل ڪرڻ لاءِ ڪوشش ڪرڻ

نتيجو2۔ اسڪول هلندي توڙي ان بعد عام ماڻهن لاءِ اسڪول جو معائنو آسان بنائڻ ۽ ڪين ان ڳالهه تي آماده ڪرڻ ته هو پنهنجي علم ۽ مهارت وسيلي ٻارن توڙي استادن جي سکيا جي عمل ۾ ڀاڱي ڀائيوار ٿين. استادن ۽ انتظاميا ڪي به ان جو پابند بنائڻ ته جيئن اهي به ڪين گهربل ملومات ڏيندا رهن.

نتيجو۔3 راڄن مان رضاڪارن جون خدمتون حاصل ڪرڻ ته جيئن اهي اسڪولن لاءِ استاد مقرر ڪرڻ لاءِ سرپرستن جو ڪردار ادا ڪن.

نتيجو ۔4 ضلعي حڪومت ۽ مقامي واپارين جي مدد سان شاگردن، مائٽن توڙي راڄ جي دلچسپي وارن موضوعن بابت اهڙيون گشتي وڊيو لائبريريون قائم ڪرڻ جن ۾ خاص طور تي اهڙا پروگرام هجن جيڪي مقامي ماحول مطابق مائٽن ڪي ٻارن جي سار سنڀال لهڻ ۽ تربيت بابت رهنمائي ڪندڙ هجن خاص ڪري. ٻانجهڙا ڏيندڙ ٻارن ۽ نو بالغن جي باري ۾.

نتيجو۔5 ساليانو هر شهر ۾ اسڪولن ۽ ڪاليجن جو ميلو لڳائڻ جتي هر ادارو پنهنجون نيون ڳالهيون، رٿائون ۽ ٻيون حاصلات عوام آڏو پيش ۽ خيالن جي ڏي وٺ ڪري سگهي.

حڪمت عملي جا نتيجا	عملي قدم	ذميداري	عرصو	نظرداري	ابلاغي رٿا چا؟ ڪير؟ ۽ ڪيئن؟	ڪٽيل رقم	مالي وسيلا
	• گشتي لائبريريون قائم ڪرڻ، ماڻهن کان ملندڙ رايا حاصل ڪرڻ، انجي بااثر هئڻ بابت ۽ ان جي ترقي جو جائزو وٺڻ لاءِ رٿا تيار ڪرڻ • هن گشتي لائبريري وسيلي تيار ڪيل وسيلن جي مقامي ٽي وي، اخبارن، ريڊيو ۽ ضلعي ويب سائيٽ وسيلي تشهير ڪجي.		1-2 مهينا جاري				
نتيجو 5	• ضلعي حڪومت ۽ DE گڏجي ساليانه ميلا ۽ ڏهاڙا ملهائيندا ته جيئن اسڪول ۽ ڪاليج تجربن ۽ معلومات جي مٽاسٽا ڪري سگهن.	ميلا ڪاميٽي	ساليانه ميلو	پروگرام تشهيري مواد ۽ پروگرامن جون رپورٽون	UC سطح تي ميلي جو انتظام ڪندڙ ڪاميٽي جنهن ۾ هر اسڪول جا نمائندا شامل هوندا	500,000-10,00,000	DF ڊونر / مقامي فنڊ

7.9 حڪمت عملي 9: خواندگي جو پروگرام ترتيب ڏيڻ

ضلعي حڪومت ضلعي اندر خواندگي جي شرح وڌائڻ لاءِ اين سي ايڇ ڊي ۽ سول سوسائٽي جي تنظيمن ۽ ٻين ساٿين جي سهڪار سان قدم کڻندي.

نتيجو-1 ضلعي لاءِ جامع خواندگي جو پروگرام ترتيب ڏيڻ

حڪمت عملي جا نتيجا	عملي قدم	ذميداري	عرصو	نظرداري	ابلاغي رٿا چا؟ ڪير؟ ۽ ڪئين؟	ڪٽيل رقم	مالي وسيلا
	• مردن ۽ عورتن لاءِ الڳ الڳ شام جو مطالعي ۽ گفتگو جا حلقا قائم ڪجن. جن ۾ شاگردن، نوجوانن ۽ عوام لاءِ گفتگو ۽ هڪ ٻئي جي تجربن مان مستفيد ٿيڻ لاءِ ماحول مهيا ڪجي.		جاري				
نتيجو–3	• علائقي ۾ موجود ماهرن بابت معلومات گڏ ڪرڻ جيڪي مهمان مقرر طور مختلف موضوعن جهڙوڪ زراعت، وسيلن جي جٽادار استعمال وغيره بابت پنهنجي ماهراڻي ڄاڻ شاگردن ۽ عام ماڻهن تائين پهچائي سگهن. ڪتابن ۽ معلوماتي دورن لاءِ گاڏين، ۽ مختلف سرگرمين لاءِ هوٽن جي فراهمي ۾ مدد ڪري سگهن. • رضاڪار تيار ڪرڻ جيڪي اسڪولي ٻارن ۽ راڄن کي سکڻ ۾ سهوليتون مهيا ڪري سگهن.	ضلعي IT گروپ	جاري	رضاڪارن بابت بنيادي معلومات، انهن رضاڪارن جي ڪم جون رپورٽون	DQIC عملي کي همٿائيندو ته اهي معلومات جا بنيادي انگ اکر گڏ ڪن ۽ رضاڪارن کي آماده ڪن ته هو پنهنجي معلومات ۽ ٻيا وسيلا ونڊي سگهن.	50,000 100,000	DF+ +donors
نتيجو–4	• ضلعي حڪومت ۽ واپاري گروهن سان رابطو ڪري گشتي لائبريري لاءِ فنڊ ڪٺا ڪجن. • مقامي ۽ ٻين تجربيڪار تنظيمن جي وڏو ۽ ڊاڪيومينٽرين تي مبني لائبريري قائم ڪرڻ لاءِ مدد حاصل ڪجي جنهن ۾ مقامي موضوع جهڙوڪ : جٽادار زراعت، موثر تدريسي طريقا خصوصاً ٻارن جي پالنا ۽ ذريعن جو برابري وار استعمال وغيره	صحافي / DEB	1 سال	موبائيل لائبريريون ۽ ڊاڪيومينٽري	ڊاڪيومينٽري ناهڻ لاءِ DE ۽ DG ، حڪومت ۽ واپارين سان گڏجي ڪم ڪندو. ان ڪم لاءِ ماهرن جون خدمتون به حاصل ڪيون وينديون.	15,00,000 25,00,000	ڊونر (مقامي ۽ ٻيا)

جدول. 13							خواندگي جو پروگرام ترتيب ڏيڻ
حڪمت عملي جا نتيجا	عملي قدم	ذميداري	عرصو	نظرداري	ابلاغي رٿا ڇا؟ ڪير؟ ۽ ڪيئن؟	ڪٽيل رقم	مالي وسيلا
نتيجو-1	• BPAC قائم ڪرڻ لاءِ مناسب ماڻهن جي نشاندهي ڪرڻ. • ڪميٽي لاءِ TOR تيار ڪرڻ ۽ سب ڪميٽين ۽ فردن جا ڪردار ۽ ذميداريون واضح ڪرڻ. • BPAC ساليانې تعليمي رٿابندي جو حصو هئڻ گهرجي ۽ مختلف پروگرامن تي ايندڙ خرچ ۽ ٿيندڙ فائدن جو تجزيو خصوصاً سڪيا جي عملي ۾ افاديت جو اندازو لڳائي. • ضلعي ۾ بجيٽ جي رقم خرچ ڪرڻ لاءِ مختصر ۽ طويل مدت جا هدف، رهنما اصول ۽ گهربل مدت جي ساليانه رٿابندي. • پروگرام جي چڪاس تي مبني رٿيل قدمن تي عمل درآمد جي نظرداري ۽ چڪاس ڪرڻ، انهنکي جاري رکڻ يا ختم ڪرڻ لاءِ سفارشون ڏيڻ لاءِ طريقه ڪار مقرر ڪرڻ.	لاڳت ۽ فائدن جو تجزيو ڪندڙ ڪاميٽي DCO/ EDO	4-5 هفتا 1-2 هفتا ساليانه مشغولي جاري	DEB ۽ DE	CBAC, DEB ميمبرن جي نشاندهي ڪندو ۽ پروگرامن متعلق اڳواڻ اصول طئي ڪندو.	50,000-75,000	DF+ ڊونر
نتيجو-2	• پگهارن، فائدن، رسد ۽ اڻ سڌن خرچن کي نظر ۾ رکندي تعليمي پروگرام جو جائزو وٺڻ • مفصل لاڳت جا ماپا، ڊسٽيون ۽ رپورٽن جي گهربل مدت تيار ڪرڻ جن کي باقاعده جاچيو ۽ پرکيو وڃي. • ڊسٽين متعلق پرنسپالن، هيڊماسترن، سپروائيزرن، DEB جي ميمبرن، پروگرامن تي عمل درآمد ڪرائيندڙ ڪوآرڊينيٽرن جون صلاحيتون وڌائڻ. • ضلعي جي بدلجندڙ تعليمي تناظر ۾ ماپن جي ڊسٽين جي عمل درآمد ۽ لاڳاپي جي ساليانې چڪاس ڪرڻ.	DEB جا مقرر ڪيل ماهر	1 سال	DCO/DEB	مقرر ڪيل ماهر لاڳت جي فائدن جو تجزيو پيش ڪندا ۽ منظوري لاءِ DEB کي پيش ڪندا.	100,000	DF+ ڊونر

جدول 12. خواندگي جو پروگرام ترتيب ڏيڻ

حڪمت عملي جا نتيجا	عملي قدم	ذميداري	عرصو	نظرداري	ابلاغي رٿا ڇا؟ ڪير؟ ۽ ڪيئن؟	ڪٽيل رقم	مالي وسيلا
نتيجو–1	• ضلعي جي اسڪول نه ويندڙ ٻارن ۽ بالغن توڙي اٽڪيل هنرمندن جا انگ اکر گڏ ڪرڻ • موجود خواندگي مرڪزن جي ڪارڪردگي ۽ انهن بابت ملندڙ رايا نظر ۾ رکندي خواندگي جي شرح وڌائڻ لاءِ جامع ۽ حقيقت پسندانه حڪمت عملي تيار ڪرڻ. حڪمت عملي ۾ سکندڙن جي موجوده مهارتن ۾ ربط، لچڪدار اوقات ۽ يو سي سطح تي پروگرامن تي خاص ڌيان ڏيڻ گهرجي. تيار ڪيل مواد مقامي حالتن ۽ ضرورتن مطابق هجي. • خواندگي جي مرڪزن جي استادن جي تربيت خصوصاً بالغن جي تعليم جي باري ۾. • هنن پروگرامن جي نظرداري ۽ ڪاٿو ڪرڻ.	DOخواندگي NCHD/DO غير سرڪاري تنظيمون	2_5 مهينا 2_3 مهينا 2-5 مهينا جاري	انگن اکرن جي رپورٽ، عملي رٿا حڪمت عملي جي ڪاپي، سکيا جي هدايتنامن ۽ پروگرام جا شيڊيول	گهربل مقصد حاصل ڪرڻ لاءِ مختلف حصيدارن جو اتحاد جوڙجي	200,000 300,000	/DF+ Donors NCHD ۽ ٻي ڪجھ مدد

7.10 حڪمت عملي 10 : لاڳت ۽ فائدن جي تناسب جو تجزيو

ضلعي حڪومت تعليمي ميدان ۾ رٿيل پيش قدمن جي تعميل تي ايندڙ لاڳت جو جائزو وٺندي ۽ ان ڳالھ جي پڪ ڪندي ته ان وسيلي ڪيتري قدر گهربل نتيجا حاصل ٿي سگهندا.

نتيجو1 _ ضلعي حڪومت ڪي ساليانې بجيٽ جو ڪاٿو منصوبه بندي، اهداف تي لاڳت جو تجزيو ۽ رهنما اصول جوڙڻ ۾ مدد ڪرڻ لاءِ بجيٽ ۽ منصوبا بندي لاءِ صلاحڪار ڪائونسل جوڙڻ.

نتيجو 2_ سڄي ضلعي ۾ تعليم بابت ڪنيل قدمن متعلق مواصلات ۽ پروگرامن سان لاڳاپيل خرچن جو ڪاٿو لڳائڻ، ڌسٽيون ۽ لاڙا مقرر ڪرڻ ڪان علاوه رقمن جي موثر استعمال جو جائزو وٺڻ.

نتيجو3_ سڄي ضلعي جي شاگردن جي حاصلات جي انگن اکرن جو ساليانو جائزو وٺڻ ۽ هر اسڪول جي ٻارن جي حاصلات مان فرق ختم ڪرڻ.

نتيجو4_ راڄن، وٽج واپار، تعليمي ادارن ۽ غير سرڪاري تنظيمن جي موثر شراڪت وسيلي شاگردن لاءِ تعليمي سهولتن، موقعن ۽ ضلعي جي وسيلن ڪي وڌائڻ.

7.11 حڪمت عملي 11: ٽيڪنالاجي

فني مهارتون شاگردن ۾ تحقيق، معلومات جي ڏي وٺ ۽ سکڻ جي جستجو وڌائڻ لاءِ اسڪولي سرگرمين ۾ ڪمپيوٽر ۽ نصاب جي استعمال جي همٿ افزائي سان شاگردن ڪي مرڪز بنائيندڙ تعليمي ماحول طرف پيش رفت يقيني بنائي سگهجي ٿي. ضلعي ۾ سکيا جي موثر نظام کي عملي صورت ڏيڻ لاءِ پيشہ ورانہ ۽ فني مهارتن جو استعمال ڪيو ويندو.

نتيجو۔ 1 انتظامي امور ۽ سکيا جا معيار حاصل ڪرڻ لاءِ ٽيڪنالاجي، (هارڊ ويئر ۽ سافٽ ويئر) جي موثر استعمال کي هٿي ڏيڻ ۽ يڪجا ڪرڻ.

نتيجو۔ 2 انتظامي امور ۽ ڪلاس سرگرمين کي بهتر بنائڻ لاءِ لاڳاپيل عملي جي صلاحيت وڌائڻ.

نتيجو۔ 3 سکڻ ۽ سيکارڻ جي عمل ۾ سهائتا ۽ بهتري لاءِ تعليمي ادارن ۾ ٽيڪنيڪي سامان ۽ سهوليتون مهيا ڪرڻ.

نتيجو۔ 4 ٽيڪنالاجي ۾ اضافي خاطر مستقبل جي وسيلن جي نشاندهي ڪرڻ.

جدول 14. ضلعي جو ٽيڪنالاجي جي ميدان ۾ سڌارو

حڪمت عملي جا نتيجا	عملي قدم	ذميداري	عرصو	نظرداري	ابلاغي رٿا ڇا؟ ڪير؟ ۽ ڪيئن؟	ڪٽيل رقم	مالي وسيلا
نتيجو 1	• هر تعلقي سطح تي (ٽوري گهٽي ٽيڪنيڪي جاڻ وارن) مقامي ماڻهن جي ڪميٽي جوڙجي جيڪا TAC ڪي هارڊويئر ۽ سافٽ ويئر جي استعمال، عملي جي واڌري ۽ لاڳاپيل معاملن بابت سفارشون پيش ڪري. • طئي ٿيل هدف حاصل ڪرڻ لاءِ فني حاصلاڪار ڪميٽي قائم ڪجي جنهن استادن، مائشن، منتظمين، مرڪزي آفيس جي عملي، سهائتا ڪندڙ عملي، راڄن ۽ شاگردن جي نمائندگي هجي. • انتظامي ۽ سکيا جي تقاضائن مطابق سڄي ضلعي ۾ ٽيڪنالاجي جي ضرورتن جو جائزو وٺڻ. • مقامي ماحول ۽ نصابي مقصدن سان ٺهڪندڙ سکيا جي سافٽ ويئر متعلق سفارشون پيش ڪرڻ. • سڄي ضلعي اندر مقامي ماحول ۽ نصابي ضرورتن سان ٺهڪندڙ سکيا جي ٽيڪنالاجي جي اثرائتي هئڻ جو جائزو وٺڻ.	TAC/ EDO/ DO/DEB	3-4 هفتا 8-6 هفتا 3-4 هفتا جاري	رپورٽون سفارشون/ ڪاميٽي جي گڏجاڻين جي ڪارروائي	ضلعو هڪ IT شعبو قائم ڪندو تہ جيئن ٽيڪنالاجيءَ جون تقاضائون پوريون ڪرڻ لاءِ تعليمي نظام کي ترقي ڏياري سگهجي	5000- 10,000	DF

حڪمت عملي جا نتيجا	عملي قدم	ذميداري	عرصو	نظرداري	ابلاغي رٿا چا؟ ڪير؟ ۽ ڪيئن؟	ڪٿيل رقم	مالي وسيلا
نتيجو 3	• ڪاميٽي، ڪيفيتي ۽ تحقيقاتي طريقه ڪار استعمال ڪندي شاگردن جي متنوع حاصلاتي سطح تي ڪارڪردگي جو طولي ۽ گروهي تجزيو ڪجي (متنوع ذهانتن جو ماڊل)، مربوط ماڊل پيش ڪرڻ لاءِ ماهر مقرر ڪجن • مختلف متغير جهڙوڪ: آبادي بابت معلومات حاضري، بقا، روڪ ۽ اسڪول ڇڏڻ جي شرح استعمال ڪندي حاصلات بابت انگ اکر گڏ ڪرڻ. • اسڪولن، درجن، جنس جي بنياد تي حاصل ڪيل حاصلات جي نتيجن ڪي پاڻ ۾ ملائڻ • جائزي جون مربوط رپورٽون DO، EDO،DEB ۽ اسڪولن ڪي موڪلجن جن ۾ سڌاري جي اثرات جو ذڪر هجي. وسيع تشهير خاطر اهي رپورٽون ضلعي ويب سائٽ تي ڏجن. • تعليمي طريقن، عملي جي تربيتي منصوبن ۽ راڄوٽي شراڪت جي منصوبن ڪي ضرورت مطابق تبديل ڪرڻ.	تعليمي ماهر ۽ QIC	هڪ دورو پوروڪرڻ لاءِ هڪ سال. اهو مستقل عمل بڻ تي سگهي ٿو جاري	تحقيقي رپورٽون	شاگردن جي حاصلات بابت تحقيق لاءِ DEB ماهر مقرر ڪندو.	300,000 600,000 50,000 150,000	ڊونر DF
نتيجو-4	• ضلعي تعليمي تصور تي مبني، اسڪولن، ڪاليجن، راڄن، ڪاروباري پائيوارن ۽ غير سرڪاري تنظيمن سميت واسطيدرن جا ڪردار ۽ ذميداريون واضح ڪرڻ. • رقم لڳائڻ لاءِ جوڳن پائيواري وارن پروگرامن ۽ انهن جي پوئواري ڪرڻ لاءِ گهربل قدمن جي نشاندهي ڪرڻ • ضلعي وسيلن جو جائزو وٺڻ ۽ بجيٽ ۾ عطيا ڏيندڙ ادرن ڪي درخواست ڏيڻ لاءِ تجويزون لکڻ لاءِ رقم مختص ڪرڻ ته جيئن رٿيل قدمن تي عمل پيرائي سگهجي	DEB	3_4 مهينا (انفرادي عطيا ڏيندڙن تي منحصر)	DEB	DEB ٻاهرين ادارن کان عطيه حاصل ڪرڻ لاءِ ماهر صلاحڪار جون خدمتون حاصل ڪندو		

8. پڇاڙي

هن رٿا ۾ ،ضلعي بدين جي موجوده تعليمي نظام جو سرسري جائزو ورتو ويو آهي ۽ ان جي بهتري لاءِ تجويزون پيش ڪيون ويون آهن. جنهن ۾ ضلعي حڪومت ۽ سنڌ ايجوڪيشن مئنيجمينٽ انفارميشن سسٽم جي تيار ڪيل صورتحال جي تجزئي تي ٻڌل ڪارائتين تبديلين تي زور ڏنل آهي. هن رٿ جوڙڻ جو مقصد، ضلعي حڪومت کي لاءِ هڪ اهڙي جامع پنج ساله حڪمت عملي جوڙڻ ۾ مدد ڪرڻ آهي جنهن رستي نہ رڳو انساني وسيلن، پر خاص طور تي نوجوان نسل ۾ لکڻ پڙهڻ ۾ دلچسپي ۽ چاهہ وڌائي سگهجي تہ جيئن منجهن وڏي پيماني تي ملڪ ۽ ضلعي جي سماجي، معاشي ۽ ماحولياتي مسئلن بابت بہ تنقيدي شعور اجاگر ڪري سگهجي. اهو ئي سبب آهي جو هن رٿا ۾ مقامي ۽ عالمي گهرجن آهر معياري تعليم کي بہ مدنظر رکيو ويو آهي. سڄي ملڪ جي هيءَ پهرين مقامي رٿا آهي. جنهن ۾ جٽادار ترقي کي معياري تعليم سان جوڙيندي ماحولياتي پائداري، انساني حقن، آباديءَ جي مسئلن، شخصي مساوات جنس جي مت پٽيد بنا، قدرتي وسيلن جي پائداريءَ سان گڏوگڏ مناسب ورڇ ۽ سماجي برابري جهڙن مسئلن کي خواندگيءَ سان ڳنڍيو ويو آهي. معياري تعليم لاءِ ارادي جي پختگي کي راڄن جي بامعنيٰ شراڪت تي زور ڏيندي وڏيڪ سگهارو بنايو ويو آهي تہ جيئن سماج ۾ رسمي ۽ غير رسمي تعليمي ذريعن کي مرڪوز ڪري سگهجي. جنهن سان نہ رڳو مختلف پيڙهين کي سکيا پر تعليم بابت روين ۽ جديد تصورن کي سمجهڻ ۾ بہ مدد ملندي.

هيءُ دستاويز ضلعي حڪومت، (ضلعي ۽ صوبائي) تعليم کاتي، ضلعي تعليمي بورڊ، سول سوسائٽي جي تنظيمن، مکيہ تعليمي ادارن، صوبائي حڪومت سميت عطياتي ادارن جي موثر سهڪار سان تعليم جي عمومي معيار وڌائڻ لاءِ رٿابنديءَ جي هڪ وسيلي طور بہ ڪم ڏئي سگهندو. هن رٿا جو صحيح روح تڏهن ڪار فرما ٿيندو جڏهن تہ ان کي بنيادي طورتي تعلقي ۽ يونين ڪائونسل سطح تي عملي طور لاڳو ڪيو ويندو ۽ پوءِ اسڪولن ۽ ڪاليجن جي ترقياتي رٿائن ۾ شامل ڪيو ويندو جتي هن رٿا تي حقيقي عمل ٿيندو. هن رٿا جو سڀ کان اهم ۽ اثرائتو حصو مؤثر نظرداري جي اهڙي نظام جو هجڻ آهي جيڪو رٿا ۽ ان تي عمل ڪرڻ خاطر سموري جوڙجڪ ۾ شامل هجي. جنهن رستي ئي حڪمت عملي جي تصوراتي ۽ طريقہ ڪار جي پهلوئن ۾ هم آهنگي پيدا ٿي سگهندي، ڪمي پيشي جي جاچ حاصل ٿي سگهندي، تہ پيدا ٿيندڙ مسئلن جو بهتر حل بہ تلاش ٿي سگهندو.

حڪمت عملي جا نتيجا	عملي قدم	ذميداري	عرصو	نظرداري	ابلاغي رٿا چا؟ ڪير؟ ۽ ڪيئن؟	ڪٿيل رقم	مالي وسيلا
نتيجو –2	• هر تعلقي ۾ "سيڪريٽرين ڪي سيڪارڻ" جو ماڊل مناسب ترميم سان لاڳو ڪجي. • TAC جي اشتراڪي ڪوشش سان نوڪري دوران تدريسي ۽ انتظامي عملي جي واڌاري جي پروگرام جي سهولت پيش ڪجي ۽ ان ۾ مدد ڪجي. • ضلعي اندر انتظامي ۽ تدريسي ٽيڪنالاجي جي پڌرائي ڪرڻ ۾ هر سطح جي استعمال ڪندڙ کي سهولت ڏيڻ لاءِ ٽيڪنالاجي جي ماهرن جو هڪ ترقياتي مرڪز قائم ڪرڻ.	TAC	2-3 مهينا 6-8 مهينا 3-4 مهينا	ٽريننگ ماڊيول	هر تعلقي سطح جي هڪ سيڪريٽرين جي ٽيم تشڪيل ڏني ويندي جيڪا هيٺئين سطح تائين پروگرامن تي عملدرآمد ڪرائيندي	500,000-10,00,000	DF ۽ ڊونر
نتيجو –3	• سڀني ضلعي جي آفيسن ۽ ڪلاس رومن ۾ لوڪل ايريا نيٽ ورڪ (LAN) لڳائڻ. • جديد گهرجن مطابق لئن ڪارڊ جي صلاحيت وڌائڻ. • TAC , پرنسپالن ۽ ٽيڪنالاجي ٽيم جي سفارشن مطابق اضافي ٽيڪنالاجي ٽيم جي سفارشن مطابق اضافي ٽيڪنالاجي چونڊڻ ۽ نصب ڪرڻ ۾ مدد ڏيڻ. • هن جوڙجڪ تي مبني، ضلعي حڪومت، مشينري، سهوليتون مهيا ڪندڙن ۽ مقامي ڪاربوريشنن جي مدد سان ضلعي ويب سائيٽ سان ڳنڍيل ٽيڪنالاجي ويب سائيٽ معرفت آن لائن هنرمندن جي واڌاري جي پروگرام جي همت افزائي ڪرڻ.	TAC	هن قدم کڻڻ ۾ ٻه سال لڳي ويندا. رکو سازسامان گڏ ڪرڻ ۾ ٻه هڪ سال لڳي ويندو.	سازسامان جو نظام ٽيڪنالاجي هارڊويئر	DEB ۽ TAC, DE ڪميٽي جي نظرداري ڪندا.	40,00,000- کان 50,00,000	مائڪرو سافٽ جهڙا ڊونر
نتيجو –4	• هارڊ ويئر، سافٽ ويئر ۽ عملي جي ترقي جي مدد جاري رکڻ لاءِ سالياني ڪاتن جي بجيٽ ۾ گنجائش رکڻ • سڀني ضلعي جي اسڪولن ۾ ٽيڪنالاجي جي استعمال کي يقني بنائڻ خاطر مناسب تعداد ۾ ماهر مقرر ڪرڻ.	EDO/ /P&D DCO	ساليانی بجيٽ جاري	مختص ڪيل بجيٽ	خاص IT شعبن لاءِ ضلعي اسيمبلي فنڊ مهيا ڪندي	200,000 300,000	ضلعي بجيٽ

■ سکيا جي بهتري جي عمل ۾ جامع تبديلي آڻڻ سان ڳنڍيو وڃي.
سپروائزرن ۽ ماسٽر ٽرينرن جي تربيت کي هر سطح تي اوليت ڏيڻ ته جيئن علم ۽ فن جي منتقلي جو مؤثر نظام
■ جڙي سگهي ۽ هيٺين سطح تائين هڪ مستقل نظر داريءَ جو عمل جاري ٿي سگهي.
تربيتي پروگرام اهڙا هئڻ گهرجن جن ۾ اسڪولن ۽ ڪاليجن ۾ سڪنڊڙن کي مرڪزي حيثيت ڏني وڃي ۽
■ سکيا جي مواد ۽ هنرمندين جي منتقلي عمل ۾ اڳي سگهي. اهڙين تربيتن جي شروعات ڪرڻ کان اڳ جن پهلوئن ڏانهن ڌيان ڏيڻ اوس ٿئي ٿو اهي آهن: سڪنڊڙ جي انفرادي صلاحيتن جي فرق کي سمجهڻ, تعليم جي مڪمل تصور جي همت افزائي ڪرڻ, سڪنڊڙن جون صلاحيتون جاچڻ ۽ پرکڻ ۽ نظرداري جي رسمي ۽ غير رسمي طريقن کي فروغ ڏيڻ.
■ استادن, ماسٽر ٽرينرن ۽ سپر وائزرن جي صلاحيتن وڌائڻ جي ڪنيل قدمن جي پرک ۽ نظر ثاني ڪرڻ.

8.1.3 راڄوٽي شرڪت

■ ضلعي ۽ يونين ڪائونسل سطح جي عملي رٿابندين ۾ ضلعي ۾ موجود اسڪول مينيجمينٽ ڪميٽين جي چڪاس تي خاص ڌيان ۽ انهن جي مسئلن ۽ تڪليفن کي اهميت ڏيڻ گهرجي. جڏهن ته ڪامياب ڪميٽين پاران ملندڙ معلومات جو تفصيلي جائزو وٺڻ گهرجي.
اسڪولن, مقامي تنظيمن, فائونڊيشنن, واپاري ۽ ٻين غير سرڪاري تنظيمن جي مدد سان اسڪول مينيجمينٽ
■ ڪميٽين کي سگهارو بنائجي ۽ هر يونين ڪائونسل ۾ گهٽ ۾ گهٽ هڪ مثالي اسڪول مينيجمينٽ ڪميٽي هئڻ گهرجي.
■ مقامي حڪومت ۽ مقامي آبادين جي مدد سان لائبريرين جا وقت وڌائجن ته جيئن آبادين ۾ اجتماعي سکيا وڌي ۽ مطالعي جو شوق وري زنده ٿئي. ان ڪانسواءِ هن ڳالهه جي به پڪ ڪجي ته جيئن هر عمر جي فرد کي سندس دلچسپيءَ جو مواد مهيا ٿي سگهي.

8.1.4 ساک وڌائڻ ۽ سبق پکيڙڻ

■ ضلعي حڪومت جي مدد سان تعليمي معيار وڌائڻ لاءِ سڄي ضلعي ۾ مهم هلائجي ۽ ان ڏس ۾ حڪومت طرفان ڪيل ڪوشش بابت به آگاهي ڏجي. اهڙن موقعن تي تعليم کاتي کي گهرجي ته استادن, اسڪول مينيجمينٽ ڪميٽين جي ميمبرن ۽ چڱن مڙسن کي ڪوٺ ڏئي.
■ ڪنهن اسڪول/ ڪاليج جي ماڊيل ڪاميابي جون ڪهاڻيون عام ڪجن ته جيئن حاصل ڪيل ڪاميابين مان ماڻهو متاثر ٿي اهي اختيار ڪن ۽ فائدو وٺن. ان لحاظ کان مختلف تعليمي ادارن ۽ تنظيمن کي هڪ تربيتي تاجي پيٽو تيار ڪرڻ ۾ به مدد ملي سگهندي.

8.1.5 ڪاليج، هنري ۽ پالي ٽيڪنيڪل ادارا

■ ضلعي تعليمي رٿا ۾ ڄاڻايل سفارشن جي روشني ۾، ڪاليجي ترقياتي رٿائون تيار ڪرڻ لاءِ گهربل ضرورتن جي جائزي تي ڪم شروع ڪرڻ گهرجي, جنهن ۾ استادن جي تربيت جي پروگرامن تي زور ڏنو وڃي.
■ ساڳي ريت هنري ۽ گهڻ- هنري ادارن جي باري ۾ به گهربل ضرورتن جي جائزي وٺڻ جو ڪم شروع ڪرڻ گهرجي, جنهن ۾ ادارن جي لحاظ کان تعليمي عمل لاءِ هڪ ڍانچي تيار ڪرڻ لاءِ سکيا جي عمل, جديد ۽ مناسب هنري منڊيءَ ۽ ماحول مطابق سکيا جا طور طريقا اختيار ڪرڻ تي زور پريل هجي.

بدين ضلعي جي موجوده تعليمي صورتحال ۾ ڪيترائي مسئلا ۽ تڪليفون درپيش آهن جن ۾ وڏي پيماني تي اڌ ۾ تعليم ڇڏي وڃڻ، غير متعلق نصاب، مايوس ۽ بيدل استاد ۽ اسڪولن ۾ راڄن جي عدم دلچسپي جو هجڻ آهي جيتوڻيڪ، هن رٿا تي عمل ڪرڻ سان هڪ اڌ سال ۾ تہ ڪا جوڳي تبديلي اچي نہ سگهندي پر تنهن هوندي بہ هڪ اهڙي تبديلي جي شروعات ضرور ٿيندي جيڪا همٿائيندڙ هوندي ۽ اڳتي آخرڪار ڳهربل نتيجا ڏئي سگهندي ڇاڪاڻ تہ تيستائين مقامي ادارا ايترا سگهارا ٿي ويندا جو اهي پنهنجين ضرورتن جو ڀيهر جائزو وٺي

8.1 دعوت عمل

- ضلعي تعليمي رٿا جي مؤثر طريقي سان شروعات ڪرڻ لاءِ هيٺيان قدم تجويز ڪجن ٿا:
رٿا بابت ضلعي تعليمي بورڊ ڪانسواءِ ٻين دلچسپي رکندڙ ۽ واسطيدار ڌرين سان خيالن جي ڏي وٺ ڪرڻ.
جنهن لاءِ هن دستاويز جو مقامي ٻولي ۾ ترجمون ماڻهن تائين پهچائڻ تہ جيئن سندن رايا بہ رٿا جي نظرئي ۽ عملي پهلوئن ۾ هم آهنگي پيدا ڪرڻ لاءِ مددگار ثابت ٿي سگهن.
- هن رٿا ۾ شامل حڪمت عملين جي روشني ۾ ضلعي، يونين ڪائونسل ۽ اسڪول/ ڪاليج سطح تي ساليانيون رٿائون ترتيب ڏنيون وڃن تہ جيئن هن رٿا جا فائدا سڀ کان هيٺين سطح تائين پهچي سگهن.
- ضلعي جي جامع ترقيءَ لاءِ مالي وسيلا (فنڊ) تلاش ڪرڻ ۽ امداد ڏيندڙ ادارن کي تجويزون پيش ڪرڻ.
- تعليم کاتي ۽ ضلعي تعليمي بورڊ جي صلاحيتن کي متواتر تقويت پهچائيندو رهڻ تہ جيئن روان پروگرام اثرائتي ۽ جٽادار طور تي قائم ٿي سگهن.
- تعليم کاتي ۽ ضلعي تعليم بورڊ جي مستقبل جي ڪارڪردگي جي بهتري جي پروگرامن معرفت هلندڙ مدد جو نظام قائم ڪرڻ تہ جيئن ضلعي تعليمي رٿا تي مؤثر عمل درآمد ٿي سگهي.

- انهن تدبيرن تي عمل درآمد لاءِ ٻين سهڪارين سان گڏوگڏ آءِ يو سي اين پاران مؤثر ڪردار ادا ڪرڻ.

هيٺ ڪجھ اهڙيون مختصر مدي واريون ۽ ترت عمل جوڳيون تدبيرون ڏجن ٿيون جيڪي خاص طور تي يونين ڪائونسل ۽ ضلعي جي سطح تي ساليانہ عملي رٿائن ۾ شامل ڪري سگهجن ٿيون:

8.1.1 سڀ کان هيٺين سطح تي عملي قدم

- ضلعي تعليمي رٿا ۾ شامل سفارشن جي روشني ۾ سيني اسڪولن ۽ ڪاليجن کي پنهنجا پنهنجا ترقياتي پروگرام ترتيب ڏيڻ لاءِ فني سهائتا ڏيڻ.
- ضلعي تعليمي رٿا، خاص ڪري ٻارن کي سکيا جو مرڪز بنائيندڙ تعليمي نظام ۾ مائٽن ۽ راڄن جي ڪردار بابت واسطيدارن سان وڌيڪ تفصيلي صلاح مشورا ڪرڻ. هن رٿا جي حصي طور اسڪول نہ ويندڙ ٻارن، خاص طور تي ڇوڪرين جي نئين يا ٻيهر داخلا بابت مهم هلائي ويندي. اهڙين مهمن جي چند چاڻ مان پرايل ڳالهيون اسڪولي استادن جي تدريسي ۽ سکيائي پروگرامن ۾ شامل ڪرڻ.
- ضلعي اندر موجود مڙني بنيادي سهولتن، مالي ۽ انساني وسيلن جو ڀرپور استعمال ڪرڻ.

8.1.2 عملي جي صلاحيتن وڌائڻ جو پروگرام

- ضلعي ۽ يونين ڪائونسل سطح تي عملي جي صلاحيتن وڌائڻ کي اوليت ڏيڻ ۽ استادن جي تربيت جا پروگرام ترتيب ڏيڻ.
- اسڪولن ۽ ڪاليجن جي ترقيءَ جي پروگرامن کي اوليت ڏيڻ.
- ايليمينٽري، پرائمري، هاءِ اسڪول، ڪاليج ۽ فني تربيت ڏيندڙ ڪاليجن جي استادن کي تربيت ڏيڻ لاءِ پيشہ ور ادارن ۽ فردن سان لھ وچڙ ۾ اچڻ،هر سطح تي استادن جي پيشہ ورانہ ضرورتن جو جائزو وٺڻ خاطر شريڪ ادارن سان گڏجي عملي جي تربيت جو پروگرام ترتيب ڏيڻ. اهڙي پروگرام جو مواد اهڙو هئڻ گهرجي جيڪو هن رٿا ۾ جاٽايل مربوط پهلوئن تي زور ڏئي ۽ سکيا (سکڻ- سيکارڻ) جي نظرئي ۽ عملي (ٿيوري ۽ پريڪٽيڪل) پهلوئن ۾ توازن پيدا ڪري سگهي ۽ اهو استادن جي صلاحيتن کي اجاگر ڪرڻ سان گڏوگڏ اسڪولن جي سهائتا ۽

- ضلعي حڪومت پاران موجوده تعليمي صورتحال جي تجزئي ۽ عوام لاءِ سجاڳي جي مهم ۽ سيمينار ڪرائڻ جا باقاعده اقدام.
- ضلعي تعليمي نظرداري ڪميٽي جي موجودگي.
- تعليم بابت وفاقي ۽ صوبائي حڪومت جي اوليت.
- وفاقي ۽ صوبائي حڪومت جا تعليم بابت موجوده اقدام جهڙوڪ: سنڌ حڪومت جو 2001 جو لازمي پرائمري تعليم وارو ايڪٽ، توانا پاڪستان پروجيڪٽ، نياڻين جي پرائمري اسڪول جي پروجيڪٽ جو ٻيو مرحلو، نياڻين جي اسڪولن ۾ ڪاڇرو تيل جي ورهاست.
- آءِ يو سي اين- پاڪستان جي فني تعاون ۽ لاڳاپيل ڏرين سان وسيع صلاح مشوري سان تيار ڪيل وسيع بنيادي ضلعي تعليمي رٿا جي تياري.
- ڪانٽريڪٽ جي بنياد تي جاري پرائمري استادن جي ڀرتي.
- ادارتي ترقي لاءِ نجي شعبي جو تعاون.
- ڇوڪرن ۽ ڇوڪرين جي ڊگري ڪاليجن لاءِ وڏيڪ عمارتون اڏڻ ۽ موجود عمارتن جي مرمت جو ڪم.
- ڪيترن سيڪنڊري اسڪولن ۾ سائنس ليبارٽرين جي موجودگي (جن کي بهتر بنائڻ جي بهرحال ضرورت آهي.)
- "تعليم سڀني لاءِ" جو مقصد حاصل ڪرڻ لاءِ اي ڊي او جي آمادگي ۽ عزم.
- سپروائيزرن جي بهتر ٽيم.
- سکيا جي عمل کي بهتر بنائڻ لاءِ استادن جي آمادگي.

11. تصديق ۽ يقين دهاني

ڊي سي او بدين تصديق ٿو ڪري ته:

- ضلعي تعليمي رٿا جوڙڻ لاءِ موجود سموري معلومات استعمال ڪئي وئي.
- تعليمي رٿا جوڙڻ جي عمل ۾ سڀني مکيه واسطيدارن ۽ مختلف ادارن جو تعاون حاصل رهيو.
- موجوده رٿا، صوبي ۽ رياست جي گهرجن کي پورو ڪري ٿي.

12. معلومات جا ذريعا

- تعليم کاتو حڪومت سنڌ: تعليم سڀني لاءِ (13-2003) جي ضلعي رٿا جو پهريون مسودو.

استفاده ڪيل دستاويز

- تعليم سڀني لاءِ (2015-2003) تي ضلعي تعليمي پلان جو پهريون مسودو، تعليم کاتو ضلع بدين
- ناڻو ۽ تعاون کاتو حڪومت سنڌ، ڪراچي: سنڌ ۾ هيٺين سطح تي آنڌل سماجي خدمتن جي سمجهاڻي.
- شهري رٿابندي جي ڊائريڪٽوريٽ، مقامي حڪومت جو کاتو 60 S: بدين ترقياتي رٿا (2020-2000)

9. تعليمي معيار بهتر بنائڻ لاءِ ضلعي حڪومت طرفان ڪنيل قدم

جنوري 2004 ڪان جون 2005ع تائين تعليمي ميدان ۾ بهتر تبديليون آڻڻ خاطر ضلعي حڪومت هيٺيان قدم ڪنيا:

- 2004ع جي شروعات ۾ تعليمي رٿا جوڙي وئي.
- پرائمري اسڪولن جي سروي ڪئي وئي ته جيئن موجوده تعليمي نظام ۾ موجود خامين جو ڪاٿو لڳايو وڃي جن ۾ سڀ ڪان مکيه سواريءَ جي سهولت عام نه هئڻ سبب استادن ۽ سپروائزرن جي وچ ۾ رابطي جي کوٽ سر فهرست آهي. ان مسئلي کي منهن ڏيڻ لاءِ ضلعي حڪومت هيٺيان قدم ڪنيا:
  - هر هڪ سپروائيزر کي هڪ رجسٽر ڏنو ويو جنهن ۾ هر اسڪول بابت بنيادي معلومات درج ڪئي وئي جهڙوڪ :
  - اسڪول جو نالو، عمارتي تفصيل، داخلا، اسڪول مينيجمينٽ ڪميٽين جي فعاليت ۽ انهن جي موجوده مالي صورتحال وغيره. اهڙيءَ معلومات حاصل ڪرڻ سان هر پرائمري اسڪول جي هڪ مفصل تصوير سامهون اچي وئي آهي.
  - هر سپروائيزر جي اسڪولن جي چڪاس جو وارو مقرر ڪيو ويو آهي. جنهن موجب هر سپروائيزر کي مهيني ۾ ڏهه اسڪول ڏسڻا آهن. ان ڪم لاءِ پاڙي پٽي طور ڪيس واڌو هڪ هزار روپيا ڏنا ويندا.
- پڙتال دوران واسطيدار ڌرين ڪان جيڪي به تجويزون موصول ٿيون اهي به موجوده تعليمي رٿا ۾ شامل ڪيون ويون آهن.
- ضلعي حڪومت طرفان ڪنيل قدمن ۾ هر يونين ڪائونسل سطح تي تعليم بابت سجاڳي پيدا ڪرڻ لاءِ سيمينار منعقد ڪرڻ تمام اهم آهن. جن جو بندوبست حد جي سپروائيزرن ڪيو ۽ ان ۾ شرڪت لاءِ استادن، اسڪول مينيجمينٽ ڪميٽين جي سربراهن، ميمبرن، راڄن جي چڱن مڙسن، پيش امامن ۽ زميندارن کي مدعو ڪيو ويو. انهن سيمينارن رستي گڏجاڻين ڪرائڻ جو مقصد سندن تعليم سان لاڳاپيل مکيه مسئلن طرف ڌيان ڇڪائي، رايا ۽ صلاح مصلحتون حاصل ڪرڻ چاهيو. هن وقت تائين اهڙا ٽي سيمينار ڪرايا ويا آهن ۽ توقع آهي ته ٻين هنڌن تي به اهي ڪوٺايا ويندا.
- تعليمي، خاص ڪري سکيا جي عمل ۽ ماحول ۽ راڄن جي ڪردار بابت هڪ وڊيو فلم ٺاهڻ جو ڪم به هلندڙ آهي.
- ضلعي حڪومت , سول سوسائٽي جي تنظيمن ۾ چڱن مڙسن جي تعاون سان داخلا وڌائڻ بابت به سيمينار ڪوٺايا آهن.

10. ضلعي جون نمايان خصوصيتون

- تعليمي معيار وڌائڻ لاءِ ضلعي حڪومت جو پختو عزم
- گهڻ رخو ضلعي تعليمي بورڊ.
- ضلعي ۾ اين سي ايڇ ڊي جي موجودگي جيڪا بالغن جي پرائمري تعليم تي خاص ڌيان ڏئي رهي آهي.
- ضلعي ۾ ساڳئي مقصد لاءِ ڪم ڪندڙ ڪيترين ئي ٻين تنظيمن.

ملاقاتون ۽ گفتگو

1. جناب ممتاز علي شاھ (اڳوڻو ڊي سي او بدين)
2. جناب مشتاق احمد ٽيٻو پرنسپل، گورنمينٽ اسلاميه ڪاليج بدين
3. محترمه مسز ريحانه سوڍو قائم مقام پرنسپل، گورنمنٽ گرلز ڪاليج، بدين
4. جناب سيد نذير احمد شاھ پرنسپل گورنمينٽ پالي ٽيڪنڪ ڪاليج، بدين
5. جناب رسول بخش چاڪراڻي، تعليم (ڪاليج)، بدين
6. محترمه زبيده بيبي، پرنسپل گورنمينٽ ووڪيشنل اسڪول، بدين
7. جناب قمرالزمان شاھ، ڊي او خواندگي، بدين
8. جناب نياز چنا، اسسٽنٽ پروگرام آفيسر، تعليم بدين
9. جناب يوسف ڪاڪيپوٽو وائس پرنسپل، گورنمينٽ ڊگري ڪاليج، ماتلي
10. محترمه مسز نورجهان ميمڻ، سپروائيزر پرائمري تعليم، ماتلي
11. محترمه مسز خالده ريحانه قمبراڻي، پرنسپل گورنمينٽ ڊگري ڪاليج ماتلي
12. جناب علي رضا رضوي، سربراھ، سنڌ پروگرام آءِ يو سي اين- پاڪستان
13. جناب ناصر علي پنهور، ڪوآرڊينيٽر، سنڌ پروگرام آءِ يو سي اين- پاڪستان
14. مسز زهره رحمت علي، ڪوآرڊينيٽر، تعليم، مواصلات ۽ معلومات جي تنظيم جو گروپ آ يو سي اين- پاڪستان

ضميما

ضميمو 1. ضلعي تعليم رٿا لاءِ بجيٽ تيار ڪرڻ جو نمونو.
ضميمو 2. اسڪول/ ڪاليج جي ترقياتي رٿا جو نمونو
ضميمو 3. اسڪول چڙهڻ جي تقابلي ڏسٽي (BENCHMARKS)
ضميمو 4. خواندگي جي تقابلي ڏسٽي.
ضميمو 5. سکيا جي تقابلي ڏسٽي.
ضميمو 6. مرمت ۽ اڏاوت جي تقابلي ڏسٽي.
ضميمو 7. ضلعي تعليمي رٿا تيار ڪرڻ لاءِ هدايت نامون
ضميمو 8. مدد گار تنظيمن جي فهرست
ضميمو 9. ضلعي بدين جي هر هڪ تعلقي جي اسڪولن جي ڇوڪرن ۽ ڇوڪرين جا انگ اکر.
ضميمو 10. ضلعي بدين جي هر هڪ تعلقي جي اسڪول جي ڇوڪرن ۽ ڇوڪرين جا انگ اکر
ضميمو 11. پرائمري اسڪولن ۾ ڇوڪرن ۽ ڇوڪرين جي داخلا جا انگ اکر.
ضميمو 12. مڊل اسڪولن ۾ ڇوڪرن ۽ ڇوڪرين جي داخلا جا انگ اکر.
ضميمو 13. سيڪنڊري اسڪولن ۾ ڇوڪرن ۽ ڇوڪرين جي داخلا جا انگ اکر .

- ڊي سي او بدين جو خط نمبر FD-PD (DSSP) EDU/ASAP/1/2/2005
- مورخہ 2005-1-10 بعنوان: ساليانہ تعليم شعبو: رهنما اصول
- بدين ضلعي جي 1998ع جي آدمشماري واري رپورٽ.
- ڊي سي او بدين جي تيار ڪيل پنج سالہ تعليمي ترقياتي رٿا.
- محترمہ زهره رحمت علي (ڪوآرڊينيٽر، آءِ يو سي اين) جا بدين ضلعي جي تعليمي رٿا جي 6 آڪٽوبر 2004ع واري پهرين مسودي بابت ڪيل تبصرا.
- بدين ضلعي جي تعليمي رٿا بابت ڊي سي او بدين سيد ممتاز علي شاهہ جا تبصرا.
- ايس ڊبليو اِي ايف سي او جو تيار ڪيل "تعليم سڀني لاءِ" ڪتابڙو.
- تعليم کاتو حڪومت سنڌ: ابتدائي تعليم جو هيٺين سطح تي آندل پروجيڪٽ (DEEP) 2009-2003جو پي سي فارم.
- تعليم کاتو ضلعو بدين : جامع پرائمري تعليم جو پروگرام: داخلا مهم جي رپورٽ اپريل 2004ع
- اي ڊي او تعليم بدين: سماجي تحريڪ براءِ جامع پرائمري تعليم: تعليم سب ڪي ليئي

ايس اي ايم آءِ ايس ۽ رٿابندي شعبو تعليم کاتو ضلعو بدين: اسڪولن ۾ موجود سهولتن بابت 2002ع واري پڙتال تي ٻڌل اسڪول ڊائريڪٽري.

- ٻارن جي بچاءَ واري اداري (Save the Children) جي پاڪستان شاخ جي فني سهائتا ۽ "سڌار" ۽ ضلعي مرڪزي گروپ جي تعاون سان "اداره تعليم و آگاهي" جو تيار ڪيل شيخوپوره ضلعي جو تعليمي منصوبو.
- "سڌار_ ITA اتحاد"، لاهور جي تعاون سان ضلعي حڪومت لوڌران جي تيار ڪيل "لوڌران ضلعي رٿا (2003-06)
- "ٻار بچايو" تعليم (UK) جي پاڪستان شاخ جي تعاون سان "سڌار_ ITA اتحاد" جو تيار ڪيل QEFA (2015 رٿابندي، ضلعي تعليمي رٿابندي، تہ سالہ ضلعي تعليم رٿا، ننڍي سطح تي رٿابندي عمل درآمد.
- تعليم کاتو حڪومت پاڪستان، اسلام آباد : تعليم سڀني لاءِ" بابت قومي عمل درآمد جي رٿا (15-2001)
- سنڌ خانگي تعليمي ادارن (نظم ضبط) بابت آرڊيننس ۽ سنڌ لازمي پرائمري تعليم جو آرڊيننس 2001، ڇپايل رضا علي (وڪيل هاءِ ڪورٽ) 2004ع آئڊيئل پبلشرز پوسٽ باڪس نمبر 3514 ڪراچي 74800
- بدين ترقياتي بجيٽ (05-2004)
- اي ڊي او پرائمري ۽ مڊل اسڪول (فيميل) تلهار
- تعليم کاتو حڪومت پاڪستان: پاڪستان ۾ تعليمي ميدان ۾ سهائتا ڪندڙن جي ڊائريڪٽري.
- ضلعي بدين جي گڏجاڻين جي ڪار گذاري جو جنرل فائيل.
- اِي ڊي او ڪاليج بدين طرفان ڏنل بدين ضلعي ۾ 05-2004 دوران مختلف ڪاليجن بابت معلومات.

ضلعي حڪومت جي تازي جائزي موجب مختلف قدمن لاءِ گهربل مالي وسيلن جو ڪاٿو

مالي وسيلا		
خواندگيءَ جي پروگرامن لاءِ ڪل رقم		
پهرين مرحلو	21 .90	ملين
ٻيو مرحلو	87 .83	ملين
ٽيون مرحلو	140 .65	ملين
15-2003 واري مدي لاءِ ڪل خرچ	9111.53	ملين
اوائلي ٻاروتڻ جي تعليم	250.38	
گهربل انسان وسيلا	8861.15	ملين
2015 تائين اوائلي ٻاروتڻ جي مرڪزن لاءِ گهربل استاد		
مالي وسيلا		
15- 2003 دوران ترقياتي خرچ	1092.00	ملين
بنيادي سال لاءِ ترقياتي خرچ		
آخري سال لاءِ ترقياتي خرچ	21.25	ملين
ترقياتي خرچ	35.44	ملين
پهريون مرحلو		
ٻيو مرحلو	59.84	ملين
ٽيون مرحلو	514.66	ملين
15_2003ع دوران چالو خرچ	1330.09	ملين
جملي	690.37	ملين
بنيادي سال لاءِ چالو خرچ	**202.09**	
آخري سال لاءِ چالو خرچ		
ذريعو: ضلعي حڪومت جي جائزي واري رپورٽ		

ضممو 2: اسڪول/ ڪاليج جي ترقياتي رٿا جو نمونو

2005-2006 لاءِ اسڪول/ ڪاليج جي ترقياتي رٿا	
تعلقو: **يونين ڪائونسل :**	**اسڪول/ ڪاليج جو نالو**
ڪارڪردگي جو هدف (فارم 1)	

آخري هدف	
ڏسٽي	

ضميمو 14. ڪاليجن ۾ ڇوڪرن ۽ ڇوڪرين جي داخلا جا انگ اکر.

ضميمو 15. هنري اسڪولن ۾ ڇوڪرن ۽ ڇوڪرين جي داخلا جا انگ اکر

ضميمو 16. بدين ضلعي ۾ خواندگي جي مرڪزن جو تعداد ۽ انهن ۾ ڇوڪرن ۽ ڇوڪرين جي داخلا جا انگ اکر.

ضميمو 17. ضلعي جي پرائمري ۽ مڊل اسڪولن جو استادن جو عهدي وار تعداد.

ضميمو 18. پرائمري ۽ مڊل اسڪولن جي عمارتن جي صورتحال

ضلعي تعليم رٿا لاءِ بجيٽ ٺاهڻ جو نمونو

ضَميمو 1. ضلعي تعليمي رٿا لاءِ بجيٽ جو نمونو

بجيٽ جو اسم	سال پهريون	سال ٻيو	سال ٽيون	سال چوٿون	سال پنجون	جملي
1. شروعاتي رقم						
1.1 صورتحال جو تجزيو	5000					5000
1.2 بنيادي ڍانچو	40,000					40.00
1.3 سازسامان	35,000					35,000
1.4 آمد رفت	20,000					20,000
جوڙ	100,000					100,000
2. چالو خرچ						
2.1 پگهارون						
مفت ڪتاب						11,160,192
شاگرديائين لاءِ اسڪالرشپ						3,990,030
اسڪول مئنيجمينٽ ڪميٽيون						20,650,376
ٻيون گهرجون	40,000	120,000				160,000
2.2 انساني وسيلن جي ترقي						
2.3 الف						
ب	2,000	2,000				
پ	10,000					10,000
ح	1000					1,000
د	مفت					
ھ	10,000					10,000
د	3,000					3,000
ڪل جوڙ	**10,000**	**36,000**				**46,000**
2.4 سار سنڀال	5,000	5,000				10,000
سفر خرچ	5.000	5,000				10,000
انتظاميه	10,000	10,.000				20,000
مسلسل طبي تعليم	5,000	5,000				10,000
ڪل جوڙ	101,000	181,000				282,000

ضميمو 3	اسڪول ڇڏڻ جي تقابلي ڏسٽي					
ڏسٽيون	حوالا					
	2004	2005	2006	2007	2008	2009
اسڪول ڇڏڻ	70 سيڪڙو	57 سيڪڙو	44 سيڪڙو	31 سيڪڙو	18 سيڪڙو	5 سيڪڙو

ذريعو : بدين ضلعي لاءِ ”تعليم سيني لاءِ “واري رٿا”

ضميمو 4	خواندگي جي تقابلي ڏسٽي									
ڏسٽيون	حوالا									
	2004		2005		2006		2007	2008		2009
	هدف									
	مرڪز	سڪنڊري	مرڪز	سڪنڊري	مرڪز	سڪنڊري	مرڪز	سڪنڊري	مرڪز	سڪنڊري
مرد	21	630	120	3,600	120	3,600	120	3,600	120	3 .600
عورتون	81	2430	480	14,400	480	14,400	480	24,400	480	14.400
جملي	102	3,060	300	18,000	600	18,000	600	28,000	600	18,000

ذريعو : بدين ضلعي لاءِ ”تعليم سيني لاءِ “واري رٿا”

ضميمو 5	سکيا جي تقابلي ڏسٽي					
ڏسٽيون	حوالا					
	2004	2005	2006	2007	200 8	2009
سمورن استادن جي سکيا	4,571	2,500	2,071	2,500	2,071	4,571

ضميمو 6	مرمت ۽ اڏاوت جي تقابلي ڏسٽي					
ڏسٽيون		2005	2006	2007	2008	
مرمت ۽ سار سنڀال	2004	100	100	100	100	2009
اضافي ڪلاس رومن جي اڏاوت	100	100	100	100	100	100
نون اسڪولن جي اڏاوت	100	100	100	100	100	100

ضميمو 7 : ضلعي تعليمي بورڊ لاءِ رهنما نڪتا

ضلعي حڪومت جي منظوري سان ضلعي تعليمي بورڊ هيٺين ڳالهين لاءِ ذميوار رهندو:

- ضلعي سطح تي تعليمي ميدان لاءِ منصوبہ بندي.
- واسطيدار ڌرين سان رابطو ۽ رٿابندي جي عملي جي نفاذ ۽ ترقياتي عمل ۾ سندن فعال شرڪت حاصل ڪرڻ.
- جامع ضلعي تعليمي رٿا ناهي ان تي عمل درآمد جي لاءِ حڪمت عملي جوڙڻ.
- تعليم ڪاتي ۽ واسطيدار ڌرين جي سهڪار سان ضلعي تعليمي رٿا تي عملدرآمد ڪرڻ جي ذميواري.
- ضلعي تعليمي رٿا تي عمل درآمد لاءِ موجود وسيلن جو استعمال ۽ مناسب رقم جي حصول لاءِ ڪوشش.

کارکردگي جو هدف (نشان لڳايو)	هک سال يا ☐	ٻن سالن جو هدف ☐
1.		
2.		
3.		
4.		
5		

کارکردگي جو هدف (نشان لڳايو)	هک سال يا ☐	ٻن سالن جو هدف ☐
1)		
2)		
3)		
4)		
5)		
6)		
7)		
8)		

2005-2006 لاءِ اسڪول/ ڪاليج جي ترقياتي رٿا

تعلقو: يونين ڪائونسل:	اسڪول/ ڪاليج جو نالو
ڪارڪردگي جو هدف (فارم 1)	

اسڪول/ ڪاليج جي ترقياتي رٿا

1)
2)
3)
4)

مقصد حاصل ڪرڻ جو عمل/ حڪمت عملي

1)
2)
3)
4)
5)

گھربل وسيلا (انساني ۽ مالي)

1)
2)
3)
4)
5)

پرائمري اسڪولن ۾ جنس وار داخلا

جريان نمبر	تعلقو	چوڪرا: ڪچو ڪلاس	I	II	III	IV	V	جملي	چوڪريون: ڪراچي	VI	VII	VIII	IX	X	جملي
1	بدين (زنانو)	-	290	58	79	30	20	477	622	2,320	868	608	409	404	5,261
	نئون / شاخ	14	24	3	-	-	-	41	117	567	176	32	22	24	938
	جملي	**14**	**314**	**61**	**79**	**30**	**20**	**518**	**739**	**2,887**	**1,074**	**640**	**431**	**428**	**6,199**
2	گولاڙچي (زنانو)	-	-	-	-	-	-	-	1,531	1,107	591	421	220	222	4,092
	نئون / شاخ	-	31	-	-	-	-	31	-	-	0	0	0	0	-
	جملي	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**1,531**	**1,107**	**591**	**421**	**220**	**222**	**4,092**
3	ماتلي (زنانو)	20	12	2	2	1	1	38	1,822	1,926	1026	695	441	425	6,335
	نئون / شاخ	-	31	-	-	-	-	31	118	205	77	25	10	6	441
	جملي	**20**	**43**	**2**	**2**	**1**	**1**	**69**	**1,940**	**2,131**	**1,103**	**720**	**451**	**431**	**6,776**
4	ٽنڊو باگو (زنانو)	-	-	-	-	-	-	-	432	2,509	655	496	339	322	4,753
	نئون / شاخ	20	49	4	2	-	1	76	10	31	2	2	4	4	53
	جملي	**20**	**49**	**4**	**2**	**-**	**1**	**76**	**442**	**2,540**	**657**	**498**	**343**	**326**	**4,806**
5	تلهار (زنانو)	-	-	-	-	-	-	-	808	642	631	426	271	241	3,019
	نئون / شاخ	-	-	-	-	-	-	-	694	494	210	71	16	10	1,495
	جملي	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**1,502**	**1,136**	**841**	**497**	**287**	**251**	**4,514**
6	بدين (مردانه)	2,812	8,267	3,391	2,629	1,993	1,674	20,766	1,232	3,867	1081	699	428	352	7,659
	نئون / شاخ	438	1949	628	238	94	77	3,424	268	1,010	285	72	31	38	1,704
	جملي	**3,250**	**10,216**	**4,019**	**2,867**	**2,087**	**1,751**	**24,190**	**1,500**	**4,877**	**1,366**	**771**	**459**	**390**	**9,363**
7	گولاڙچي (مردانه)	1,146	7,058	2,400	1,604	1,287	1,112	14,607	356	2,935	778	397	278	201	4,945
	نئون / شاخ	91	965	294	122	88	68	1,628	49	491	121	37	13	10	721
	جملي	**1,237**	**8,023**	**2,694**	**1,726**	**1,375**	**1,180**	**16,235**	**405**	**3,426**	**899**	**343**	**291**	**211**	**5,666**
8	ماتلي (مردانه)	3,733	8,143	4,100	3,304	2,514	2,226	24,020	1,369	2,680	1314	993	672	539	7,567
	نئون / شاخ	111	363	153	85	60	66	838	55	150	41	33	20	23	322
	جملي	**3,844**	**8,506**	**4,253**	**3,389**	**2,574**	**2,292**	**24,858**	**1,424**	**2,830**	**1,355**	**1,026**	**692**	**562**	**7,889**
9	ٽنڊو باگو (مردانه)	1,641	7,741	2,735	2,364	1,824	1,498	17,803	707	3,584	879	629	438	342	6,579
	نئون / شاخ	517	1,837	765	477	274	221	4,091	287	1,065	276	184	72	56	1,940
	جملي	**2,158**	**9,578**	**3,500**	**2,841**	**2,098**	**1,719**	**21,858**	**994**	**4,649**	**1,155**	**813**	**510**	**398**	**8,519**
10	تلهار (مردانه)	892	5,307	18,81	1,464	1,151	996	11,691	371	1,998	673	409	330	241	4,022
	نئون / شاخ	44	711	206	129	101	82	1,273	13	270	87	53	20	18	461
	جملي	**936**	**6,018**	**2,087**	**1,593**	**1,252**	**1,078**	**12,964**	**384**	**2,268**	**760**	**462**	**350**	**259**	**4,483**
	ڪل	**11,479**	**42,747**	**16,620**	**12,499**	**9,417**	**8,042**	**100,804**	**10,861**	**27,851**	**9,801**	**6,282**	**4,034**	**3,478**	**62,307**

ضميمو 8 : مددگار ادارن جي فهرست

انهن ادارن جي فهرست جن سان مختلف ڪمن لاءِ مشورو ڪري سگهجي ٿو

- انسٽيٽيوٽ آف ايڊيوڪيشنل ڊيولپمينٽ (IED) آغا خان يونيورسٽي اسپتال
- انڊس رسورس سينٽر (IRC)
- آءِ يو سي اين پاڪستان.
- استادن جي تعليم جو صوبائي ادارو (PITE) سنڌ
- سنڌ ايڊيوڪيشن فائونڊيشن (SEF)
- ٽيچرس رسورس سينٽر (TRC)

ضميمو 9 — بدين ضلعي جي هر تعلقي ۾ جنس وار اسڪولن جو تعداد

جريان نمبر	تعلقو	پرائمري				مڊل				مڊل			
		مردانه		زنانه		مردانه		زنانه		مردانه		زنانه	
		نوان	موجود	نوان	موجود	نوان	موجود	نوان	موجود	نوان	موجود	نوان	موجود
1	بدين	140	575	16	66	6	15	2	9	11	4	0	0
2	گولاڙچي	72	391	0	51	4	13	0	6	4	0	1	1
3	ماتلي	33	588	13	134	4	28	8	5	13	2	0	0
4	ٽنڊو باگو	141	471	1	48	3	8	0	5	7	4	2	0
5	تلهار	46	314	32	35	1	4	1	1	10	2	0	1
6	**جملي**	**432**	**2,339**	**62**	**334**	**18**	**68**	**11**	**26**	**45**	**12**	**3**	**2**

ذريعو: (SEMIS 2004-05)

ضميمو 10 — بدين ضلعي جي هر هڪ تعلقي ۾ جنس وار ڪاليجن ۽ ٽيڪنيڪل ادارن جو تعداد

جريان نمبر	تعلقو	ڪاليج		ٽيڪنيڪل						تعليمي سينٽر	
				ٽيڪنيڪل		ڪمپيوٽر		ووڪيشنل			
		مرد	عورت	مرد	عورت	مرد	عورت	مرد	عورت	مرد	عورت
1	بدين	1	1	1	0	1	0	0	1	19	7
2	ماتلي	1	1	1	0	0	0	0	2	11	14
3	ٽنڊو باگو	0	0	0	0	0	0	0	0	16	2
4	تلهار	1	0	0	0	0	0	0	0	5	10
5	ش.ف راهو (گولاڙچي)	0	0	0	0	0	0	0	0	12	5
6	**جملي**	**3**	**2**	**2**	**0**	**1**	**0**	**0**	**3**	**63**	**38**

ذريعو: (SEMIS 2004_05)

ضميمو 13 ثانوي اسڪولن ۾ جنس وار داخلا

جريان نمبر	تعلقو	چوڪرا VI	VII	VIII	IX	X	IX	IIX	جملي	چوڪريون VI	VII	VIII	IX	X	IX	IIX	جملي
1	بدين(زنانو)	-	-	-	-	-	-	-	-	200	195	182	183	230	0	0	990
2	گولاڙچي (زنانو)	-	-	-	-	-	-	-	-	42	54	55	54	38	43	26	312
3	ماتلي (زنانو)	-	-	-	-	-	-	-	-	336	362	307	288	260	0	0	1,553
4	ٽنڊو باگو (زنانو)	-	-	-	-	-	-	-	-	175	160	133	165	116	0	0	749
5	تلهار (مردانو)	-	-	-	-	-	-	-	-	146	168	117	98	89	70	82	770
6	بدين (مردانو)	701	605	524	647	602			3,079	8	6	5	21	16	0	0	56
7	گولاڙچي (مرد)	342	407	217	248	212	42	66	1,534	9	14	2	26	23	0	0	74
8	ماتلي (مرد)	1،022	817	632	848	762	-	-	4,081	44	36	48	99	75	0	0	302
9	ٽنڊو باگو(مرد)	550	453	327	370	361	147	103	2,311	9	9	11	4	3	49	38	123
10	تلهار (مرد)	602	444	417	495	404	-	-	2,362	47	59	31	39	48	0	0	224
		3،217	**2,726**	**2,117**	**2,608**	**2,341**	**189**	**169**	**13,367**	**1،016**	**1,063**	**891**	**977**	**898**	**162**	**146**	**5,153**

Source: (SEMIS) 2004-05

ضميمو 14 ڪاليجن ۾ جنس وار داخلا

جريان نمبر	نالو	تعلقو	قسم	جنس	داخلا	استاد	بند	اجهي بنا
1	گورنمينٽ گرلز ڪاليج بدين	بدين	ڊگري	زنانو	625	11	0	0
2	گورنمينٽ اسلاميه ڪاليج بدين	بدين	ڊگري	مردانو	1,130	14	0	0
3	گورنمينٽ گرلز ڊگري ڪاليج ماتلي	ماتلي	ڊگري	زنانو	381	11	0	0
4	گورنمينٽ بوائز ڊگري ڪاليج ماتلي	ماتلي	ڊگري	مرداڻو	577	21	0	0
5	گورنمينٽ پاڪستان ڪاليج، سعيد پور	تلهار	ڊگري	مخلوط	126	6	0	0
	جملي				2,839	63	**0**	**0**

Source: (SEMIS) 2004-05

ضميمو 15 هنري ۽ ٽيڪنيڪل اسڪولن ۾ جنس وار داخلا جا انگ اکر

جريان نمبر	نالو	تعلقو	قسم	جنس	داخلا	استاد	بند	اجهي بنا
1	گورنمينٽ ڪاليج آف ايجوڪيشن ان ڪمرشل پرئڪٽس، بدين	بدين	ڪمرشل	مخلوط	27	3	0	0
2	گورنمينٽ ووڪيشنل اسڪول فار گرلزبدين	بدين	هنري	زنانو	52	3	0	0
3	گورنمينٽ پالي ٽيڪنڪ انسٽيٽيوٽ بدين	بدين	ٽيڪنيڪل	مردانو	333	14	0	0
4	گورنمينٽ ووڪيشنل اسڪول فار گرلز	ماتلي	ٽيڪنيڪل	زنانو	0	0	بند	0
5	مونو ٽيڪنيڪ انسٽيٽيوٽ ماتلي	ماتلي	ٽيڪنيڪل	مردانو	49	1	0	0
6	گورنمينٽ ووڪيشنل اسڪول فار گرلز، ٽنڊو غلام علي	ماتلي	هنري	زنانو	21	1	**0**	**0**
	جملي				482	22	0	0

Source: (SEMIS) 2004-05

مڊل اسڪولن ۾ جنس وار داخلا

جريان نمبر	تعلقو	چوڪرا VI	چوڪرا VII	چوڪرا VIII	چوڪرا IX	چوڪرا X	چوڪرا جملي	چوڪريون VI	چوڪريون VII	چوڪريون VIII	چوڪريون IX	چوڪريون X	چوڪريون جملي
1	بدين (زنانو)	-	-	-	-	-	-	84	84	124		-	292
	نئون / شاخ	21	32	7	-	-	60	4	-	0			4
	جملي	**21**	**32**	**7**	**-**	**-**	**60**	**88**	**84**	**124**	**-**	**-**	**296**
2	گولاڙچي (زنانو)	-	-	-	-	-	-	61	49	36			146
	نئون / شاخ	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0	0	-
	جملي	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**61**	**49**	**36**	**-**	**-**	**146**
3	ماتلي (زنانو)	-	-	-	-	-	-	1,8	19	17			44
	نئون / شاخ	-	-	-	-	-	-	86	71	57	214		
	جملي	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**94**	**90**	**74**	**-**	**-**	**258**
4	ٽنڊو باگو (زنانو)	-	-	-	-	-	-	48	33	20			101
	نئون / شاخ	-	-	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-
	جملي	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**48**	**33**	**48**	**-**	**-**	**101**
5	تلهار (زنانو)	-	-	-	-	-	-	29	0	20			63
	نئون / شاخ	-	-	-	-	-	-	9	-	0			9
	جملي	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**38**	**14**	**20**	**-**	**-**	**72**
6	بدين (مردانہ)	188	177	146	-	-	511	23	22	14			59
	نئون / شاخ	89	57	28	-	-	174	26	14	4			44
	جملي	**277**	**234**	**174**	**-**	**-**	**685**	**49**	**36**	**18**	**-**	**-**	**103**
7	گولاڙچي (مردانہ)	102	71	64	-	-	237	22	32	9			63
	نئون / شاخ	32	25	19	-	-	76	-	-	0	-		-
	جملي	**134**	**96**	**83**	**-**	**-**	**313**	**22**	**32**	**9**		**-**	**63**
8	ماتلي (مردانہ)	339	289	252	-	-	880	65	77	67			209
	نئون / شاخ	62	59	34	-	-	155	15	13	5	-		33
	جملي	**401**	**348**	**286**	**-**	**-**	**1,035**	**80**	**90**	**72**		**-**	**242**
9	ٽنڊو باگو (مردانہ)	110	90	59	-	-	259	20	11	14	0 0	0	45
	نئون / شاخ	37	37	13	-	-	87	25	12	3	**0**	0	40
	جملي	**147**	**127**	**72**	**-**	**-**	**346**	**45**	**23**	**17**		**-**	**85**
10	تلهار (مردانہ)	94	79	44	-	-	217	33	23	20	-		76
	نئون / شاخ	10	13	17	-	-	40	1	1	1	-	-	3
	جملي	**104**	**92**	**61**	**-**	**-**	**257**	**34**	**24**	**21**	**-**	**-**	**79**
	ڪُل	**1,084**	**929**	**683**	**-**	**-**	**2,696**	**559**	**475**	**411**	**-**	**-**	**1,445**

ضميمو 18 : پرائمري، مڊل ۽ ثانوي اسڪولن جي عمارتن جي صورتحال

ضميمو 18 (A) — پرائمري اسڪولن جي عمارتن جي صورتحال

جريان نمبر	تعلقو	پرائمري													
		بجلي		ڪاڪوس		پاڻي		چوديواري		حيثيت		عمارت		شاخون	
		ھ	نہ	ھ	نہ	ھ	نہ	ھ	نہ	ھ	نہ	ھ	نہ	ھ	نہ
1	بدين (زنانو)	10	72	20	62	16	66	34	48	26	56	40	42	7	75
2	گولاڙچي (زنانو)	3	48	38	13	21	30	37	14	15	36	42	9	1	50
3	ماتلي (زنانو)	3	144	60	87	38	109	66	81	144	103	93	54	17	130
4	ٽنڊو باگو (زنانو)	3	46	29	20	12	37	27	22	11	38	42	7	3	46
5	تلهار (زنانو)	3	64	33	34	19	48	31	36	40	27	32	35	30	37
6	بدين (مردانو)	46	669	147	568	99	616	130	585	102	613	345	370	143	572
7	گولاڙچي (مردانو)	26	437	143	320	108	355	131	332	41	422	259	204	83	380
8	ماتلي (مردانو)	40	581	246	375	198	423	202	419	60	561	418	203	23	598
9	ٽنڊو باگو (مردانو)	28	584	117	495	143	469	102	510	90	531	338	274	93	519
10	تلهار (مردانو)	26	334	92	268	109	251	88	272	58	302	203	157	41	319
	جملي	**188**	**2,979**	**925**	**2,242**	**763**	**2,404**	**848**	**2,319**	**587**	**2,689**	**1,812**	**1,355**	**441**	**2,726**

Source: (SEMIS) 2004-05

ضميمو 18 (B) — مڊل اسڪولن جي عمارتن جي صورتحال

جريان نمبر	تعلقو	پرائمري													
		بجلي		ڪاڪوس		پاڻي		چوڌاري		حيثيت		عمارت		شاخون	
		ھ	نہ	ھ	نہ	ھ	نہ	ھ	نہ	ھ	نہ	ھ	نہ	ھ	نہ
1	بدين (زنانو)	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
2	گولاڙچي (زنانو)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	ماتلي (زنانو)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	ٽنڊو باگو (زنانو)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	تلهار (زنانو)	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
6	بدين (مردانو)	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
7	گولاڙچي (مردانو)	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
8	ماتلي (مردانو)	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
9	ٽنڊو باگو (مردانو)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10	تلهار (مردانو)	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	جملي	**188**	**23**	**23**	**23**	**23**	**23**	**23**	**23**	**23**	**23**	**23**	**23**	**23**	**23**

Source: (SEMIS) 2004-05

ضميمو 16 — بدين ضلعي ۾ خواندگي جا مرڪز ۽ انهن ۾ داخلا (جنس وار)

جريان نمبر	تعلقو	خواندگي جا مرڪز: مردانہ	خواندگي جا مرڪز: زنانہ	خواندگي جا مرڪز: جملي	داخلا: مردانہ	داخلا: زنانہ	داخلا: جملي
1	بدين	19	7	26	521	188	709
2	ماتلي	11	14	25	337	372	709
3	ٽنڊو باگو	16	2	18	487	62	549
4	تلهار	5	10	15	140	283	423
5	گولاڙچي	12	5	17	331	138	469
	جملي	**63**	**38**	**101**	**1,816**	**1,043**	**2,859**

Source: (SEMIS) 2004-05

ضميمو 17 — عهدي وار پرائمري ۽ مڊل اسڪولن جي استادن جو تعداد

جريان نمبر	تعلقو	پرائمري PST م	پرائمري PST ع	پرائمري JST م	پرائمري JST ع	پرائمري HST م	پرائمري HST ع	پرائمري ٻيا م	پرائمري ٻيا ع	پرائمري جملي م	پرائمري جملي ع	پرائمري جملي	مڊل PST م	مڊل PST ع	مڊل JST م	مڊل JST ع	مڊل HST م	مڊل HST ع	مڊل ٻيا م	مڊل ٻيا ع	مڊل جملي م	مڊل جملي ع	مڊل جملي
1	بدين (زنانو)	1	116	0	0	0	0	0	0	1	116	117	0	16	0	12	0	8	0	2	0	23	23
2	گولاڙچي (زنانو)	1	61	0	0	0	0	0	0	1	61	62	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	ماتلي (زنانو)	3	280	0	0	0	0	0	0	3	280	283	0	6	0	6	0	2	0	4	0	18	18
4	ٽنڊو باگو (زنانو)	0	104	0	0	0	1	0	1	1	106	106	0	1	0	0	0	5	0	3	0	9	9
5	تلهار (زنانو)	0	65	0	2	0	1	0	0	1	67	68	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1
6	بدين (مردانو)	845	6	0	0	0	1	4	0	849	7	856	24	0	8	0	8	0	7	0	47	0	47
7	گولاڙچي (مردانو)	425	2	0	0	0	0	0	0	426	2	428	13	0	1	0	1	0	6	0	21	0	21
8	ماتلي (مردانو)	1211	4	0	0	0	0	3	0	1214	4	1218	5	0	28	0	18	0	35	0	86	0	86
9	ٽنڊو باگو (مردانو)	568	2	0	0	0	0	10	0	578	2	580	1	0	7	0	4	0	10	0	22	0	22
10	تلهار (مردانو)	455	3	0	0	0	0	10	0	455	3	458	3	0	5	0	3	0	9	0	20	0	20
	ڪُل	**3509**	**643**	**1**	**2**	**0**	**2**	**18**	**1**	**3528**	**648**	**4176**	**46**	**9**	**49**	**18**	**34**	**15**	**67**	**9**	**196**	**51**	**247**

Source: (SEMIS) 2004-05

ضميمو 18 (C) سيڪنڊري ۽ هائير سيڪنڊري اسڪولن جي عمارتن جي صورتحال

جريان نمبر	تعلقو	پرائمري											
		بجلي		ڪاڪوس		پاڻي		چوڌاري		حيثيت		عمارت	
		ھ	نہ	ھ	نہ	ھ	نہ	ھ	نہ	ھ	نہ	ھ	نہ
1	بدين (زنانو)	4	0	2	2	2	2	1	3	0	4	4	0
2	گولاڙچي (زنانو)	1	0	1	0	1	0	1	0	0	1	1	0
3	ماتلي (زنانو)	1	1	2	0	2	0	2	0	0	2	2	0
4	ٽنڊو باگو (زنانو)	3	1	3	1	3	1	4	0	0	4	3	1
5	تلهار (زنانو)	2	1	3	0	2	1	3	0	0	3	3	0
6	بدين (مردانو)	8	3	10	1	6	5	9	2	0	11	10	1
7	گولاڙچي (مردانو)	4	1	4	1	2	3	4	2	0	5	5	0
8	ماتلي (مردانو)	11	2	12	1	12	1	12	1	0	13	13	0
9	ٽنڊو باگو (مردانو)	5	3	6	2	4	4	5	3	0	8	8	0
10	تلهار (مردانو)	10	1	10	1	11	0	9	2	0	11	11	0
	جملي	**49**	**13**	**53**	**9**	**45**	**17**	**50**	**12**	**0**	**62**	**60**	**2**

Source: (SEMIS) 2004-05